2111

प्रकाशक:— स्व. माणिकचंद ग्रंथमाला मुंबई,
मोतीलाल हिराचंद गांधी उस्मानाबाद,
यांनी प्रकाशित केले.

मुद्रक— श्री पं. वर्धमानशास्त्री
कल्याण प्रेस शोलापूर

निवेदन

पण्डितप्रवर आशाधर विक्रम की तेरहवीं सदीके उत्तरार्ध और चौदहवीं सदीके प्रारम्भमें एक असाधारण विद्वान् हो गये हैं। उनकी प्रतिभा सर्वतोमुखी थी। न्याय व्याकरण काव्य साहित्य धर्मशास्त्र वैद्यक आदि विविध विषयोंपर उनका अधिकार था। वे भवाङ्गभोगेषु निर्विण्ण और मुमुक्षु थे फिर भी उन्होंने गृहस्थ रहते हुए ही स्वपर कल्याण में प्रवृत्त रहना पसन्द किया। यद्यपि उन्होंने निर्ग्रन्थमुनिलिङ्ग धारण न किया फिर भी अनेक मुनियोंसे भी अधिक जैनधर्मकी सेवा और प्रभावना की।

ऐसा जान पड़ता है कि वे अपने समय के सब से बड़े विद्वान् थे और शायद दिगम्बरसम्प्रदायमें उनके बाद उनकी जोड़का तत्त्वस्पर्शी विद्वान् कम से कम ग्रन्थकर्ता तो दुर्लभ ही है। उनके पास अनेक मुनिभट्टारकोंने और दूसरे अजैन विद्वानोंने अध्ययन किया।

वे अपने बाद विविध विषयोंका विशाल साहित्य छोड़ गये हैं। जिसका उल्लेख उनके अनेक ग्रन्थोंकी अन्त्यप्रशस्तियों में मिलता है। परन्तु उसका अधिकांश अभीतक अप्रकाशित है और बहुतसे महत्त्वपूर्ण ग्रन्थोंका तो अभीतक पताही नहीं चल रहा है। भरतेश्वराभ्युदयम्, राजीमतीविप्रलम्भ (काव्य) अष्टाङ्गहृदयोद्योतिनी (वाग्भटके सुप्रसिद्ध वैद्यकग्रन्थकी टीका) धर्मामृतकी पञ्जिका टीका प्रमेयरत्नाकर (न्याय) अध्यात्मरहस्य अमरकोष टीका रुद्रटके काव्यालङ्कार की टीका आदि ऐसेही ग्रन्थ हैं जिनका अभीतक कोई पता ही नहीं लगा है और दुःखकी बात है कि खोजनेका कोई प्रयत्न भी नहीं किया जा रहा है।

यह त्रिषष्टिस्मृतिशास्त्र सुलभ होनेपर भी अभीतक अप्रकाशित था। यह भगवज्जिनसेन और गुणभद्रस्वामीके महापुराणका सार है। और जाजाक नामक पण्डितकी प्रार्थना और प्रेरणासे नित्यस्वाध्याय करने के लिए रचा गया था। इसके पाठसे महापुराणका सारा कथाभाग स्मृतिगोचर हो जाता है। इसकी पञ्जिकात्मिका टिप्पणी के तौर-पर प्रत्येक श्लोकके अन्तमें दे दी गई है।

बारामती के सुप्रसिद्ध जैनसाहित्योद्धारक और विद्याव्यासंगी श्रीयुत श्रीयुत सेठ मोतीचंद हीराचंद गांधीने इसका सुन्दर मराठी अनुवाद करके महाराष्ट्रप्रान्तमें जैन धर्मका बहुत उपकार किया है। यद्यपि माणिकचन्द्र ग्रन्थमालामें मूल संस्कृत प्राकृत ग्रन्थही प्रकाशित किये जाते हैं परन्तु श्रीयुत सोनी जी के इस आग्रहको कि मराठी अनुवाद भी साथमें रहे हम अस्वीकार न कर सके। यह ग्रन्थ उन्होंने पत्रव्यवहारसे सम्पादित किया है और इसकी बारहसौ प्रतियाँ अपनेही खर्चसे ग्रन्थमालाको भेंट कर दी हैं। इसके लिए ग्रन्थमालाकमेटि उनके प्रति अपनी हार्दिक कृतज्ञता प्रकाशित करती है।

ता. ८।११।१७

नाथूरामप्रेमी
मंत्री—मा. ग्रं. माला

प्रस्तावना

धर्मामृतमयीं वृष्टिं कृत्वा भव्येषु निर्वृत: ।
तं पार्श्वनाथ सूर्यमुमार्या पर्युपास्महे ॥

—पं आशाधर

जैन समाजात इ. स. च्या सातव्या शतकापासून पंधराव्या शतकापर्यंत मोठे मोठे पंडित व राजे होऊन गेले असून त्यांनी संस्कृत वाङ्मयात पुष्कळच भर घातली आहे. या शतकान्तरचें वाङ्मय मुख्यत्वें करून संस्कृत भाषेतून झालेलें आहे व त्या पूर्वीचें वाङ्मय बहुतेक उपलब्ध असून जें आहे तें प्राकृत भाषेतून आहे. पण वर लिहिलेल्या काळात जैन पंडितांनी इतकी उत्तम ग्रंथरचना करून ठेविली आहे कीं त्यांनी सारे वाङ्मयात वैदिकांबरोबरीने हात घेतला असें म्हटल्यास अतिशयोक्ति होणार नाही. जैन पंडितांना या काळात राजाश्रय होता व कांहीं आश्रयाशिवायही केवळ धर्मप्रेमामुळेंच कांहीं पंडितांनी ग्रंथरचना केलेली आहे. सरस्वतिनिपुण आशाधर पंडित वरील दोन्ही वर्गांत मोडतात.

पंडितजींचा काळ इ. स. ११७८ ते ११९७ पर्यंतचा असावा असें त्यांनी लिहिलेल्या ग्रंथावरून वाटतें. त्यांचे जन्मस्थान मेवाड राज्यातील मांडलगड हें होय. त्याकाळीं या प्रदेशास सपादलक्ष म्हणत. या भागात एक सरोवर होतें. त्याचें नाव सांबर व एक मरलक भागाचा किल्ला होता. व त्याचे जवळ मंडल नावाची ही विशाल नगरी होती. त्यांच्या वडिलांचें नाव सल्लक्षण व मातोश्रींचें नाव श्री रत्नबाई होतें. सल्लक्षण हे राजदरबारांत बरेंच मोठे असावेत. मेवाडचें राज्य इ. स. ११९२ मध्यें शहाबुद्दीनघोरीच्या लोकांच्या हातात गेल्यानंतर त्यांना स्वरक्षणासाठी माळव्या प्रांतात येऊन राहणें भाग पडलें. माळव्याप्रांतावर परमारवंशाचे राजे राज्य करीत होते. राजा भोजानंतर उदया-दित्य नरवर्मा यशोवर्मा अजयवर्मा इतके राजे होऊन गेले. त्यांपैकीं अजयवर्मा किंवा विन्ध्यवर्मा राज्य करीत होता. विद्वानांचा आश्रयदाता म्हणून भोज-राजाची कीर्ति प्रसिद्ध आहे. ती विन्ध्यवर्मासही देखील लागू होती. म्हणूनच त्यानें सल्लक्षणादिकांस विद्वानाला सन्मानपूर्वक आश्रय दिला.

माळव्याप्रांताची राजधानी धारानगरीत सल्लक्षण येऊन राहिले. तिथें आशा

करावे मत १ ।।१ म्हणावें होतें पण आम्ही महावीरचरिताचे जैनेंद्रप्रमाण व जैनेंद्रव्याकरणाधारें मत पत्करून पाठीमागून आहे महावीरचरित हें सुप्रसिद्ध पार्श्वनाथचरित वरसेनाचें शिष्य होते त्याच्यासारखे एक उत्कृष्ट आचार्यांनी अध्ययन केल्यावर त्यांनी त्या प्रकरणांत प्रारंभ केला आणखी- धीशाचे पदवी त्यांचेकडीं वादीभसिंहाचार्यांनीं परराष्ट्रांनी कविराज किताब देऊन, महोपाध्याय देऊन उदक्षेप करणें करवि विख्यात होते त्या सर्वांची आचार्याच्या विद्वत्ती मुक्त कण्ठें प्रशंसा केलेली आहे जिनसेनें त्यांना सरस्वती पुत्र ही पदवी दिली पवित्र उदयसेनानें त्यांना कविकालीदास म्हणून संबोधिलें आहे मरणकीर्तिकवीनीं त्यांना प्रज्ञापुञ्ज म्हटलें आहे त्यांनी ही सर्वोत्कृष्ट कीर्ति देऊन देशांत राहून अनेक विद्यार्थी त्यांचेकडे शिरशिराच्या आचार्यांच्या अध्यापनार्थ केले असतें व त्यांच्या स्थान मध्यंतरी धर्माचा आपल्या शिवाय त्यांनी परमत खंडन आपल्या कौशिक वादविवाद कार्यें विशेषत्वा लोकांत प्राप्त पौरोहित्याचा संबंध आहे

योऽब्ध्याकारणाधि पारमनघमध्युष्यमाणानकम्
परस्तर्कपरमात्ममाख्यम पता मत्यर्थिनः केउस्तिपन् ।
येन केऽप्युदस्ताशिर्ते न येन जिनवाग्दीपं पथिप्रापित
मीस्या काम्यशुभ्रं पताम पत्रिकेप्यापुआतिमूर्मके ॥

पवित्र आचार्याच्या शिष्यांपर्की असा कोण आहे की ज्याच्या त्यांनी व्याकरण महोदधीच्या पैलतीरास आणल्याशिवाय पोहोंचविलें नाहीं असा कोण आहे की ज्यास तर्कशास्त्रांचें अमोघ शस्त्र हातीं देऊन प्रतिवादिंचाला जिंकलें नाहीं असा कोण आहे कीं आचार्यचरिताच्या दीपाला जिनवाणी देऊन तो मोक्ष मार्गी लावला नाहीं त्याचप्रमाणे असा कोण आहे कीं जो त्याच्या सुवाणीचा कल्याणाचा शिवाय पवित्र पुस्तक प्रविष्ट पावला नाहीं असा वदीच लोकांना मतिज्ञान आहे तात्पर्य हें की पवित्र आचार्याच्या शिष्यतराव सुप्रसिद्ध व्याकरण, न्यायी व पवित्र आणि मर्मज्ञ पवित्र वगैरे सर्वशास्त्रपारंगत असली होती महान् वैयाकरणी देऊन, न्यायाचार्य व स्याद्वादमहार्णव विद्वानांनींहि व्यापक विचारक व रसिकवर महोपाध्याय हें त्यांचे शिष्य होत

त्याच्या पट्टावरा एक उत्तम मानाच्या पुत्रामींहि त्यांची कीर्ति ज्ञानस राजकी होती जिनधर्मा राजाकडून सुमनधर्मा वादीभर केवळ त्यांचेनंतर वर्धमानधर्मा

गादीवर असता हा महान कवि व शास्त्रज्ञ होता त्याच्या पदरी बरीच सर्व विद्वान् व इतरहि अनेक पंडित होते आशाधरांनीहि आपल्या विद्येने राजास खुष केलें- त्याचे कारकीर्दीत आश्रय होते ते परराज्यांतही होते असे दिसून येते अर्जुनवर्मा निपुत्रिक वारला तेव्हा त्याच्या मुख्य प्रधानाचा नातू देवपाल किंवा साहसमल्ल यास गादी मिळाली त्यानंतर त्याचा मुलगा जयसिंह उर्फ जैतुगिदेव गादी- वर बसला याचे कारकीर्दीत पं आशाधरांनी सागारधर्मामृत भाष्याची टीका लिहिली धारानगरीत असताना त्यांनी पाच राजांच्या कारकीर्दी पाहिल्या

पंडितजी हे नुसते एक सार्वदेशिक पंडित नव्हते तर वैद्य ज्योतिष वगैरे शास्त्रांतहि ते पारंगत होते त्याशिवाय अन्यधर्मांवर त्यांचे बरोबरीचें प्रेम होतें अनेक अन्यमत विद्वान विद्यार्थ्यांशी ऐसा अध्ययनाकरिता येत असत धारानगरी सोडून जिथले एकेच नव्हे तर नलकच्छपुर प्रमाण होऊन यार सत्ता- नातील नालछानगरीत येऊन ते राहिले त्यावेळी नालछा गावास नलकच्छपुर म्हणत असत धर्मप्रभाव त्यावेळीहि हे गाव एकंदर जैन श्रावकांनी मंडित होते असे दिसते एरव्ही हे गाव आशाधरांनी पसंत केलें नसतें श्रीमदर्जुन- भूपाल राज्ये श्रावकसंकुले। जिनधर्मोदयार्थं यो नलकच्छपुरेऽवसत्" असे म्हटलेलें आहे आपल्या आत्मज्ञानप्रसारार्थ हा पसंत केली व त्याचा हेतु किती उच्च हे स्पष्ट दिसते धन्य त्या महाभागाची ! अशा प्रतिगौतमगणधरामुळेंच अजून जिनधर्माची प्रकर्षाने तिष्ठत राहिली आहे असे म्हणण्यास हरकत नाहीं धर्मोबाबत सर्व शास्त्र अवगत करून स्वाध्यायानुसार श्रावकांना करण्यास आशाधर पंडितप्रमाण आचार्य पद त्यांस शोभेल तर हा त्यांच्या कालावधि किंवा आश्रयाचा हजार वर्षांपूर्वीचा सुवर्णकाळ होता यात वाद नाहीं मालवाचा ते इ. स १२२ —१५ च्या दरम्यान होऊन गेले असावे असा अंदाज आहे नालछात नलकच्छपुरात २५ वर्षाचा काळ त्यांनी केवळ ग्रंथ लेखनात घालविला

त्यांच्या आशाधराचे मुख्य तीन ग्रंथ मुख्य आहेत (१) जिनयज्ञकल्प (२) सागारधर्मामृत (३) अनगारधर्मामृत या तीनही ग्रंथात त्यांनी आपली विस्तृत प्रशस्ति लिहिली आहे वि संवत् १३ पर्यंत त्यांनी केलेल्या ग्रंथाची रचना केली त्या सर्वांची नावें प्रशस्तीत आहेत ते ग्रंथ

(१) प्रमेयरत्नाकर— हा न्यायाचा ग्रंथ पद्यमय आहे

(२) भरतेश्वराभ्युदय— उत्तम काव्य प्रत्येक सर्गाच्या शेवटीं सिद्ध

[illegible] केली तो स्वोपज्ञटीकेसह लिहिला हा ग्रंथ सोनागिरीचे भांडारात आहे

(३) धर्मामृतशास्त्र— हा स्वटीकेसह सुंदर लिहिला

(४) अष्टांगहृदयोद्योतिनी— ही वाग्भटसंहितेची टीका होय

(५) मूलाराधना— भगवती आराधनावरील टीका सुरतेत उपलब्ध असून प्रसिद्ध झाली आहे

(६) इष्टोपदेश— सार्थक टीका

(७) अमरकोषावर क्रियाकलाप नावाची टीका लिहिली

या ग्रंथाचा उल्लेख जिनयज्ञकल्पाच्या प्रशस्तीत आहे हे वि. संवत १२८५ च्या अगोदर रचले गेले. यानंतर वि. सं. १२९६ पर्यंत सागारधर्मामृताची टीका लिहीपर्यंत खालील ग्रंथ लिहिले.

(१) रुद्रटाच्या काव्यालंकारावरील टीका ही सोनागिरचे भांडारात आहे

(२) सहस्रनाम स्तोत्र— स्वटीकेसह सर्वत्र उपलब्ध

(३) जिनयज्ञकल्प— सटीक. उपलब्ध-प्रसिद्ध

(४) त्रिषष्टिस्मृतिशास्त्र— संक्षिप्त ६३ शलाकापुरुषांचे चरित्र स्वटिप्पणीसह सध्या प्रसिद्ध करीत आहोत

वि. सं. १२९६ च्या नंतर लिहिलेले ग्रंथ अनगारधर्मामृताच्या टीकेत आढळतात ते

(१) राजीमतीविप्रलंभ नावाचे खण्डकाव्य स्वोपज्ञटीकेसह अनुपलब्ध

(२) अध्यात्मरहस्य— हा पित्याच्या आदेशावरून आर्जी लिहिला योगमार्गावरील ग्रंथ

(३) रत्नत्रयविधान— रत्नत्रयविधानपूजा व महात्म्याचे वर्णन करणारा ग्रंथ

जिनयज्ञकल्प हा ग्रंथ प्रतिष्ठाविषयी होय. हा खंडेलवाल वंशाचे भूषण [illegible] परोपकारी देवपुत्र पाउनाल व जिनशासन उद्योत करणारे प्रतिष्ठाप्रवीण पापासाहूच्या वारंवार आग्रहावरून लिहिला व तो आश्विन शु. १५ वि. सं. १२८५ त देवपालच्या राज्यात नलकच्छपूर नगरीच्या नेमिनाथ चैत्यालयात पूर्ण झाला

सागारधर्मामृत— ही सुंदर ग्रंथाची टीका पौष वद्य ७ सं १२९६ त पूर्ण केली त्यावेळी श्रीमान् जैतुगिदेव मालव्यावर राज्य करीत होते

अनगारधर्मामृताची टीका स्वोपज्ञटीका त्यांनी पापासाधूचे पुत्र महदेव व पद्मसिंह महदेवाचे पुत्र हरदेव उदय व स्तंभदेव यांपैकी हरदेवाच्या विनंतीवरून व धनचंद्राच्या आग्रहावरून ही टीका लिहिली गेली ही नलकच्छपुरात नेमिनाथ भगवानाचे चैत्यालयात वि स १३ च्या कार्तिक महिन्यात पूर्ण झाली

याशिवाय नित्यमहोद्योत भूपालस्तोत्र ग्रंथ लिहिले आहेत या १५२ प्रमाणग्रंथ असल्याकरितां तत्त्वज्ञानपर वैद्यक काव्यग्रंथ भक्ति आणि योगमार्गपर असे बहुविध ग्रंथ आहेत तेव्हां मदनकीर्तियतींनी आशाधरांना प्रज्ञापुञ्ज ही पदवी दिली ती किती सार्थ आहे हें उघड होत आहे

जिनयज्ञकल्पग्रंथात ते म्हणतात की 'आशाधिलोकसा जिनमन्दिराणां निर्झरन्ति दशाहेभिरभ्यमाना'। तावज्जिनादि प्रतिमाप्रतिष्ठा विधातुमिच्छामि विधानपत्नु म' श्रीपत्तन या तीन लोकात अकृत्रिमाकृत्रिम जिनमंदिरांची पूजा होत राहील तोपर्यंत या ग्रंथाच्या आधाराने कल्याणेच्छु जिनबिंबाची प्रतिष्ठा करीत त्याच्या त्या इच्छेप्रमाणे घर बरे होणार नाही! अलौकिक ग्रंथ लिहून त्यांनी तसें करण्याचा मार्ग सुगम करून दिलेला आहे व त्याचा लाभ श्रावक घेत आहेतच सागारधर्मामृताच्या भव्यकुमुदचंद्रिकानामक टीकेत लिहितात की—

> आशाधरेणापि सागर जिनधर्मप्रधानमनस्सता ।
> भवकार्येनिराकरो प्रकृतः पृष्टो यथाश्रुतवम् ।
> तावत्तिष्ठतु धर्मसूरिभिरियं व्याख्यायमानानिशम् ।
> भव्यानां पुरतोत्र देवविरताचारप्रबोधोद्धुरा ॥

जिनशासन आपल्या पवमान आहे म्हणजे आपल्या हिताकरी श्रावक धर्माचें ज्ञान करून देणारी ही टीका मुनिमहाराजांनी वाचली पाहिजे आणि आशाधर पंडितांची ही इच्छा सुद्धा आपण लक्षांत घेऊन पूर्ण करण्यास आम्ही पाहिजे! पहिल्या भागांतील प्रतिष्ठामहोत्सवाची इच्छा कांहीं अंशी पूर्ण करण्यात येत आहे; पण दुसऱ्या भागांतील श्रावकधर्माच्या प्रचाराची इच्छा दिवसेंदिवस प्रमा णांत पूर्ण करण्यात येत नाहीं ही दुःखाची गोष्ट होय श्रावक मरून आपतील

तर मुनिवत सापरधर्माप्रमाणारये प्रत पाळून शक्तिपरीक्षा. त्या श्रावकांनी मुनींनी असावधास पाहिजेत हे खरे पण श्रावक समुदाय अनुसरणारे व बहुश्रुत असावा पाहिजे मग मुनीहि वात्सल्य निकटात मार्गांतर धर्मोपासना पोष-पोष व अभ्यास सिद्धि प्राप्त होते. असे श्रावक तसे मुनि। व असल्या श्रावक श्राविका व साधुसाध्वींचा चतुर्विध जिनशासनाचे वर्णन कसे करणार। म्हणून श्रावकांनी सदा शास्त्रीय पाहिजे त्यांना सम्यक्त्व असावे पाहिजे व सम्यक्त्वधारी मुनींनाच आपण हेतून जैनशासनोद्धाराचे कार्य आपण केले पाहिजे प्रत्येक श्रावकास आज किंवा श्वेतांबर असतो ते ऐक्याशिवाय मुक्ति नाही हे ऐक्यासाठी पवित्र आचाराचरणाचा धर्माचरणाची इच्छा पूर्ण केली पाहिजे मुसलमानांच्या राजेशाहीच्या काळात जिनशासनाचे रक्षण व वर्धन करून त्या पवित्र प्रकारे जिनागमावरील सद्भावनेने करून ठेवले त्याचे ज्ञान स्वतःच्या आत्मा-साठीच त्याचे मन वाचून व प्रत्येक आचरण करून आपण जैनशासन करो काय। तसे न करणे ही मोठी कृतघ्नता होय म्हणून तसे करण्याशिवाय गत्यं-तर नाही. आचाराचरणविवाहारात्मे ग्रंथ वाचून व स्वतंत्र ग्रंथरचना करून ज्ञानदान जिनमार्गाचा प्रसार करणे ही आपली आज्ञा आहे असो

पवित्र आचारांच्या शास्त्रांत एकी अनेकांत महत्वाचे त्याच्या फलांचे वर्णन असल्याने त्यांना जाणून घ्यावे पुण्य होता हा मुख्य विशेष विज्ञान अवघडता असे दिसते पण आचाराचरणाचे अनेक भिन्न भिन्न विज्ञान होते त्यापैकी अर्हद्दास कवींचे पुरुदेवचम्पू, मुनिसुव्रत काव्य भव्यजनकण्ठाभरण हे ग्रंथ प्रसिद्ध आहेत पं. आशाधरजी हे प्रख्यात होते पण त्यांच्याकडून अनेक मुनींनी शास्त्राध्ययन केले असून त्यांनी धर्मामृताचा महिमा केली आहे ते मोठे श्रावक होते. पर त्यांच्या ग्रंथांपैकी काही ग्रंथ अप्रसिद्ध आहेत-त्यांपैकी आम्ही प्रसिद्ध करीत असलेला हा ग्रंथ होय. जिनागमसुक्तिसमुच्चय हा ग्रंथ ५०० वर्षांचा की मागरकर हस्तलिखित मजकूर आमच्या होता पाने मराठी भाषांतर करून तो छापले व इतरांच्या विचार केला पासून कठीण होतो पण तसा सौम्य बोध केला काही वर्षापूर्वी मूळ संस्कृत ग्रंथ श्री माणिकचंद ग्रंथमालेतून प्रसिद्ध करण्याचे ठरवून श्री पं. नाथूरामजी प्रेमींच्या पासून मिळा-लेला. पण तो सर्वांना ज्ञात आहे त्याचा आम्हाला एक प्रतिवर्षी करून प्रत कोल्हापूर या मग मग आम्ही छापून घेऊ असे उत्तर आले केल्या तो

त्याच पद्धत राहिला. मध्यंतरी जैनज्ञानप्रसारासाठी आदिपुराण व उत्तरपुराण यांच्यावर हाती घेऊन त्यावेळी जिनसेनस्वामींच्या अनुवादाची कल्पना डोक्यात आली. त्याच कल्पनेचे हे मूर्तस्वरूप म्हणजे प्रस्तुतचा अनुवाद होय. हा अनुवाद मूळ श्लोकातील अर्थाला धरून पण मागील पुढील संदर्भ समजावा या दृष्टीने लिहिला आहे. कारण जिनसेनस्वामींचे हे शास्त्र अगदी क्लिष्ट व संक्षिप्त आहे. त्यात केवळ ४८ श्लोकात त्रेसष्ट शलाका पुरुषांचे चरित्र गायिले आहे. आजपर्यंत जैनशास्त्रअनुवादमालेतर्फे मी जैन समाजाची यथाशक्ति सेवा केली आहे पण हा ग्रंथ या मालेतर्फे प्रगट न करता श्री माणिकचंद्रग्रंथमालेतून प्रसिद्ध करण्याची इच्छा होती. अनुवाद पूर्ण होताच पुन्हा पं. श्रीनाथूरामप्रेमी व मालेचे ट्रस्टी श्री ठाकोरदास भगवानदास जव्हेरी यांना भेटून त्यांची सम्मति घेतली. सम्मतिबद्दल दृष्टीचे अभिनन्दनास पात्र आहेत. सदर मालेने ग्रंथप्रकाशनाचे काम करेच केले आहे. मराठी भाषाभाषकांचे जैन बहुसंख्याक असल्यामुळे मराठी अनुवादितग्रंथ माणिकचंद्र ग्रंथमाला यापुढे अनेक प्रसिद्ध करील अशी पूर्ण अपेक्षा वाटते. मालेची आर्थिकस्थिती उत्तम प्रकारची आहे. त्यामुळे आम्ही हा ग्रंथ आपल्या दृष्टीपथांत ठेवून मालेतर्फे प्रसिद्ध करीत आहोत. असाच हातभार प्रत्येक जैनधर्मप्रेमीजनांनी मालेला लावून माला अशाच अव्याहतपणे चालू राहील असा प्रयत्न करणे त्यांचे मुख्य कर्तव्य होय. तसा अनुकूल ग्रंथप्रकाशनाचे कार्य करण्याचा माला आपल्यात नाहीत त्यांच्या वाङ्मयक्षेत्रांत पाहिजे तर आपले वाङ्मयप्रसिद्धीकरणाचे क्षेत्र अगदी शून्य दिसते. एवढ्या मोठ्या अवाढव्य जैनसमाजाची ही दुःस्थिती !! काळाचा महिमा थोर आहे !! या ग्रंथाच्या प्रशस्तीत आशाधर पंडित लिहितात

सोऽयमाशाधरः श्रेयस कर्तुं सधर्मणाम् । प्रसिद्धकारत प्रणामि पुण्यमतीयम् ॥ ॥ सद्धिक्कताम्पुराणानि निजस्वाध्याय सिद्धये ॥ इति पण्डितआशाधर विरचित प्रेरितमने ॥ १ ॥ धार्मिकांचे कंठ भूषित करण्यासाठीच हा ग्रंथ मी लिहिला जिनस्वाध्यायासाठी त्रेसष्ट शलाका पुरुषांची पुराणप्रसिद्ध चरित्र या अशी आपल्या पवित्रांची जैनेसी प्रेरणा या ग्रंथाला कारण आहे. या गुणधारक उच्च वाङ्मयाच्या दृष्टीने या ग्रंथाकडे न पाहता धर्मांतील जैनांच्या देवाच्या मर जैव्या पूर्वीचे दृष्टीने पाहिजे पाहिजे. चोवीस तीर्थंकर, बारा चक्रवर्ती नऊ वासुदेव नऊ बलदेव व नऊ प्रतिवासुदेव मिळून त्रेसष्ट महापुरुषांना जैनलोक

फार पूर्व मान्यवाव त्यांच्या नामावली व चरित्रे सर्व मापासून अनेक जिन भागी शिरिदेखी आहेत महापुराण व उत्तरपुराण हे ग्रंथ त्यामध्ये प्रमुख आहेत. हे ग्रंथ फार प्रचंड आहेत. तेव्हा पारायण करण्यास सुप्रसिद्ध ग्रंथ हवा म्हणूनच आचार्य पंडिताची सुमारे पावणे श्लोकांचे (४८ श्लोक) मिळेच स्मरणिक त्रिभुवन वाच्यची सोय करून दिली आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही रामायण महाभारतादि ग्रंथापेक्षा असे सार्थकीकरण झालेले आहेत त्या ग्रंथापेक्षा हा ग्रंथ अधिक दुर्बोध आहे हे खरे पण मूळकित भिन्न असल्यामुळे भाषांतराचा निश्चय झाला आहे त्यामुळे महानुभावांच्या सार्थकिक किर्तीत जिनदेवांच्या प्रभावामावेच या प्रभावी मत झाली आहे

एकंदरीत या ग्रंथाच्या प्रसिद्धीमुळे आचार्य पंडिताचा एक ग्रंथ अनायासे जैन आहे माणिकचंद्रग्रंथमालेचा मराठी ग्रंथ प्रसिद्धीमें मैन मिळत आहे व धर्मनीति जैनाच्या त्यांच्याकरण करण्यास एक ग्रंथ मिळत आहे हाके असचे हेत आहेत हे सर्व साधनवाचक ग्रंथाचा अनुसार करताना मिळालेल्या माहित्य परमजिनाच्या मराठीपुस्तक व माणेकचंद ग्रंथ प्रकाशित करण्यास दिलेल्या सम्मतिरूप त्या माणेकच्या साक्षात्कारा व इतर सर्व सभासदांचा मी ऋणी आहे ग्रंथाची १६५ पाने श्री प वर्धमानजाळी सोलापूर यांनी आपल्या कल्याणप्रेसमध्ये छापून देवेवर दिली म्हणून त्यांचा व श्री हनुमान प्रेसचे मालक व चालक श्री कोपडे यांचा त्यांनी पुस्तकातील निमित्त व इतर मजकूर छापून दिल्याबद्दल आभारी आहे अनेक उत्तरोत्तर मनःपूर्वक सेवा घडो ही जिनेंद्र चरणी मागणी आहे व भाषांतरातील हा ग्रंथ वाचनाराकर समवसृती प्रसन्न होवो अशी सुमनस प्रार्थना केलीच आहे त्याच्यात सालीम बोधने मी ही प्रस्तावना पुरी करतो

शान्तिः शीतगुणं समस्तजगता सम्पद्यतां धार्मिकैः ।
श्रेयः श्री परिवर्धतां नयधुरंधुर्यो धरित्रीपतिः ।
सद्विद्यारससुद्गिरन्तु कवयो नामाप्यघस्यास्तु मा ।
प्रार्थ्यं वा कियदेव एव शिवकृज्जैनो जयत्वर्हत ॥

न्यायमार्गाने प्रतिपालन करणारा राजा धार्मिकलोकांच्या सहाय्याने सर्व प्रजाच जाति संपत्ति व कल्याण यांची निर्मल सद्विवेकाने प्रसार करोत व पापकर्मे मायामंत्रि न होत कल्याणकारी अर्हद्धर्माचा विजय असो या शिवाय दुसऱ्या कशाची इच्छा करावी ? इतिशम्

आषाढ पौर्णिमा वीर सं २४६२ } आपला नम्र
रविवार, वाराशिव } मोतीलाल हिराचंद गांधी (उस्मानाबाद

नमः सिद्धेभ्यः ।

आचार्यकल्पाशाधरविरचितम्

त्रिषष्टिस्मृतिशास्त्रम् ।

वीरं नत्वेन्द्रभूत्यादीन् त्रिषष्टिभद्रपुंभिवम् ।
इतिवृत्तम्ब्रुवे स्मृत्यै समासेन यथागमम् ॥ १ ॥

तीर्थंकर महावीर, गणधर इन्द्रभूति यांना नमन करून सर्वश्रेष्ठ अशा त्रेसष्ट (चोवीस तीर्थंकर बारा चक्रवर्ती नऊ बळदेव, नऊ वासुदेव व नऊ प्रतिवासुदेव) शलाका-पुरुषांचें मी संक्षिप्त चरित्र आगमाला धरून याठिकाणी सांगतो

---

१ भेदप्रभाव. शलाकापुरुषाः २ ब्रुवे ३ त्रिसत्पुरुषचरित्र सारांशे ग्रन्थ ।

द्वीपेऽस्मिन्नापरे सिंहपुरं [illegible] ।
[illegible] ॥ २ ॥

या जंबूद्वीपात मेरुपर्वताच्या पश्चिमेस असलेल्या अपरविदेह क्षेत्रांतील गंधिल देशात सिंहपुर नगरी होती. तेथील राजा श्रीषेण याला सुंदरी नामक राणी होती. तिच्या पोटी जयवर्मा व श्रीवर्मा नामक [illegible] पुत्र झाले. राजाने योग्य रीतीने राज्य करून व सुयो-ग्यता पाहून [illegible] धाकटा मुलगा श्रीवर्मा याला राज्यावर बसविले. त्यामुळे वडील मुलगा जयवर्मा संतापला. राजाचे मनात त्यालाही [illegible] पण संयमी जीवन स्वीकारल्या [illegible] मोठी आकाशमार्गाने निघालेल्या [illegible] महीधर विद्याधराचे वैभव पाहून त्याने अंतःकरणात तसे मला मिळावे असे मोहाने निदान बांधले व तो सर्पदंशाने मरण पावला.

[illegible] महाबलः ।
स्वयम्बुद्ध[illegible] ॥ ३ ॥

गंधिल देशाच्या मध्यभागी असलेल्या विजयार्ध पर्वताचे उत्तर श्रेणीवर अलका नगरी होती. त्या अलका नगरीत [illegible]

१ [illegible] २ [illegible] ३ [illegible] ४ [illegible] विभूति ५ [illegible] ६ [illegible] ७ [illegible] ८ [illegible]

नामक राजा झाला. त्याने योग्य वेळीं राज्यकारभार करून दीक्षा घेतली व शुक्लध्यानात मरण पावून तो मोक्षास गेला. त्याचा मुलगा शतबल याने राज्य करून धर्मध्यानात केला त्याचा मुलगा अतिबल त्याला मनोहरा नामक राणी होती तिचे पोटीं सत्-धर्माचा जीव महाबल नावानें जन्मास आला हा मोक्षमार्गे पुरु-षार्थसाठी नियमाने योग्य समयी अतिबलान त्याला गादीवर बसवून दीक्षा घेतली महाबलास लोकायतिक मताचा महामति, विज्ञानवादी संभिन्नमति, शून्यवादी शतमति व स्याद्वादी जाणता जैनमताचा स्वयंबुद्ध असे चार मंत्री होते स्वयंबुद्धानें महाबलास जैनधर्माचें रहस्य समजावून सांगितलें एकदा तो अकृत्रिम चैत्या-लयास दर्शनाय गेला असता तेथें महाकच्छ देशांतील अरिष्ट नगरीचे गगन—चारण—मुनि आदित्यगति आले असतां महाबल दहाव्या जन्मी तीर्थंकर होणार आहे असे त्यांनी मंत्रिराजाला सांगितलें पुढें योग्यवेळीं महाबलानें बावीस दिवसपर्यंत सल्लेखना धारण केली व मरणानंतर तो ऐशान स्वर्गांत ललितांग नामक देव झाला

मृत्वा ध्यानेन सन्यासात्सुरापादर्थिमन्निभामे ।
दानादार्यपुत्रस्वर्गः सं स्वपुण्यमयात्मभूत् ॥ ४ ॥
साऽप्युत्तमस्वर्गस्थी वज्रजंघोऽस्य सो प्रिया ।
स्वं प्याम्रादिपरा माभिभाष्टेसमद्भुरापसः ॥ ५ ॥

१ जैनाचार्य २ मोक्षियानमापनानुमार्गमामास्य ३ स्वयम्प्रभाकडे ।

मंत्री मतिवरः श्रेष्ठी धनमित्रः पुरोहित ।
आनन्दोऽकम्पनः सेनाद् वज्रंघस्य श्रीमती प्रिया ॥६॥

पूर्वविदेह क्षेत्रांतील पुष्कलावती देशांतील उत्पलखेट नगरीचा राजा वज्रबाहु त्याची भार्या वसुंधरा यांचे पोटीं महाबलाचा जीव अच्युतस्वर्गातील स्वर्गाचें सुख भोगून वज्रजंघ नामें जन्मला त्याचे मामा चक्रवर्ती वज्रदंत याची पुत्री श्रीमती त्याची प्रिया झाली. ही श्रीमती ललितांग देवाची सहचरी स्वयंप्रभा पूर्वभवांत धातकीखंडांत पूर्वमेरुपर्वताच्या पश्चिमकडील विदेहक्षेत्रांत गंधिल-देशांतील पलालपर्वत नामक गांवांत देविल नांवाच्या गृहस्थाची मुलगी होती त्या भवांत तिनें समाधिगुप्त मुनि ध्यानस्थ असतां त्यांचे अंगावर मेलेलें कुत्रें टाकून त्यांचा अपमान केला पुढें ती पाटलीग्रामांत नागदत्त नामाची कन्या होऊन जन्मली तेथें पिहिताश्रव मुनि जवळ व्रतें घेऊन तिनें ती पाळल्यामुळें ऐशान स्वर्गांत स्वयंप्रभा देवी झाली प्रीतिवर्धन राजाच्या मुनिदानास अनुमोदन दिल्यामुळें झालेल्या पुण्योपार्जनानें पुरोहित, सेनापति व मंत्री यांना आणि व्याघ्रभवांतील त्यामुळें मतिवर मंत्र्याचा समागम झाला अर्थात् ते व्याघ्रादिक वज्रजंघाचे पुरोहित, मंत्री, सेनापति व श्रेष्ठी झाले मंत्र्याचें नाम मतिवर, श्रेष्ठीचें नाव धनमित्र, पुरोहिताचें नाम आनंद व सेनापतीचें नाम अकंपन होतें वज्रजंघराजानें दमधर व सागरसेन मुनींना आहार दान दिल्यावर आपल्या चार मित्रांनी

१ वज्रजंघस्य ।

महाबळी विचारळी विभा मतिसाग असा—मतिवर मंत्री पूर्वभवांत प्रभाकरी नगरीचा अतिगृध्र राजा होता तो फार विषयी असल्यामुळे पंकप्रभा नरकात पडला नरकातून तो वाघाच्या जन्मास गेला एकदा प्रभाकरी नगरीचा त्यावेळचा राजा प्रीतिवर्धन जंगलात गेला असता पिहितास्रव मुनि त्याला भेटले मासोपवासामुळे असल्यामुळे पुरोहितान त्याना आहारदान करण्याचा राजास सल्ला दिला राजाने तो केल्यामुळे रत्नवृष्टि झाली मुनि म्हणाले की जवळच एक वाघ तपश्चर्या करीत आहे व तो पुढे भरत चक्रवर्ती होणार आहे राजा मुनीसह तो चमत्कार पहावयास गेला अठरा दिवस अनशन करून संन्यासविधीने तो वाघ मेला व देवलोकास गेला तो प्रकार पाहून प्रीतिवर्धन राजाचे मंत्री, सेनापति व पुरोहित याना उपरति झाली व मरणानंतर ते भोगभूमीत जन्मले तेथून ऐशान स्वर्गांत गेले स्वर्गातून ते चौघे वज्रजंघ राजाचे मित्र होऊन जन्मले, या सर्वांच्या समागमे राजा सुखी झाला

तौ दम्पती मृतौ धृमादपिदानादवज्रेरौ ।
जातौ त्यागफलेनैकीर्तिनककुलाद् तत्रिरिटैः ॥ ७ ॥
द्वितीयकोपादिवदापुष्का त्यागादयस्तदा
वनादेत्य तृपावासाद्विस्त्वस्तमुनीक्षिण ॥ ८ ॥

---

१ उत्तमभोगभूमी उत्पन्नौ २ शूकरः ३ वानरः ४ तयोर्मुनि युगलमोरिदिर्शनापूर्वकं ततः अपिदानानुमोदनात्. ५ व्याघ्रस्थान ६ वानराचे.

धनंजय व श्रीमती हे धर्म व प्राणि दानामुळें मरणानंतर देवकुरु नामक भोगभूमीत जन्मले त्या त्यांनी जेव्हा मुनीस दान दिले तेव्हा त्यांनीहि तिर्यंच चार त्यापासून त्यांना ती (तिर्यंचगति) गति प्राप्त झाली होती ते मुनीकडे पाहात सुपगृहाच्या द्वार उभे होते त्यांना पाहून राजानेहि त्यांचें भवांतर विचारले मुनि म्हणतात " पूर्वभवासी तेथील हस्तिनापुरच्या सागरदत्त श्रेष्ठीस धनवती नामक भार्येपासून उग्रसेन नामक पुत्र झाला अप्रत्याख्यान क्रोध-कषायाच्या उदयाने राजपुत्रास त्रास देऊन तो राजाचें कोठारांतून माल चोरून नेई राजाने शासन केल्यामुळें मरून तो वाघ झाला विजयनगरांत महानंद राजास वसंतसेनेच्या पोटी हरिवाहन नामक पुत्र होता तो अप्रत्याख्यान मानकषायामुळें मातापित्यांचाहि अपमान करी असाच एकदा पित्याची आज्ञा मोडून तो पळून सुटला असता खांबावर डोकें आपटून मेला व सूकराच्या जन्मास गेला धान्य-नगरांत कुबेरश्रेष्ठीस सुदत्तेचें पोटीं नागदत्त नामक पुत्र झाला तो अप्रत्याख्यान मायाकषायामुळें मरण्यानाहि पत्नीत भय यामुळें मेल्यावर तो माकड झाला सुप्रतिष्ठित नगरात लोलुप नामक मिठाई-वाला होता देवालयाचे कामकाम चालले असतां तो मजुरांना मिठाई काम देऊन विट चोरून आणी या अप्रत्याख्यान लोभामुळें तो मेल्यानंतर मुंगूस झाला पुढे हे वाघ, सूकर वानर व मुंगूस मुनी दर्शनामुळें म्हणजे मनिदानाच्या अनुमोदनापासून उत्पन्न झालेल्या पुण्यामुळें त्याच भोगभूमीत गेले

तस्मिन्विशुद्धदृग्लाभात्श्रीमत्याप्यार्यके समम् ।
श्रीधरो वज्रजङ्घार्यो भूत्वैशानेऽस्फुरत्पराम् ॥ ९ ॥

त्या उत्तरकुरुभोगभूमीत त्या चार तिर्यंच जीवांहि उत्तम आर्य-पुरुष झाले व श्रीमतीसह वज्रजंघ ईशानस्वर्गीत श्रीधर नामक देव झाला

स भ्रातु स्वगुरुं प्राप्तकैवल्यं प्राप्य संभितम् ।
हे मे कार्येति पृष्ट्वा तद्शोधा संज्ञी मतो ऽभवम् ॥१०॥

महाबलाचा मन्त्री स्वयंबुद्ध मरून सौधर्म स्वर्गांतील स्वयंप्रभ विमानांत मणिचूल देव झाला जम्बूद्वीपातील पूर्वविदेह क्षेत्रांत पुष्कलावती देशांत मोठ्यान्या पुंडरीकिणी नगरीचा राजा प्रियसेन, त्याच्या सुन्दरी राणीच्या पोटीं स्वयंबुद्धाचा जीव प्रीतिंकर नांवें जन्मला यानें दीक्षा घेतली अवधिज्ञानानें पूर्वभव जाणून त्यानें वज्रजंघास उत्तरकुरुभोगभूमीत जाऊन उपदेश दिला पुढें यास श्रीप्रभ पर्वतावर केवलज्ञानप्राप्ति झाली तेव्हां श्रीधर-देवानें येऊन त्याचें पूजन केलें व महाबलभवांतील माझे इतर तिघ मन्त्री सध्या कोठें आहेत म्हणून श्रीधरदेवानें विचारलें तेव्हा ते नरकांत आहेत असें प्रीतिंकरमुनींनी सांगितल्यावर तो दुसऱ्या नरकाकडे गेला

१ जम्बूद्वीपविदेहपुरी. २ प्रीतिंकरमहामुनि ३ प्रीतिंकरगुरुवचनेन ४ द्वितीय नरकभुव

नीत्वा शतमतिं स्वर्गी सुरूपेयोपदेशमोघताम्
तथा नीत्वा ब्रह्मकल्पं कल्पमस्याप्सरोलनरकम् ॥ ११ ॥

श्रीधर देवाने शतमतीला सम्यग्दर्शनाचा उपदेश केला तो पटल्यामुळे तो नरकातून निघून पुष्करद्वीपाच्या पूर्वभागातील पूर्वविदेहक्षेत्रांतील मंगलावती देशाच्या मध्यभागातील रत्नसंचय नगरीचा जो महीधर चक्रवर्ती त्याच्या सुंदरीनामक पोटी जयसेन नामे जन्मास आला पुढे यमधर मुनीजवळ दीक्षा घेऊन समाधीने मेल्यावर तो ब्रह्मस्वर्गात इंद्र झाला

यौ महामतिसंभिन्नमती मिथ्यात्वशाठ्यतः ।
तौ निगोदावसरं याता तनोर्देहः सोऽन्येद्युरप्यत् ॥१२॥

महामति व संभिन्नमति नावाचे दुसरे दोन मंत्री निगोदात जन्मले नरकात स्थित पडके भोगत असा प्रीतिंकरमुनिकडून पहिल्या श्रीधरदेव कल्पनक्षत्र

महावत्से सुसीमेश स भूत्वा सुविधिः सुतः ।
केशवे श्रीमतीमीन स्यावादार्यमर्त पदे ॥ १३ ॥

जम्बूद्वीपातील विदेहक्षेत्र महावत्स देशातील सुसीमा नगरीचा राजा सुदृष्टि व राणी सुन्दरनंदा यांच्या पोटी श्रीधरदेव स्वर्गातून येऊन सुविधि नावाने जन्मला चक्रवर्तीची

१ पुष्करार्धे पूर्वमंदर मंगलावत्या रत्नसंचये महीधरचक्रवर्तिनः पुत्रो जयसेनाख्यो भूत्वा २ निगोदजलागता ३ च श्रीधरः अन्यदा ४ देव गुरूणा ५ च महावत्सक, श्रीधर: हा अप अपर रामपुत्राचे वैरिपणीमहि ज्वालावति मनुष्यपद ६ देहत्यागानंतर भावना अशाप्य

मुलगी मनोरमा त्याला गेल्यात आली तिच्यापासून त्याला केशव नामक पुत्र झाला (हा श्रीमतीचाच जीव होता कारण ती स्वर्गात देव झाला होता व तोच केशव झाला)

भक्त्या मार्गोऽच्युतेन्द्रोऽस्य तुष्कमतीन्द्रो महाम तैः ।
व्याघ्राद्यार्यामरा राजधुमा सामानिकाभवन् ॥१४॥

या वापरेष्ट्रमनी मानकमत पाळून गेहत्यागानतर ते अच्युतेन्द्र व प्रतीन्द्र झाले व्याघ्रादिकाचे जीव वज्रजघावरोबर उत्तर-कुरुत जाऊन जन्मले तेथून प्रीतिंकर नावाच्या मुनीच्या उपदेशा-मुळे एशान कल्पात देव झाले तेथून वानराचा जीव चित्रांगद, वराहाचा जीव राजा नदिषेण याची राणी अनतमतीच्या पोटी वरसेन, व्याघ्राचा जीव विभीषणराजाच्या प्रियदत्ता देवीच्या पोटी वरदत्त व नकुलाचा जीव प्रभाकरमाने नाम जन्मले या सर्वांनी अभयघोषचक्रवर्ती बरोबर दीक्षा घेतल्यावर ते मध्यम सामानिक देव झाले

अंच्युतः पुष्कलावत्यां वज्रनाभिः स चक्रभृत् ।
सामानिकास्तदनुजा मतीन्द्रस्तद्गृहपणिक् ॥ १५ ॥

नतर तो अच्युतेन्द्र पुष्कलावती देशातील पुंडरीकिणी नगरी-चा राजा वज्रसेन व राणी श्रीमती याचे पोटी वज्रनाभिनामे करून

१ पश्चान्नैते वैराग्येन सह नैर्ग्रन्थ्यलीला प्रतिपद्य । षेसकाः प्रतीन्द्राऽभवन् । चत्वारि राजपुत्रास्तामानिका अभवन् । २ ग्रैवेयिक० ३ तस्य चानिना विमानवैमस्कवयस्पापरिचित एता भावनागारिक. चनरवानस्यः

जन्मला. त्यानंतर चौथे सामानिक देवांतील ज्यांच्या पोटी विजय, वैजयंत, जयंत व अपराजित म्हणून जन्मास आले प्रतिष्ठ सुर्वी लाभ नगरीत पुष्पेसरनामक व अनंतमती यांच्या उदरी धनदेव नावाने जन्मला

चत्वारो वज्रनाभस्य येऽस्य मन्त्र्यादयोऽनुगाः ।
तथा सत्तपसा प्राप्याधोग्रैवेयकमच्युताः ॥ १६ ॥

वज्रनाभाचे जे चौघे मतिवरादि मित्र होते ते अधोग्रैवेयक स्वर्गातून वज्रसेन राजाचेच पोटी जन्मास आले आर्जव पुरोहित महाबाहु नामें जन्मला अकंपन सेनापति पीठनामें बाहुब धनमित्रश्रेष्ठी महापीठ आणि मतिवर मंत्री सुबाहु नामें जन्मला पूर्वभवातील तपप्रभावानेच असे हे सर्व सहोदर जन्मले

ते तथापि श्रियं भुक्त्वा चिरं श्रीवज्रसेनतः ।
तीर्थकर्तुस्तपःसम्यक्त्वचिरे वप्तुं पारमिं ॥ १७ ॥

नवीन तारुण्यांनी सुंदर असून बराच काळ राज्यसंपत्ती उपभोगून दीक्षा घेतली आणि वज्रनाभीने तर तीर्थंकर गोत्र बांधण्याजोगी तपश्चर्या केली

इत्थं तपादितस्तीर्थकृत्त्वं वज्रायुधःक्रमात् ।
समाधिसिद्धौ जातोऽमा सर्वार्थसिद्धौऽजनि नेमिप्रभु १८

१ मतिवरचर. सुबाहु, धनमित्रचर महापीठ, आनंदचर महाबाहु। अकंपनचर पीठः २ वज्र नामें ३ प्रथम बन्धी ४ एवगुणमिसामित्र वैजयंतेन च सह ५ वज्रनाभिचर ६ सर्वे मासिकमनपसमेतम् ।

दर्शनविशुद्धि, विनय, अनतिचार शीलव्रत, अभीक्ष्णज्ञानोपयोग व संवेग वगैरे सोळा भावना भावून त्यानामीस तीर्थंकर-कर्म बांधलें (निःशंका वगैरे आठ अंगानीं युक्त, आठमदरहित, तीन अनायतन विरहित व मूढत्रयरहित जें तत्त्वार्थश्रद्धान ती दर्शनविशुद्धि, कषाय सोडणे व रत्नत्रयमंडित मुनींचा आदर करणें म्हणजे विनय, अतिचाररहित शीलव्रतें पाळणें, सम्यग्ज्ञानाचा अखंडपणे विचार करणें हा अभीक्ष्णज्ञानोपयोग आणि संवेग म्हणजे संसारतापाचें भय बाळगून वैराग्य धारण) आठ भाऊ व धनमित्रादि गुरुबंधूसह तो सर्वार्थसिद्धिनामक स्वर्गात जाऊन अहमिंद्रदेव बनला तोच आता नामिराजाचा पुत्र आदितीर्थंकर झाला आहे

मनुः पञ्चदशो राजराजाभिनन्द्यपैत्यम् ।
इक्ष्वाकुर्वृषभोऽस्त्वेभीर्नाभीराजसुतस्ययात् ॥ १९ ॥

पंधरावा मनु (देशविरति व व्यवहारोपदेशक असा) एकशे तीस आस्थ्याचा जनक, क्षुधितांना इक्षुरसाचा आहार करण्याचा ज्यान उपदेश केला अशा वृषभदेवानें नीलांजसा नामक देवांगना नृत्यकरीत असता अकस्मात मरण पावली हें पाहून राज्यत्याग करून त्यानें दीक्षा घेतली

[1] [illegible] देशसंयमधरम २ [illegible] राज ३ [illegible] यानि [illegible], ४ प्रथमना [illegible] [illegible] ५ [illegible]

श्रेयांस्त्वस्य सुरसपारितोषसत्कृत ।
मरुपकमस्य एवायर्सायकरूप निमत ॥ २० ॥

एक वर्षाच्या उपवासानंतर पारणे श्रेयान् युवराजाकडून मिळालेल्या
इक्षुरसाने करणारा कल्प प्राप्त झालेला असा तो आदि
तीर्थंकर मुक्त झाला

भयनममरावमनभिवासनामरसमनस्वमन्तृगयाम्यात् ।
श्रीपरमर्षिपिंदपाण्युमप्रभनाभ्यन्यसुरतया च पुर्नेन २१

नयनमा, महास्त्र सहिमागाम, पत्रमय, उत्तरकुरुमागम्-
सौर्तात आर्ध श्रीगगन सुविनिपान, अच्युत पद्मनाभि, सर्वार्थ
सिद्धि स्वर्गातील अहमिंद्र ना सर्व भवानून उत्तीर्ण झालेले श्रीआदिनाथ
तीर्थंकर तमच रक्षण करोत

धनर्भारवनिनाम्नी तथा मैर्थी स्वयम्प्रभा ।
श्रीमस्यय कुरुर्मातिस्वती मन स्वयम्प्रभ ॥ २२ ॥
केशपक्ष मर्वानक्ष धनरूपी धनाधिप ।
ततोऽन्यस्वया म अपामन्यारानादितीपकव ॥२३॥

धन्धी निनामा, स्वयंप्रभा नी श्रीमती कुरुसी, स्वयंप्रभदेव,
केशव, प्रतीन्द्र धनाध्यक्ष अच्युत, ललिताङ्गा प्रवर्तक
श्रेयाम् राजा झाला त्याचा जनमप्रकार असा

श्रेयांस पुन्हा राजपुत्र वज्र ललितांगासनन्तर प्राप्तकुरुल पारिख
इत्यादीत पहिल वज्रमानाचार्य तीर्थंकर हस्तापाला राजा पो करता
त्यावेळ इति वाचन प्रतिपत्त्य १ अस्मानुरूपीण मार्गेणुम्नात्

राजातिगृध्रो धर्मोऽधो व्याघ्रो देवो दिवाकरः।
मन्त्री मतिवरोऽधोऽहमिन्द्रो योऽभूत्सुबाहुकः ॥२४॥
विराट् सर्वार्थसिद्धस्थः स श्रीमान्भरत पुरोः।
आद्य पुत्रोऽस्य चक्रभृत्पाद्यो हि मनुर्महान् ॥२५॥

अतिगृध्रराजा, नारकी जीव, वाघ, देव, मतिवरमन्त्री, अहमिन्द्र, सुबाहु, वज्रसेन तीर्थंकराचा पुत्र वज्रदत्तराज, सर्वार्थसिद्धि स्वर्गातील देव आणि भव घेऊन भरत झालेला प्रथम तीर्थंकराचा प्रथम पुत्र चक्रवर्ती, सोळावा मनु (देश निरति व लोकव्यवहारोपदेशक या अर्थानें) जयशाली होवो

यो मन्त्री वत्सकावत्यां प्रीतिवर्द्धनभूपतेः ।
प्रभाकरीपुरीशादकुरुर्जा कनकप्रभः ॥ २६ ॥
आनन्दोऽथोऽहमिन्द्रोऽभून्महाबाहुरनुत्तर ।
सुरथान्त्य स पुरुपुत्रोमा बाहुबलीर्भूयताम् ॥ २७ ॥

वत्सकावती देशांतील प्रभाकरी नगरीच्या प्रीतिवर्धन राजाचा मंत्री व उत्तर कुरुभोगभूमीतील आर्य कनकप्रभ नामक वैमानिक

१ धर्मांध मधो वामा नारक २ विदित राजा वज्रसेन तीर्थंकरपुत्रः ३ नमर्त्यो ४ मूर्मे ना पुमान् ५ वाचनारिमुनिषु ६ सर्वार्थसिद्धौ ७ पूर्णपरा (सर्वार्थसि.

देव झाले. नंतर ते मानव पुरोहित झाला पुढें अधोग्रैवेयकांत अहमिंद्र झाला नंतर महाबाहु मरून सर्वार्थसिद्धि स्वर्गांत देव झाला तेथून तो जीव प्रथम चक्रेश्वराचा बाहुबली झाला आहे तो पूज्य आहे

प्रीतिवर्धनसेनानी योऽभूदाप चक्रिणी ।
समाकरसमोपीय सेनापतिरकम्पन ॥ २८ ॥
अधोग्रैवेयकामस्थः पीठ सर्वार्थसिद्धिग ।
सोऽपाद्वृषभसेनोऽग्रगणी स भरतानुजः ॥ २९ ॥

प्रीतिवर्धन राजाचा सेनापति उत्तर कुरुभोगभूमीत आर्य होऊन समाकर विमानांत देव झाला तेथून तो अकंपन राजाचा अकंपन मंत्री झाला तेथून तो जीव अधोग्रैवेयक स्वर्गात देव झाला पुढें तो अकंपन राजाचा पीठ नामक पुत्र झाला नंतर तो सर्वार्थसिद्धि नामक स्वर्गांत जाऊन आतां भरतचक्रवर्तीचा भाऊ वृषभसेन म्हणून जन्मला व आदितीर्थंकराचा पहिला गणधर झाला त्याला नमस्कार असो.

पुरोहितः प्रभाकृपा मधुः भाग्भोगभूमिगः ।
समजनी कपिष्ठराट् धनमित्रो ऽधिपतिः ॥ ३० ॥
महमिन्द्रो महापीठभरमार्णुपरामरः ।
पाऽभूत्सर्वार्थसिद्ध्यां मातासौऽनन्तविजयः पुरोः ॥ ३१ ॥

१ विमान २ प्रीतिवर्धन राजा ३ धनमित्रनामक ४ स्वर्गाधिपति देव झाला ५ भरताचा भाऊ.

प्रीतिवर्धन राजाचा पुरोहित रुचित विमानांत प्रभंजन देव झाला नंतर तो धनमित्रशेठ झाला पुढे तो अहमिंद्र होऊन वज्रसेन राजाचा मुलगा महापीठ झाला नंतर सर्वार्थसिद्धि स्वर्गांत देव होऊन ऋषभतीर्थंकरांच्या यशोमती राणीचे पोटी अनंतविजय नांवाने जन्मला

यो वैश्य उग्रसेनाख्यो व्याघ्रोऽभूदुत्कुरूद्भवः ।
विमानेशश्च सुरो भवे वरदत्तो नृपात्मज ॥ २२ ॥
सामानिकोऽच्युतेन्द्रस्य विजयो वज्रसेनजः ।
अन्त्याऽहमिन्द्रः सोऽनन्तवीरो वीरः पुरोऽभुवः २३

उग्रसेन नामक जो वैश्य अत्यंत क्रोधामुळे वाघ जन्मला होता तो उत्तरकुरु भोगभूमीत आर्य झाला नंतर विमानाधिप देव झाला पुढे वरदत्तनामक नृपपुत्र होऊन सामानिक देव अच्युतेंद्र झाला तेथून तो जीव वज्रसेन राजाचा विजय नामक पुत्र झाला नंतर अहमिंद्र होऊन आला तो अनंतवीर नामक आदि तीर्थंकर पुत्र झाला आहे

हरिवाहननोऽपत्यः शूकरः कुरुमानवः ।
मणिकुण्डलिनन्देवो वरसेनो नरेन्द्रसूः ॥ २४ ॥
योऽभूत्सामानिकामर्त्यो वैजयन्तो जिनोऽन्तिमः ।
अन्त्यानुत्तरदेवश्च वीरः सोऽच्युतात्मज ॥ २५ ॥

१ पाण्डुभः २ नरोत्तमविमानस्वामी ३ वज्रसेनाविषयरस्य पुत्रः ४ पुरोऽस्य

पूर्वभवात हरिवाहन नामक राजपुत्र असलेला शूकर पुढें उत्तर कुरु नामक भोगभूमीत आर्य बनला नंदावर्त्य विमानात मणिकुंडली देव होऊन वरसेन राजा झाला पुढें तो नौव सामानिक देव होऊन नंतर वज्रसेन राजाचा पुत्र वैजयंत नामें झाला तेथून सर्वार्थसिद्धीत अहमिंद्र होऊन तो आता अच्युत नामान तीर्थंकरपुत्र झाला आहे

यो मणिमागधवास्यः कपिः पूर्वबदार्यकः
मनोहरामरी राजपुत्रश्चित्राङ्गादर्शयति ॥ ३६ ॥
ततः सामानिकसुरा जयन्तस्तार्थेन्दुर्दुः पुनः ।
पश्चमेऽनुत्तरेऽमर्त्यः स वीर पुरनन्दनः ॥ ३७ ॥

नामक नांगाचा जो वणिक् वानर झाला होता तो देवगतीत मनोहर नामक देव होऊन पुढें चित्रांगद नामक राजपुत्र झाला तो नौव सामानिक देव होऊन व वज्रसेन राजाचा जयंत नामक पुत्र झाला नंतर पाचव्या स्वर्गात अनुत्तर विमानातील देव होऊन तो आता आदितीर्थंकरपुत्र वीर नामें उत्पन्न झाला आहे

आर्योऽभिषेकी भोगभूम्या नकुलो दिव्यमानुषे ।
मनोरथः पार्थिवसुतः प्रशान्तमदनाभिधः ॥ ३८ ॥
योऽच्युतेन्द्रसमो देवो [illegible]ऽपराजितः । —
सर्वार्थसिद्धावमरः सोऽभ्युदयी स पारगः ॥ ३९ ॥

---

१ नन्दावर्तविमानेषु २ नाम, राजपुत्र ३ वज्रसेनतीर्थंकरस्य ४ सर्वार्थसिद्धौ ५ मर्कटः ६ उत्तरकुरुषु ७ प्रभाकरविमानेषु ८ चित्राङ्गदनाम [illegible] [illegible]। ९ सामानिकः १ वज्रसेनस्य ११ सर्वार्थसिद्धौ

लोलुप मंत्र्याचा जो मित्र भाऊ नकुल झाला होता तो पुढें उत्तरकुरुभोगभूमीत जाऊन तेथून प्रभाकर विमानांत देव झाला नंतर प्रशांतमदन नांवाचा राजपुत्र झाला पुढे अच्युतेंद्राचा सामानिक देव होऊन तो जीव वज्रसेन राजाचा अपराजित नामक पुत्र झाला नंतर सर्वार्थसिद्धि देवलोकांतून तो आतां सुधीर नामक तीर्थंकरपुत्र झाला

संन्यासमृत्युदानानुमोदसंभृतपार्जितैः ।
पुण्यैस्तेऽभ्युदयान्भुक्त्वा सिद्धाः सिद्धिं दिशन्तु नः ॥४०
संन्यासमरण, दानानुमोदन, वगैरे सारख्या पुण्यकर्मांनीं मिळालेले अभ्युदय भोगून जे सिद्ध झाले ते आम्हांलाहि सिद्धि देवोत

इत्याशाधरकृते त्रिषष्टिस्मृतिनाम्नि महापुराणान्तस्तत्त्वसंग्रहे श्रीवृषभतीर्थंकर भरतेश्वरादिनिबद्धतिपुराणं प्रथमम् ॥१॥

वत्सेऽत्रदेशे सुसीमापते स्वामी विमलवाहनः ।
चिराद्राज्याद्विरज्याप्तव्रतो बद्ध्वान्त्यनाम धीम ॥ १ ॥
वत्सदेशांत सुसीमा नगरीचा पति विमलवाहन नामक राजा होता त्यानें बराच काळपर्यंत राज्यसुख भोगून त्याचा त्याग केला व व्रतधारी होऊन तीर्थंकर कर्म बांधलें

१ द्वीपेऽस्मिन्विदेहे वर्तते जंबूद्वीपपूर्वविदेहस्थे २ सुसीमा नामा नगरी तस्याः पतिः ३ धर्तितव्रतम ४ तीर्थंकरत्वनाम, सर्वांना तीर्थंकरत्व प्राप्त करणारे भावनेच्या दर्शनविशुद्ध्यादि सोळाव्या

निर्विन्ध्ये विजये मृत्वा साकेते जितशात्रवे ।
मीर्ष्योत्सर्ग रपवर्गराज्या ऽप्याप्तक्रवर्तीयोऽभू मोऽभिवत् ।

तथून तो विजयनामक प्रथम अनुत्तर विमानात देव होऊन पुढे अयोध्यानगरीत जितशत्रुराजा व विजयसेनादेवी यांच्या पोटी तो जीव अजितनाथ तीर्थंकर म्हणून जन्मला उत्पन्न पाहून त्यांची उत्पत्ति झाली व अजित न नाक पुण्य झाली राज्यकारभार सोडून त्यांनी दीक्षा घेतली व धर्मप्रसार करून मोक्षास गेले

यो वस्सकावतीपूर्व्यां पुरेभो जयसेनक ।
रविषेणसुतऽभीत धृतिषेणऽर्पितसिति ॥ ३ ॥

जम्बूद्वीपस्थ पूर्व विदेहक्षेत्रात सीतानदीच्या तीरी वत्सकावती नावाच्या देशातील पृथ्वीपुर नगरीचा राजा जयसेन व राणी जयसेना त्यांना रविषेण व धृतिषेण नामक दोन पुत्र होते रविषेण अकस्मात् वारल्यामुळे खिन्न होऊन जयसेन राजाने धृतिषेणाला गादीवर बसविले

महाबलेन स्यासेन सह कृत्वा तपोऽच्युते ।
देवः महायशः सोऽभूदिन्द्रः मणिकुण्डल ॥ ४ ॥

बारा भद्रगा महाबल यांच्यासह यशोधर मुनीजवळ दीक्षा

१ पुत्रस्य २ प्रथमानुत्तरविमाने ३ जितशत्रोरपत्यं विजयसेनाया भातुरपत्य ४ त्यक्त्वा उत्पन्नवानीति: तन् तत्र जातोऽजितपुत्र इत्य राज सेन च । पर्यवसानमा केवलज्ञानोत्पत्ति तीर्थकरत्व तपोनिर्वेदकाले ५ सती कथास्तमिता ६ जयसेन ७ महाबलपल

घेऊन जयसेन राजाने तपश्चर्या केल्यावर तो सोळाव्या स्वर्गात महाबल नामक देव झाला व महारुत अच्युत स्वर्गात मणिकेतु नामक देव झाला

प्राक्च्युतं बोधयस्वान्य इति ताभ्यां कृता स्थितिः ।
च्युत्वा महाबलश्चक्री सगरोऽभूज्जिनान्वये ॥ ५ ॥

त्या दोघा देवामध्ये असा करार झाला की जो देवगतीतून प्रथम च्युत होईल त्याला राहिलेल्याने समजवावें महाबलदेव बावीस सागरकाळ पर्यंत स्वर्गसुख भोगून तेथून देवगतीतील आयु संपल्यानंतर अयोध्यानगरीत इक्ष्वाकुवंशामध्ये समुद्रविजयराजा व सुबालाराणी यांच्या पोटी सगर नामें करून चक्रवर्ती जन्मला

चतुर्मुखान्ति सम्प्रीतो यतीभूय जिनालये ।
न बुद्धो बोधितो विभीभूय मायास्तत्सुरकेतुचिः ॥६॥

सिद्धवनात चतुर्मुख मुनींना केवलज्ञान प्राप्त झाल्यावर कल्याणमहोत्सव करण्यासाठी इत्यादि देव आले असता मणिकेतु देवहि तेथें

१ इतः स्वर्गात्प्रथम कर्मभूमिमवतीर्णं २ इत्थं समयस्थितिः ३ अवस्थानकाः ४ चतुर्मुखमुनेः समीपे केवलज्ञानकल्याणं कर्तुं आगतेषु देवेषु सहागतेन मणिकेतुना उक्ता प्रागुक्तस्थितिः ५ तत्कालिके जिनालये देवेन पुनरुक्तः, पुनश्चास्मितात बुद्धः । ६ चिरमभोगनयविशेषा उपरम ... तन्मेघवत्तीर्थमेघ तसवाप कैलास परितो दशजलेन गंगां स्नापितो ... मणिकेतुना प्रियंगीभूय मायामयीभूत्वा बुद्धो प्रतिबोध्य ... ततः सगरः प्रतिबोधित ।

भाषा होता व त्यानें करारप्रमाण महाकालाच्या जीवाला घपले सगर चक्रवर्तीला आठवण दिली पण सगर सावध झाला नाही तेव्हा सुन्दर तरुण मतीचें रूप घेऊन मणिकेतुदेव पुन्हा आला-त्याला सगरानें विचारलें असता देहाचा भरवसा नाही म्हणून लवकर दीक्षा घेतली असें मणिकेतूनें उत्तर दिले तरीहि मायेने पछाडलेला सगर उमगला नाही पुढे कैलासपर्वतावर चालतेल्या जिनालयाभोवती गंगेचा कालवा खणण्यास त्यानें आपले पुत्र पाठविले असता मणिकेतूनें विषसर्प होऊन त्यांना दग्ध करून मूर्छित केले तेव्हा सगर चक्रवर्ती शोकाकुल होऊन विप्रवेषधारी मणिकेतु देवाच्या उपदेशानें वैराग्य धारण करता झाला

भगीरथे श्रियं न्यस्य स सिद्धस्तपसा सगरः।
भरतेशमिव प्रभ्राम्य सोऽप्यैषित सुरं ॥ ७ ॥

नंतर मणिकेतूनें देवमाया काढून घेतल्यावर सगरपुत्र शुद्धीवर आले भगीरथाला गादीवर बसवून इतर पुत्रासह सगरानें दीक्षा घेतली आणि तपश्चर्या करून सिद्धपदाला गेला हें वृत्त ऐकून भगीरथानें आपला पुत्र वरदत्त त्याच्या पुत्रास गादीवर बसविलें व

१ पुत्रेश्वर २ भगीरथस्य पुत्रो वरदत्तो वरदत्तस्य कोऽपि पुत्रस्तस्मै भगीरथेन राज्यं दत्तं। पुत्रे राज्यं न्यस्य वस्तुमाप्त सः। भगीरथः। ३ भगीरथः सगरीयं सगरस्य मुक्तिं श्रुत्वा प्रथमं गमनादिकं कार्योत्सर्गेण स्थितः प्रथमं श्रीवीरजन्माभिलाषिभिः स्थितं तदः कृत्वा स्थितः। तत्प्रभावेण प्रयागसमासाद्य प्रयाति यस्याः कोऽपि तीर्थकरः। पवित्रितैः सुरैस्तिष्ठते।

आपणहि दीक्षा घेऊन गगातरमाशी कायोत्सर्गपूर्वक तप आचरिलें तेव्हां इद्रानें त्याचें पूजन केल्यामुळें गगोदकाहि तीर्थ झालें भगीरथाहि सिद्धपदवीस पोहोंचला

इति श्री अजितनाथसगरेतिवृत्तोत्तरं द्वितीयम् ॥२॥

कच्छांक्षेमपुर याऽभूद्राजा विमलवाहन ।
स्वयम्प्रभजिनान्तिऽसौ प्रव्रज्याशान्त्यनामकः॥ १ ॥

जम्बूद्वीपाच्या पूर्वविदेहाच्या निरिक्षणाच्या सीमान्तीच्या तटासी कच्छ देशातील क्षेमपुरात विमलवाहन राजा राज्य करीत होता त्यान विमलकीर्तीचे हातीं राज्यकारभार देऊन स्वयप्रभ जिनेंद्रापासून दीक्षा घेतली मोठेच तपश्चर्या करून त्यानें तीर्थकर कर्म बांधलें

सुदर्शन विमानेऽभूत्वा प्रवयकान्तिम ।
सत श्रावस्तिनगरे दृढराजाद्धजाऽमनि ॥ २ ॥

समाधिमरणपूर्वक शरीरत्याग करण्याचा ता पहिल्या प्रवयक स्वर्गात सुदर्शन विमानात अहमिंद्र देव झाला तेथून श्रावस्ती नगरीचा राजा दृढराज व राणी सुषेणाचे पोटी तो जन्मला

धर्मपथाम्य स दृष्ट्वाभ्रविभ्रमस्यक्तराज्यकः ।
प्राप्याहन्त्य धर्मतीर्थं कृत्वा मुक्ताऽस्तु नभिव ॥३॥

१ जम्बूद्वीपस्य प्राग्विदेहस्य देशः २ सुषेणागर्भे ३ विमान ४ पूर्वं प्रव्रज्येति नामप्यान्तर्म्या ।

त्याचें नाव सम्भवनाथ प्रकरण ३ । विमलवाहन नावाचा पाहून त्यांना वैराग्य उत्पन्न झालें व त्यांनी पुत्राला गादीवर बसवून दीक्षा घेतली तपश्चर्या करून धर्मतीर्थ प्रवर्तित केलें व ते मोक्षाला गेले ते आमचें कल्याण करोत

इति शम्भवजिनस्य तृतीयम् ॥ ३ ॥

यो मङ्गलावतीरत्नसंचयेशो महाबलः ।
निर्विण्णः संयमं प्राप्य गुरोर्विमलवाहनात् ॥ १ ॥

जंबूद्वीपांत पूर्वविदेह क्षेत्रांत सीतानदीच्या दक्षिणतीरावर मंगलावतीनामक देशांत रत्नसंचयनामक नगरी होती तिचा राजा महाबल भोगोपभोगापासून विरक्त होऊन त्यानें विमलवाहन मुनीपासून दीक्षा घेतली

एकादशाङ्गानामुग्रतपोभिश्चरन्नाभिस्वरयाम् ।
विजये प्राप्य साकेते स्वयंवरसुतोऽभवत् ॥ २ ॥

नंतर अकराव्या तो ज्ञानी झाला व सौख्य भोगल्यावर त्यानें तीर्थंकर नाम कर्म बांधलें सन्यासपूर्वक देहत्याग केल्यावर तो विजयनामक पहिल्या अनुत्तर विमानांत अहमिंद्र झाला तेथून तो अयोध्यानगरीचा राजा स्वयंवर व राणी सिद्धार्था यांच्या पोटी जन्मला

सम्यग्धर्मगरिम्णाऽऽद्रिरप्यास्यसद्गुणः ।
तीर्थं भवस्य मुक्तस्य स नन्द्याऽभिनन्दनः ॥ ३ ॥

१ पूर्वविदेहान्तर्गत क्षेत्र. २ विमानामध्ये ।

सुमतिनाथ नामें करून जन्मला पुष्कळ वर्षे राज्य केल्यावर त्याला वैराग्य प्राप्त झाले व दीक्षा घेऊन त्यानी घनघातीचा प्रलय करून त्या सुमतिनाथाची आम्ही स्तुति करतो

इति श्रीसुमतिजिनस्य पञ्चमम् ॥ ५ ॥

पूर्वद्वीप सुसीमस्थो वत्सायां योऽपराजित ।
मप्रश्रयश्रम्भाव्यानि मत्वाऽहत्त्विदिवासवान् ॥ १ ॥
धातकीखंड नामक द्वीपात पूर्वविदेहक्षेत्रात वत्सदेशातील सुसीमा नगरीचा राजा अपराजित नामें करून झाला त्यानें सिद्धि ताबार मुनीजवळ दीक्षा घेऊन एकादशांगाचें अध्ययन करून

ग्रैवेयाग्त्यनामा न्याऽभूत्प्रीतिंकरविमानगः ।
ऊर्ध्वग्रैवेयकं मनुर्ध्वाग्नाम्न्या धरणस्य सुत् ॥ २ ॥
तीर्थंकरत्व बांधून ता ऊर्ध्वग्रैवेयक स्वर्गांत प्रीतिंकर नामक विमानात अहमिंद्र देव झाला नंतर काशीनगरीचा राजा धरण व राणी सुसीमा यांचे पोटी ता पद्मप्रभ नामें करून जन्मला ,

भूत्वार्थ वारिधिन्यस्य गर्भ भुत्वात्तसंयम ॥
तीर्थं कृत्वा च निर्वाण पातु पद्मप्रभ स न ॥ ३ ॥
पुष्कळ वर्षे गार्हस्थ्य भोगल्यानंतर अग्निकेल्या दुर्गेत पशूस त्याला एकाएकी वैराग्य प्राप्त झालें दीक्षा घेऊन त्यानी धर्मतीर्थ

१ प्राग्धातकीखंडे २ युक्त सुसीमामतीकत ।

सुखं फल्न निर्वाणपद मिळविलें ते पद्मप्रभ तीर्थंकर आमचें
रक्षण करोत

इति श्रीपद्मप्रभस्वामिनः षष्ठम्॥ ६ ॥

धातकीखण्डपूर्वार्धे सुकच्छाक्षमपूःपतिः ॥
नन्दिषेणोऽस्तसद्राज्योऽभवन्नाकर्द्धितीर्थकृत् ॥ १ ॥

धातकी खंडाच्या पूर्वविदेहक्षेत्रांत सुकच्छादेशांतील क्षेम-
पुरींत नन्दिषेण नांवाचा राजा होता बरीच वर्षे राज्य केल्यानंतर
त्याला वैराग्य प्राप्त झालें व त्यानें धनपति नामक मुलाला गादी-
वर बसवून अर्हन्नन्दन नामक मुनींजवळ दीक्षा घेतली एकाद-
शांगाचें अध्ययन करून व षोडश भावना भावून त्यानें तीर्थंकर
नामकर्म बांधलें

प्राक्श्रुतेऽथ सुभद्राख्ये यो ग्रैवेयकमध्यम ।
मध्यमेऽभून्मिमानेऽस्य सुमतिर्नृपात्मजः ॥ २ ॥

पुढें तो जीव मध्यम ग्रैवेयकांत सुभद्र नामक मध्यम विमानांत
अहमिंद्र झाला नंतर काशीक्षेत्रांत सुप्रतिष्ठ राजा व पृथ्वीषेणा
राणीचे पोटीं सुपार्श्वनाथ तीर्थंकर नाम धरून तो जीव जन्मला

काश्यामृतुपरावर्ताभिर्विनाशाप्य कैवल्यम् ।
भवस्य तीर्थं मुक्तोऽभूत्स सुपार्श्वोऽस्तु नः श्रिये ॥ ३ ॥

ऋतुपरावर्तनाचा विचार मनांत आल्यामुळें त्यांना वैराग्य प्राप्त झालें

१ मध्यग्रैवेयकविमाने । २ पृथ्वीषेणागर्भतः ।

व दीक्षा घेऊन तीर्थप्रवर्तन केल्यावर जे मोक्षाला गेले ते सुपार्श्वनाथ तीर्थंकर आमचें कल्याण करोत

इति श्रीसुपार्श्वजिनस्य सप्तमम् ॥ ७ ॥

प्राक्पुष्करार्द्धे पार्श्वोत्से विदेहे श्रीपुरे नृपः ।
सुगन्धिविषये श्रीषेणः श्रीकान्ताऽस्याभि वल्लिका ॥१॥

पूर्वपुष्करार्धं द्वीपाच्या मध्यावरील मेरुपर्वताच्या पश्चिमेस असलेल्या विदेहक्षेत्रांत सुगन्धिदेशांतील श्रीपुरांत श्रीषेण नामक राजा होता त्याची राणी श्रीकान्ता

स्वयं सुताप्तौ निःपुत्रत्वात्ततो वाचा पुरोधसः ।
जिनार्चाः सम्पादिस्वर्णैर्विधाप्याष्टाह्निकार्चनम् ॥ २ ॥

त्यांना पुत्र नसल्यामुळे ते फार चिंताग्रस्त होते पुरोहिताच्या सल्ल्यानुसार त्यांनी रत्नजडित सुवर्ण प्रतिमा करून जिनेश्वराचा आष्टाह्निक पूजा महोत्सव केला

कृत्वा सर्वेषांसिर्मत्स्या सस्नौ तद्गन्धवारिभिः ।
तदा दर्शितदुःस्वप्न श्रीवर्मासीत्तयो सुत ॥३॥

पूजेच्या गंधोदक तीर्थाने त्या दोघांनी स्नान केले राणी श्रीकान्तेला हत्ती, सिंह चंद्र व लक्ष्मी स्वप्नात दिसली व पुढे तिला गर्भ राहून श्रीवर्मा नावाचा मुलगा झाला

१—अभिमत विदेहे २ श्रीमिकान्त नावांची ३ मार्गदर्शितः ४ स्नान करणार ।

पिताभिषिक्तोऽसौ राज्यं कुर्वन्निष्ठार्हतो निशि।
उपोषितोऽसौधस्थो धीस्योल्कापातमापिवान् ॥४॥

मुळमहद गरीब गर्वें आमगांत घाळविल्यावर राजाने श्रीधर्मास गादीवर बसवून दीक्षा घेतली पुढें श्रीधर्मा एकदां जिनपूजन करून उपवासाचे दिवशीं रात्रीं गच्चीवर बसला असतां त्यानें उल्कापात पाहिला

निर्वेदं तपसा जातः सौधर्मे श्रीधरस्ततः।
धातकीखण्डपूर्वार्धेऽलकानीवति नामनि ॥ ५ ॥
अयोध्यायां चक्रवर्ती योऽभूदजितसेनकः।
ततोऽच्युते स तपसा ततस्त्वद्वीपपूर्वतः ॥ ६ ॥

म्हणून त्याला वैराग्य प्राप्त झाल्यामुळें त्यानें श्रीकांत नामक पुत्राला गादीवर बसवून श्रीप्रभमुनीजवळ दीक्षा घेतली व बरेंच तप आचरून तो सौधर्म नामक पहिल्या स्वर्गांतील श्रीप्रभविमानांत श्रीधर नामक देव झाला तेथून धातकीखंडांत इष्वाकार पर्वताच्या पूर्वेस अलका देशांतील अयोध्या नगरीचा राजा अजितंजय व राणी अजितसेना यांच्या पोटीं तो श्रीधर देव अजितसेन नामें जन्मला तेथून तो सोळाव्या अच्युत नामक स्वर्गांत शांतिकर विमानांत देवेंद्र झाला

विदेहे मङ्गलावत्यां नगरे रत्नसञ्चये।
पद्मनाभो महाराजो मनिरवा श्रीधरान्तिके ॥ ७ ॥

१ झाला निर्वेद २ देवो ३ व चाली द्वीप तदीपः जंबूद्वीपपूर्वविदेहे ४ लेहे।

दीक्षित्वा नाम पद्मान्त्यं वैजयन्तेऽभवत्ततः ।
चंद्रपुर्यां महासेनन्नृपस्याप्य पुत्रताम् ॥ ८ ॥

तेथून पूर्वेस घातकीखंडात मंगलावती देशातील रत्नसंचय नामक नगरात कनकप्रभराजा व कनकमाला राणीचे पोटीं पद्मनाम नांवें करून जन्मला. बरीच वर्षे राज्यवैभव भोगल्यानंतर वैराग्य प्राप्त होऊन त्यानें श्रीधरमुनीजवळ दीक्षा घेतली व षोडश भावना भावून तीर्थंकरकर्म बांधलें. नंतर तो जयंतविमानांत अहमिंद्र झाला. पुढें चंद्रपुरीचा राजा महासेन व राणी लक्ष्मणा यांच्या पोटीं चंद्रप्रभ नांवानें तो जन्मला.

दर्पणे मन्मविकृतिं मुखस्या वुध्वा भिय जिनें ।
अनेशीमभवद्यीर्य स नमश्चन्द्रप्रभोऽवतात् ॥ ९ ॥

बरीच वर्षे राज्यसुख भोगल्यानंतर एकदा आरशांत पाहातांना त्यांना वैराग्य उत्पन्न झालें व राज्यवैभव सोडून त्यांनी दीक्षा घेतली. तीर्थप्रवर्तन करून मोक्षाला गेलेले ते चंद्रप्रभतीर्थंकर आमचे रक्षण करोत.

श्रीवर्मा श्रीधरा देवोऽजितसेनोऽच्युताधिपः ।
पद्मनाभोऽहमिन्द्रोऽयुर्योऽस्याच्चन्द्रप्रभ स नः ॥ १० ॥

श्रीवर्मा श्रीधरदेव अजितसेन अच्युतेंद्र पद्मनाभ आणि अहमिंद्र यानंतर जो चंद्रप्रभ झाला तो तीर्थंकर आमचें रक्षण करो.

इति श्रीचन्द्रप्रभस्याष्टमम् ॥८॥

१ पद्मनाभनामें. २ [illegible]. ३ [illegible]. ४ [illegible] रक्षतु.

पुष्करार्द्धस्य पूर्वार्द्धे पुष्कलावत्यलंकृते ।
ईशिता पुण्डरीकिण्यां महापद्मो जिनाधिपात् ॥१॥

पुष्करार्ध द्वीपाच्या पूर्वेस मेरुपर्वताजवळ पूर्वविदेह क्षेत्रात पुष्कलावतीदेशातील पुंडरीकिणीनगरांत महापद्मराजा राज्य करीत होता एकदा जवळच्या उद्यानात भूतहित नामक तीर्थंकर आले

श्रुत्वा भूतहिताल्लब्ध्वा तपः स्वं तीर्थकृत्त्वभाक् ॥
यः प्राणतेन्द्रः सुग्रीवकाकन्दीशस्य सोऽभवत् सुतः ॥ २ ॥

त्यांच्या पासून बोध घेऊन त्याने धनद नामक पुत्रास राज्य दिलें व दीक्षा घेऊन तीर्थकरनामकर्म बांधले तेथून तो वीर चौदाव्या प्राणत नामक स्वर्गांत इंद्र झाला नंतर काकंदी नगरीचा राजा सुग्रीव व जयरामा राणीचे पोटीं पुष्पदंत नांवें करून जन्मला

उल्कापाताद्विरक्तराज्यस्तपसा प्राप्तकेवलः ।
धर्मतीर्थं व्यधात्तस्मै पुष्पदन्तार्हते नमः ॥ ३ ॥

पुष्पदंत तीर्थंकरांनी पुष्कळ वर्षे राज्य केल्यावर उल्कापात पाहून त्यांना वैराग्य उत्पन्न झालें व दीक्षा घेऊन त्यांनी तीर्थ प्रवर्तित करून मोक्षपद गांठलें त्या पुष्पदंत अर्हंतांना नमस्कार असो

इति श्री पुष्पदन्तार्हतो नवमम् ॥ ९ ॥

---

१ पुंडरीकिण्याः २ भूतहितनाम्नः ३ आप्याहितः ४ सुग्रीवनाम्नः काकंदीपुरीशतो जातः पुत्रः । जयरामागर्भे ।

द्वीपे तत्रैव वत्सायां यःसुसीमापुरीपतिः ।
पद्मगुल्मो वसन्तश्रीकान्तोमृत्यौःशुचातुरः ॥ १ ॥

पुष्करार्ध द्वीपातील पूर्वमंदराचलाजवळ पूर्वविदेहक्षेत्रातील वत्सदेशांत सुसीमा पुरीचा पद्मगुल्म नामक राजा होता. तो वसंतश्रीनामक राणीवर फार प्रेम करीत असे. तिच्या मृत्युमुळें तो शेवटी कष्टी झाला.

स नन्दसरेऽस्तरीकृत्य तपस्तीर्थकरत्वयुक् ।
भूत्वारणेन्द्रो मलये राजभद्रपुरप्रभो ॥ २ ॥

तिच्या मरणानंतर उद्विग्न होऊन त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें व त्यानें आपल्या चन्दन नामक पुत्राकडे राज्यकारभार सोपवून आनंद मुनीजवळ दीक्षा घेतली. पुढें योग्य तपश्चर्या करून त्यानें तीर्थकरनामकर्म बांधलें. तेथून पश्चात्या आरण नामक स्वर्गांत इंद्र होऊन मलय देशांतील भद्रपुरचा राजा दृढरथ व राणी सुनन्दा यांच्या पोटीं जन्मला.

सतो दृढरथस्यार्य हिमानीविलयात्तपः ।
भित्त्वा तीर्थं प्रवर्त्यागात्सिद्धिं शीतलः शीतलः ॥३॥

या शीतलनाथ तीर्थकरांनीं बाल्य गेलें राज्यसुख भोगल्यानंतर एकदां सर्व हिम पसरलें व तें एकाएकीं विरघळलेलें पाहून त्यांना वैराग्य उत्पन्न झालें. दीक्षा घेऊन त्यांनीं तपश्चर्या केली व धर्मतीर्थाचें प्रवर्तन करून मोक्षपद गांठलें. ते शीतलनाथ चिरायु होवोत.

१ पुष्करार्धे २ मरणात् ३ बुद्धः सन् दृढरथस्य सुनन्दायामभवत् ।

कन्याभूगाऽश्वदासीमरथग्रामतिलौकसाम् ।
दानं तनेऽस्य शीयान्त मुण्डशालायना द्विजैः ॥ ४ ॥

शीतलनाथ तीर्थंकरानंतर मलयदेशांत भद्रिलपुरींत मेघरथ राजा राज्य करीत होता त्याचा मंत्री सत्यकीर्ति सम्यक्त्वी होता राजानें एकदा कोणतें दान श्रेष्ठ म्हणून विचारलें असता जैनशास्त्रानुसार त्यानें सांगितलें कीं शास्त्रदान, अभयदान व अन्नदान असे उत्तम मध्यम व कनिष्ठ असे दानाचे तीन प्रकार आहेत राजाचे दरबारांत भूतिशर्मा ब्राह्मणाचा मिथ्यात्वी पुत्र मुण्डशालायन नामक होता तो म्हणाला कीं, कन्यादान, गजदान, सुवर्णदान, अश्वदान, दासीदान, गोदान, तिलदान, पृथ्वीदान, रथदान, व गृहदान अशीं दहाप्रकारचीं दानें आहेत कालप्रमानानुसार राजाला मिथ्यात्वमताची ही दहा प्रकारचीच दानें रुचली

॥ इति श्रीशीतलनाथस्य दशमम् ॥

मौर्ये द्वीपे सुकच्छास्य देशे क्षेमपुरे नृपः ।
नलिनप्रभ इत्यासीत्सोऽनन्तजिनतत्त्वपः ॥ १ ॥

पुष्करद्वीपांत मंदरापश्चिमभागाचे पूर्वविदेहक्षेत्रांतील सुकच्छदेशांत क्षेमपुर नांवाचें नगर होतें तेथें नलिनप्रभ नांवाचा राजा राज्य

१ शीतलस्य २ मलयदेशे भद्रिलपुरे मेघरथस्य राज्ञः मन्त्रिणा जैनेन सत्यकीर्तिनामिना शास्त्रादिदानेषु बहुलमर्थितेषु अपि कृतीतब्राह्मणपुत्रमुण्डशालायनस्य समाये कन्यादिदशदानानि मिथ्यात्वार्थं प्रदर्शं विस्तारयामास । तदैव सद्धर्मनाशस्तेन अधर्मतीर्थोत्पादकेन तथापरिचितः ॥ १ पुष्करद्वीपस्य पूर्वार्धे मान्दिरस्य ।

करीत होता एकदा स्वस्वामस्नात अनंतजिनेंद्र आले असता त्यांची वाणी ऐकून राज्याला उपरति झाली त्यानें दीक्षा घेतली व तप आचरिलें

स्वीकृत्य तीर्थकृन्नाम षड्भावनादनुपुर्वेन्द्रताम् ।
पुष्पोत्तरविमानेऽस्त प्रेत्य सिंहपुरमित् ॥ २ ॥

षोडशभावना भावून त्यानें तीर्थकरनामकर्माचें बंधन केलें व सोळाव्या पुष्पोत्तर विमानात अच्युतेंद्र झाला तेथून तो सिंह-पुराचा राजा विष्णु व राणी नंदा यांच्या पोटीं जन्मला

विष्णोर्भूत्वाऽथ युवराड्भोवसन्तपरिवर्तनात् ।
सर्वं मणीयं निभाय स श्रेयान् श्रेयसेऽस्तु नः ॥३॥

श्रेयांसनाथ तीर्थकरांनी सर्वच वर्षे राज्य केल्यानंतर एकदा वसंत ऋतु गेलेला पाहून त्यांना उपरति झाली व त्यांनी दीक्षा घेऊन तपश्चर्या केली पुढें घातिनाश करून ते निर्वाणाला गेले ते श्रेयांसनाथ आम्हाला कल्याणकारक होवोत

पोतो राजगृहे वत्स श्रामीया विश्वभूतिना ।
विशाखभूतेयपवीर्यान्विश्वनन्दी तपोऽक्रमः ॥ ४ ॥

राजगृहनगराचा विश्वभूति राजानें विशाखभूति नामक भा-कल्या मानाकडे राज्यकारभार सोपवून दीक्षा घेतली त्याला वि-शाखनंदी नामक पुत्र होता व त्या विश्वभूतीचा पुत्र विश्वनंदी

१ भद्रा नर्मदा. २ ... ३ तीर्थं कृत्वा ४ राज्यं कुर्वन् ५ विश्वभूतेरनुजस्य ६ युवराजो जातः । ७ विशाखभूतिपुत्र ।

विशाखनन्दिनः स्वापयन् भेक्त्वाज्ञुपूर्वं तम् ॥
सपितृव्यस्यैपः कुर्वन्मासक्षपणपारणे ॥ ५ ॥

विश्वनंदीन उत्तम बगीचा बनविला होता तो जबरदस्तीनें विशाखनंदीनें घेतला अर्थात् दोघामध्यें भांडण झुपलें राजानें युद्ध करण्याचा पक्ष घतला तेव्हा मुलगा पळून गेला त्यामुळें विश्वनंदीला उपरति उत्पन्न झाली व त्यानें आपल्या काकासह संभूतमुनीजवळ दीक्षा घेतली पुढें विश्वनंदी महिन्याचें अनशनव्रत आचरून पारणें करण्यासाठीं मथुरा नगरीत गेला

प्रविष्टा मथुरां धन्वा पातित' क सविक्रमः ।
इति तैनी पहसिता मस्यासीपाप्रवर्तिना ॥ ६ ॥

मामाला व चुलत मामाला की जो गादीचा खरा वारस होता अशा दोघाना राज्य सोडून जाण्यास कारणीभूत झाला म्हणून प्रजेनें त्या दुराचारी विशाखनंदीला आमात्य वगैरेंनीं हकलून दिले होते तो नगरीतच वेश्येच्या घरी होता. विश्वनंदीमुनि रस्त्यानें चालत असता गाईचा धक्का लागून खाली पडले ते वेश्येच्या गच्चीवरून विशाखनंदीनें पाहिलें व विश्वनंदीस ओळखून म्हणाला, कुठें आहे तो तुझा पराक्रम ?

१ तेभ्यो वनवासस्य भाव राज्यादीन वन धन । सपिता निष्क्रान्तिर्न कामभूपालस्याप्रकृत दिक्षु प्रस्थाप्य वनपालानाभिमूह गृहीत नदनासमनमापन १ तमाम उद्यानमानस्वकनुत्पाटितमिस्यभूतसाधाधिका अनुग्रह व पितास्वममभिस्य स्थित तत्प्रदान स पवाधिका विरचित मा भैरीति वमाधारा राज्य तदन व दत्वा प्रमन्ता राजन्या । दुराव राज्य दत्वा प्रसवितेन रिपुकेसरा सभूतगुणनिधी तत्सम् । ४ दुराचारत्वा समस्तपारिभी राज्याभिहारित्वन जनस्त विनेतीभूत वमात्यैन ।

क्रोधाभिदानं तस्मात कृत्वाप सपिवृन्धक ॥
महाशुक्रं ततश्च्युत्वा पोदनेशः प्रजापते ॥ ७ ॥

त्यानें टोचून बोलल्यामुळें रागावून विश्वनंदिमुनीला राग आला व तेथेंच ता मरण पावून महाशुक्रनामक स्वर्गात देव झाला विशाखभूतिहि त्याच स्वर्गात देव झाला होता पोदनपुरचा राजा प्रजापति व राणी मृगावती यांच्या पोटी त्रिपृष्ठनांवानें विश्वनंदी जन्मला

पुत्र पितृभ्यो विजयो बलोऽभूदितरा हरिः ।
त्रिपृष्ठा नितसिंहोऽसौ मये भ्रान्त्वा पुरा रिपुम् ॥८॥

विशाखभूतीचा जीव राजा प्रजापति व राणी जयवती यांच्या पोटी विजय नांवानें जन्मला या प्रमाणें चुलत पुतणे सावत्र भाऊ झाले

त मायमत्स्कापीश्वमभयीपार्श्वपक्रिणाम् ॥
हत्वा स्वयम्प्रमाहेतोर्विश्वम्भाम्भरतावनिम् ॥९ ॥
भुक्त्वागातस्तपोमी सौरिर्भ्वारंभपरिग्रह ।
त्रिपृष्ठ भूमिमस्वारि विजय पुनरप्यमीम् ॥१०॥

विद्याधरनगरी अलकापुरीचा राजा मयूरग्रीव याच्या पोटी जन्मला त्रिपृष्ठ व विजय पूर्वी वासुदेवनारायण होते त्यांनी अश्वग्रीवाला मारून त्रिखण्डभूमी पादाक्रान्त केली होती स्वयंप्रभाराणी साठर त्रिपृष्ठानें

१ विशाखभूतिचर २ विश्वनन्दिचर ३ एकदा मनोरथसमागतेन सिंह विद्याधर ४ विश्वनन्दिन । ५ मारामकुक्रमनारक मुख ६ अश्वग्रीवजीव ७ भुक्त्वाद्यन्ता भूमिमगात् ।

पुष्कळ पापाचरण केलें व शेवटी महातम प्रभा नांवाच्या सातव्या नरकांत गेला अश्वग्रीवाचा अंतिहि त्याच नरकांत गेला विजयानें विरक्त होऊन दीक्षा घेतली व मोक्षास गेला

इति श्रीमेघचन्द्रतीर्थंकराश्वग्रीव प्रतिवासुदेव विजयबलदेव त्रिपृष्ठवासुदेवेतिवृत्तोत्तर मेकादशम् ॥११॥

प्राग्द्वीपे वत्सकावत्यां यो रत्नपुरपालकः ।
पद्मोत्तराऽभूच्छ्रमणो युगन्धरजिनाभयात् ॥ १ ॥

पुष्करार्धद्वीपाच्या पूर्वेस मेरुपर्वताजवळ वत्सकावती देशांतील रत्नपुरात पद्मोत्तर नामक राजा राज्य करीत होता एकदा मनोहर पर्वतावर युगधर तीर्थंकर आले असता त्यांच्याजवळ राजानें दीक्षा घेतली

प्राप्तान्त्यनामा सोऽथ महाशुक्रस्य नेन्दन ।
वसुपूज्यस्य देवेऽभूत् चम्पायां सार्वसंयमम् ॥२॥

त्यानें सोळा भावनांचें चिंतन करून व तप आचरून तीर्थंकरनामकर्म बांधलें तेथून तो महाशुक्रनामक विमानांत इंद्र झाला नंतर चंपानगरचा राजा वसुपूज्य व राणी जयावती यांच्या पोटीं तो वासुपूज्यनामें करून जन्मला

---

१ पुष्करार्धपूर्वद्वीप मध्ये २ गमूष् ३ [illegible] ४ [illegible] प्राप्त निर्मो ।

कुमार एव संसारं तस्माद्ध्यानोद्युपेत्य च ।
निर्वेगी तीर्थकृत्यास्त भिय पायुपूर्व्यताम् ॥ २ ॥

कुमार असतानाच त्याना वैराग्य प्राप्त होऊन त्यांनी दीक्षा घेतली तपश्चर्या करून तीर्थ प्रवर्तित केले व मोक्षाला गेले

विन्ध्यशक्तिनृपो विन्ध्यपुरेऽभूदत्र भारते ।
सुषेणस्याथ कनकपुरेशो गुणमञ्जरीम् ॥ ४ ॥

या भरत क्षेत्रांत मध्यदेशातील विन्ध्यपुरात विन्ध्यशक्ति नामक राजा राज्य करीत होता त्याच वेळी कनकपुरात सुषेणराजा राज्य करीत होता त्याच्याजवळ गुणमंजरी नामक नर्तकी होती

नर्तकीरत्नमाकर्ण्य पराहूतेन याचितम् ।
अददानमवस्कन्द्य तं भित्त्वाजौ तदग्रहीत् ॥ ५ ॥

त्या नर्तकीरत्नाची कीर्ति ऐकून विन्ध्यशक्तीने तिला आपणाकडे पाठविण्यासाठी सुषेण राजाकडे दूत पाठविला त्याने तिला पाठविण्याचे नाकारल्यामुळे युद्ध करून विन्ध्यशक्तीने नर्तकी आणली

तन्मानभङ्गान्निर्विद्य सुषेणः सुव्रताज्जिनात् ।
महापुरेशिना वायुरथनाम्ना चरत्तपः ॥ ६ ॥

मानभंग झाल्यामुळे सुषेणराजा खिन्न झाला त्यावेळी सुव्रत जिनेश्वराजवळ महापुरच्या वायुरथराजासह दीक्षा घेऊन तपश्चर्या केली

१ प्राप्य २ पुरेऽभूत् ३ वासपूज्यसमाप वासुपू ज्या वा वासुपूज्य न्मनिर्मो ४ ग्राहीत्वा ५ सुषेण । ६ महापुरपतिपुरस्वामिना ।

विमानेऽनुत्तरे वायुरथोऽ भूत्सार्णवे मखे¹ ।
निर्दानिकाऽन्योऽनुपमे देवो द्वारावतीपतेः ॥ ७ ॥

वायुरथमुनि प्राणतस्वर्गांतील अनुत्तरविमानांत इन्द्र झाला तेथून तो अनुत्तरविमानेश द्वारावतीचा राजा ब्रह्म व राणी उषा यांच्या पोटीं द्विपृष्ठ नांवानें जन्मला

सुषेणनृपाऽचलास्याऽभूत्सूर्यो रामश्चरी हरिः ।
द्विपृष्ठाख्यो मघे भ्रान्त्वा भोगवर्धनभूपतिम् ॥ ८ ॥

सुषेणराजाचा जीव राजा ब्रह्म व राणी सुभद्रेच्या पोटीं अचल नांवानें जन्मला हे दोघ बळभद्र व नारायण होते विंध्यशक्तीनें भोगवर्धननगरचा राजा श्रीधर याचे पोटीं तारक नांवानें जन्म घेतला

तारकोऽर्ध्यं भाविहरीभूतं गन्धेभयाचिनम् ।
हत्वारिं सोऽर्धचिस्थानं धिनोंमायागाद्रक्षःश्रियम् ॥ ९ ॥

तारक प्रतिनारायण होता तारकानें द्विपृष्ठ व अचल यांच्याकडे असलेला प्रस्यात हत्ती मागितला तो त्यांनीं न पाठविल्यामुळें तारकानें त्यांच्याशीं युद्ध केलें पण तो त्यांत मारला जाऊन सातव्या नरकांत गेला द्विपृष्ठहि त्याच नरकास गेला अचलानें मात्र यामुळें विरक्त होऊन दीक्षा घेतली व तो मोक्षाला गेला

१ स्वर्गे २ ३ विन्ध्यशक्तिचरो इत निदानः कुरेन्द्र मागमत्स्वर्गे अनुपमे विमाने ४ ब्रह्मनृपसुत पुत्रः ५ पूर्वो वायुरथचर ६ चर सुषेणः ७ विन्ध्यशक्तिचर ८ द्विपृष्ठः ९ सप्तम नरक १ रिपुघातकः ।

इत्याशाधरहब्धे त्रिषष्टिस्मृतिनाम्नि महापुराणान्तस्तत्त्वसङ्ग्रहे श्रीवासुपूज्यतारक प्रतिकेशवाचलाख्यबलद्विपृष्ठाख्यकेशवेतिवृत्तोत्तरं पुराणं द्वादशम्‌ १२

मेतीम्य धातकीखण्डमेरूस्यापग्विदेहगे ।
विषये रम्यकावत्यां यो महानगरेऽधिराट्‌ ॥ १ ॥

धातकी खंडांत मेरु पर्वताच्या पश्चिमेस रम्यकावती देशांतील महानगरांत पद्मसेन नामक राजा राज्य करीत होता

पद्मसेनस्तपः सर्वगुप्तकेवलिसन्निधौ
गृहीत्वैकादशाङ्गाब्धीस्तीर्थकृन्नाम बद्धवान्‌ ॥ २ ॥

त्यानें प्रीतिंकरनगरांत सर्वगुप्तकेवली आले असतां त्यांच्या जवळ दीक्षा घेतली एकादशांगांचें अध्ययन करून तीर्थंकर नाम कर्म बांधिलें

सहस्रारेऽभवच्छक्रोऽभूच्च्युतः काम्पिल्यपत्तने ।
कृतवर्मनृपस्याभूत्सुतो हेमन्तसम्पदाम्‌ ॥ ३ ॥

तेथून तो सहस्रार नामक बाराव्या स्वर्गांत इंद्र झाला पुढें काम्पिल्य नगरीचा राजा कृतवर्मा व राणी जयश्यामा यांच्या पोटीं विमलनाथ नावानें जन्मला

हिमानीं वीक्ष्य निर्ग्रन्थी भूय ध्यानाप्तकेवलः ।
धर्मं भणीय सिद्धस्तं स्तुवे विमलवाहनम्‌ ॥ ४ ॥

१ पश्चिमः । २ जयश्यामामातृकः ।

एकदा हेमन्तऋतूतील सृष्टिशोभा क्षणार्धात नष्ट झालेली पाहून विमलनाथांना वैराग्य उत्पन्न झाले व त्यांनी निर्ग्रंथ बनून तपश्चर्या केली व धर्मतीर्थ चालू करून सिद्धपदाला ते गेले त्या विमलवाहन तीर्थंकराची मी स्तुति करतो

योऽभूदपरविदेहेऽभूच्छ्रीपुरे नन्दिमित्रराट् ।
स सुव्रतव्रतमुने: प्राप्य व्रतोन्त्यानुत्तरं गत: ॥ ५ ॥

याच भरतक्षेत्राच्या पश्चिमविदेहक्षेत्रातील श्रीपुरात मित्रनंदी नामक राजा होता एकदा तो सुव्रतनाथतीर्थंकराच्या दर्शनास गेला असतां त्याची बोधवाणी ऐकून विरक्त झाला व तप आचरून सर्वार्थसिद्धि नामक स्वर्गातील अनुत्तरविमानात अहमिंद्र झाला

भरतेऽस्मिन्कुणालाख्ये देशे श्रावस्त्यधीश्वर: ।
सुकेतुर्भोगसक्तोऽभूत्पिद्धोऽप्यसकृद्धितै: ॥ ६ ॥

या भरत क्षेत्रातील कुणाल देशांत श्रावस्ती नामक नगरीत सुकेतु नामक राजा राज्य करीत होता तो फार भोगासक्त होता. त्याचे मातापिता, मंत्री व प्रजाजन त्याचा फार निषेध करीत

द्यूतं दीव्यन्सर्वस्यास्य हारिताशेषवस्तुक: ।
सुदर्शनाचार्यपार्श्वस्थो तपसाप्तुना ॥ ७ ॥

द्यूतादिव्यसनात त्याचे सर्वस्व गमावले तेव्हा पश्चात्ताप पावून त्याने सुदर्शनाचार्यांच्या जवळ दीक्षा घेतली व तप आचरिले

१ मित्रनंदि २ पश्चिमविदेहक्षेत्रातील प्रभृति ३ भेदयन् दीक्षा प्रति व्यापितेन्यस्य न शक्या न पतिष्यति ।

सवसापुद्दे इत्याचनिदानो सान्तयस्कृतः ।
तापसूतो सुतो मद्रनाम्नो द्वारवतीपते ॥ ८ ॥

या तपानें करून, गुण माधुर्य व बळ प्राप्त होवो असें निदान बांधून तो लांतवस्वर्गात देव झाला तेथून द्वारावती नगरीचे राजा रुद्र व राणी पृथ्वी यांच्या पोटी तो स्वयंभू नांवानें जन्मला

यमस्स्वयम्भूनामासौ रामविष्णू अर्थचक्री ।
मधुपसिपर सोऽर्द्धचक्री वरपुरंमिना ॥ ९ ॥

मित्रनंदिराजा अहमिंद्रपदापासून रुद्रराजाच्या सुभद्रा राणीचे पोटी धर्म नामें करून जन्मला धर्म बळदेव होता व स्वयंभू वासुदेव होता त्यानें पूर्वला सुकेतला जिंकलें होतें तो राजा यावेळी रत्नपुरचा मधु नामक राजा झाला होता तो प्रतिवासुदेव होता

केनापि महित राज्ञा मामृतं दूर्तपावतः ।
स्वयम्भुवा हर्तं श्रुत्वा नारदात्पतिमर्षयासयो ॥ १० ॥

मधुराजाकडे दुसऱ्या राजाकडून कांहीं भेट घेऊन आणणाऱ्या दोन दूतांना स्वयंभूनें ठार मारून भेट हिरावून घेतली तें वर्तमान ऐकून मधु त्या बळदेव व वासुदेवाबरोबर लढण्यास गेला

मुक्तचक्रोऽहतस्तेनैं सप्तमीं भुवमाविशत् ।
यथास्स्वयम्भूर्मोक्षमाद्दूर्ध्वं धर्मः सुनिर्वृतेः ॥ ११ ॥

[illegible]

त्या युद्धात स्वयंभूनें सोडलेल्या चक्रानें मधुराचा नाश झाला व तो सातव्या नरकांत पडला. स्वयंभूही त्याच नरकांत गेला. त्यामुळें व्यथित होऊन धर्मबलदेवानें दीक्षा घेऊन मोक्षपद गांठलें.

मधुरारामदत्तादिभवी मेरुश्चमन्दरः ।
वारुणीपूर्णचन्द्रादिभवी विमलसद्रूपी ॥ १२ ॥

याचकाळांत श्रीविमलतीर्थंकरांचे मेरु व मंदर नामक दोन गणधर होते. त्यांची माहिती अशी—कौशल देशांतील वृद्ध नामक गांवांत मृगायण नांवाचा एक ब्राह्मण होता. त्याच्या बायकोचें नांव मधुरा. हिचाच जीव पुढें मेरुगणधर झाला. या ब्राह्मण दांपत्याला वारुणी नामक मुलगी झाली. हिचा जीव पुढें मंदरगणधर झाला. मधुराब्राह्मणी मेल्यानंतर राजाची राणी झाली. ही सिंहसेन राजाची पत्नी. हिनेंच सुभूतिनामक मंत्रिमित्र शेठची ठेवलेली रत्नमंजूषा मोठ्या युक्तीनें शेटजीला मिळवून दिली. ही राणी मेल्यानंतर महाशुक्रस्वर्गांत देव झाली. तेथून ती धरणीतिलकनगरच्या राजा मतिवेग व राणी सुलक्षणा यांच्या पोटीं श्रीधरानामें कन्या जन्मली. श्रीधरा पुढें अर्जिका बनली व मेल्यानंतर आठव्या कापिष्ट स्वर्गांत देवी झाली. पुढें पृथ्वीतिलक नगरीचा राजा मतिवेग व राणी प्रियकारिणी यांच्या पोटीं ही रत्नमाला नामें कन्या जन्मली. नंतर तो जीव स्वर्गांत अच्युत देव झाला. तेथून

१ मेरुमन्दरौ । २ रामदत्तादिभवी यस्य मेरोः सः । ३ पुनः श्रीविमलनाथकालचे बाही ।

तो जीव अयोध्यानगरीचा राजा अर्हद्दास व राणी सुव्रता यांच्या पोटीं श्रीवर्मा नांवें करून जन्मला. हा श्रावकव्रत पाळून मेल्यानंतर सौधर्म स्वर्गांत आदित्याभ नामक देव झाला. हाच देव उत्तरमथुरानगरीचा राजा अनन्तवीर्य व राणी मेरुमालिनी यांचे पोटीं मेरु नांवानें जन्मला व विमलनाथ तीर्थंकराचा गणधर झाला. मधुरा आर्यिकेची मुलगी वारुणी मेल्यानंतर तिच्या रामदत्ताभवांत तिचा पूर्णचन्द्र नामक मुलगा होऊन जन्मली. पूर्णचंद्र दीक्षा घेऊन मेल्यानंतर वैडूर्यदेव झाला. नंतर मधुरेच्या श्रीधराभवांत तो देव यशोधरा नांवें करून जन्मला. तिचे सूर्यावर्तांशीं लग्न झालें व त्यांना रश्मिवेग नामक मुलगा झाला. यशोधरा आर्यिका होऊन मेल्यानंतर आठव्या कापिष्ठ स्वर्गांत देवी झाली. मधुरेच्या रत्नमालाभवांत ही देवी रत्नायुधनामक पुत्र होऊन तिला जन्मली. अयोध्येचा राजा अर्हद्दास व राणी जिनदत्ता यांच्या पोटीं पुढें रत्नायुध मेल्यानंतर विभीषण नांवानें जन्मला. हा नारायण मेल्यावर दुसऱ्या नरकास गेला. तेथून तो अयोध्येचा राजा श्रीवर्मा व राणी सुसीमा यांचे पोटीं श्रीधाम नांवानें जन्मला. दीक्षा घेऊन तो मेल्यानंतर पांचव्या ब्रह्म नामक स्वर्गांत देव झाला. श्रीत्रिलोकपुरचा राजा वज्रायुध व राणी सर्वश्री यांच्या पोटीं तो देव जयंत नांवानें जन्मला. पुढें तो धरणेंद्र झाला. नंतर हा धरणेंद्र उत्तरमथुरानगरीचा राजा अनन्तवीर्य व राणी अमितमती यांच्या पोटीं मन्दर नांवें करून जन्मला व विमलनाथ तीर्थंकराचा गणधर बनला. याप्रमाणें हे दोन गणधर

मागील भवात लांतव स्वर्गात देव होते पारुणीचा जीव सात जन्मान-न्तर मंदर झाला आणि मधुरेचा जीव आठ जन्मानन्तर मेरु गणधर झाला

जातौ सूनुपेत तद्वर्षे भरतेऽत्र सगार्भपाक् ।
मानीय गन्धमालिन्या नदीपञ्चकसङ्गमे ॥ १३ ॥

वैजयंतमुनि मनात प्रतिमायोग धारण करून बसले असतां विद्युद्दंष्ट्र नामक विद्याधराने पूर्वजन्मीचे वैर स्मरून त्यांना भरत-क्षेत्रातील विजयार्धपर्वताच्या पूर्वेस गंधमालिनीदेशात असलेल्या कुसुमवती हरिवती, सुवर्णवती, गजवती आणि चंडवेगा या पांच नद्यांच्या संगमातील खोल पाण्यात आणून टाकले

शिला भीमैरसौ विद्युद्दंष्ट्रखेटेन मारित ।
खेटैस्तदीयितैरन्यैः सञ्जयन्तः सुधीर्मुनिः ॥ १४ ॥

त्याला इतर विद्याधरांनीही मदत केली

तत्कल्याणेऽहिरीन्द्रोऽभूत् निदानादागतोऽनुजं ।
तस्यार्तां वीक्ष्य रुष्टोऽरिं सम्बध्य न्यक्षेपत्स ॥१५॥

संजयंत मुनीचा भाऊ जयंत धरणेंद्र आपल्या भावास झालेली पीडा पाहून विद्युद्दंष्ट्राला सर्व बांधवासह समुद्रात बुडवून मारू लागला

१ वर्णीमैमरतयोः २ जम्बूद्वीपस्यापरविदेहस्थविजयार्द्धे ३ दक्षिण-[illegible] मपाद् [illegible]ऽप्रमत्तः । ४ श्रीभूतिमते सिंहपुरे सिंहसेन रा-[illegible] । ५ श्रीमूर्तिकेन ६ च जातौ [illegible] ७ सिंहसेन राज-[illegible] ८ धरणेंद्रस्य भ्राता ९ जयन्तनामा १० नागपाशेन बद्ध्वा समुद्रे क्षेप्तु ।

श्रोऽग्निस्याममुरणोक्त्वा सत्यघोषादिभूपकम्।
श्रीरितो मन्दरास्थ्योऽमृतणी मेरुर्थ स क्रमात् ॥१६॥

रामन्तेने रत्नमूषा मदमित्र दाटका परत दिली व श्रीभूति उर्फ सत्यघोष मन्याची श्रमारी बाहेर वाणल्यानंतर सिंहसेन राजानें त्याला शिक्षा दिली होती त्यामुळें तो त्याचा वैरी बनला होता मेल्यानंतर तो मंत्री अगंधन नामक सर्प झाला मेल्यानंतर तो तिसऱ्या नरकांत गेला तेथून चमरहरिण झाला पुढें कुक्कुट-सर्पयोनीत गेला नंतर पुन्हा तिसऱ्या नरकांत जाऊन अजगरयोनीत जन्मला नंतर तो भिल्ल झाला तेथून तो भरतक्षेत्रांतील भूतरमन नामक वनांत गोशृंग तापसी व त्याची भार्या शंखिका यांच्या पोटीं मृगशृंग नांवानें जन्मला त्यानें पंचाग्नि साधन केलें व विद्याधरवैभव पाहून तें निदान केलें त्यामुळें तो वज्रदंष्ट्र व विद्युत्प्रभा या विद्याधर जोडप्यापासून विद्युद्दंष्ट्र नांवेंकरून जन्मला राजा सिंहसेन मेल्यानंतर अशनिघोषनामक हत्ती झाला तो मरून नंतर श्रीधरदेव, रश्मिवेग अर्कप्रभ वगैरे जन्म घेऊन चक्रपुरचा राजा चक्रायुध व राणी चित्रमाला यांच्या पोटीं वज्रायुधनांवें करून जन्मला अशनिघोष हत्तीला विद्युद्दंष्ट्रानें सर्पभावांत दंश करून मारलें होतें राजा वज्रायुध मुनि होऊन प्रतिमा योग धारण करून तपश्चर्या करीत असतां विद्युद्दंष्ट्रानें मिळ-

१ सत्यघोष २ सिंहसेन ३ आदित्याभसुर मेरुसूर् चक्रायुध न के मरकत्पुर।

भवांत त्याला ठार मारलें होतें तेव्हां तो जीव सर्वार्थसिद्धिस्वर्गांत अहमिंद्र झाला व नंतर संजयंत झाला अशा रीतीनें संजयंतमुनि व विद्युद्दंष्ट्राचें भवोभवींचें वैर असल्यामुळें विद्युद्दंष्ट्रानें मुनिला विनाकारण सतावलें असें धरणेंद्राला आदित्याभदेवानें सत्यघोष व सिंहसेन भवापासून हकीकत सांगून समजाविल्यावर तो स्वस्थ झाला

इति श्रीविमलनाथधर्मस्वयंभूमधुसूदनमेरुसञ्जयन्तमेरुमन्दरचरितोत्तरं त्रयोदशम् ॥ १३ ॥

राजा प्राग्धातकीखण्डकच्छकावत्यवस्थितः ।
पुरे पद्मरथोऽरिष्टे यः भित्वार्हत्स्वयंप्रभात् ॥ १ ॥

धातकीखंड द्वीपांत मेरुपर्वताजवळ कच्छकावती देशांत अरिष्ट नामक गांवचा राजा पद्मरथ स्वयंप्रभ तीर्थंकराजवळ दीक्षा घेऊन त्याचाच आश्रय करता झाला

सोऽपि बध्वा तीर्थकृत्त्वं भुक्त्वाच्युतस्वर्गमच्युत ।
साकेते सिंहसेनस्य पुत्रीभूय विरज्य च ॥ २ ॥

बरीच तपश्चर्या करून त्यानें तीर्थंकरनामकर्म बांधलें व सोळाव्या अच्युतस्वर्गांत पुष्पोत्तर विमानांत देव झाला तेथून तो अयोध्येचा राजा सिंहसेन व राणी जयश्यामा यांच्या पोटीं अनंतनाथ नांवें करून जन्मला बरीच वर्षें राज्य करून त्यानें दीक्षा घेतली

१ भित्वा आश्रित्य । २ षोडशस्वर्गीय अच्युतें । ३ जयश्यामायाः ।

उल्कापातेक्षणाज्जात वैराग्यस्तीर्थकृत्सताम् ॥
भव्याऽनन्तस्मदम्भाप्यात्मनः पायादनन्तजित् ॥३॥

एकदा उल्कापात पाहून त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें व दीक्षा घेऊन त्यानें तपश्चर्या केली व सर्वज्ञ बनून सज्जनांत श्रेष्ठ असा धर्मतीर्थ प्रवर्तित करून जे मोक्षाला गेले ते अनतनाथ तीर्थंकर आमचें रक्षण करोत

वसुषेण पौदनेऽस्मिन्नृपो नन्दास्यं मह्यमा ॥
तां वीक्ष्य मलयाधीशस्तान्निन्ये चण्डशासन ॥ ४ ॥

याच भरत क्षेत्रातील पौदनपुरांत राजा वसुषेण व राणी नंदा राज्य करीत होती मलयदेशाचा राजा चंडशासन हा वसुषेण राजाचा मित्र होता नंदाराणीला पाहून तो मोहित झाला

कामार्तो हृतवत्सर्वां शोकार्तः सन्नपोषितः ॥
श्रेयोगणं तुर्यं कृत्वा सिंहनिःक्रीडितं तप ॥ ५ ॥

कामपीडित झालेल्या चंडशासनानें तिला पळवून नेली तेव्हा राजा वसुषेण फार कष्टी झाला पण त्याचा निरुपाय होता म्हणून त्यानें वागे होऊन श्रेय नामक गणधरापासून दीक्षा घेतली व सिंहनिःक्रीडित नामक घोर तप त्यानें आचरिलें

१ वसुधपाला मध्ये मार्गणेऽक्ष । २ वसुसेनस्य मार्याभवत् ३ मदा ४ तस्य वसुसेनस्य ५ उपायेन ता हृत्वा स्वपुर गतः ६ वसुसेना ७ प्रबोध। भूत्वा श्रेय स्य प्रवीप्रचितः ८ गुरुणा ।

तथा निदानतोऽगच्छत्सहस्रार परस्मिंयति ॥
मान्विदेह नेन्दनऽभूत्पुर राजा महायशः ॥ ६ ॥

मी पुढील जन्मात बलिष्ठ राजा व्हावें असें निदान बांधून वसुषेण मुनि मेल्यावर बाराव्या सहस्रार नामक स्वर्गात देव झाला विदेहक्षेत्रात नन्दनपुरात राजा महाबल राज्य करीत होता

सोऽपि तद्रूप कृत्वा प्रजापालार्हदन्तिके ॥
शान्तस्तथैव दिवाऽभूऽश्यवत्स्युत्वाऽभवत्सुत ॥ ७ ॥

प्रजापाल तीर्थंकराजवळ दीक्षा घेऊन त्यानेंहि तशीच तपश्चर्या केली व बाराव्या सहस्रार नामक स्वर्गात देव झाला।

द्वारावत्यामभूत्सोमप्रभभूपस्य सुप्रभ ।
वसुपणचरोऽस्यासीदनुज पुरुषोत्तम ॥ ८ ॥

तेथून तो द्वारावती नगरीचा राजा सोमप्रभ व राणी जयावती यांच्या पोटीं सुप्रभ नांवाचे जन्मला त्याच्या सीताराणीपासून त्याला पुरुषोत्तम नामक मुलगा झाला तो वसुषेणाचा जीव होय

तौऽन्यदार्ध नारदाच्छ्रुत्वा काशीशा मधुसूदनं ।
तौ चण्डशासनभरौ तैनवैर्मोरिककरम् ॥ ९ ॥

काशीनगरीचा राजा मधुसूदन याने नारदापासून पुरुषोत्तम

१ मत्सर्येऽनल्प० २ जन्म। ३ कथा सुप्रभिति ४ ... ५ पद ३ ।। ... ४ ... ५ ... ६ ... ७ ... ८ ... ९ ... १० ...

व वसुप्रभ याचें बाढतें सामर्थ्य ऐकून तेथें त्यानें हत्ती वगैरे कर भार वसूल करण्यासाठी नारदाला पाठविलें

प्रातिसौम्ये तयाऽभूत्ताभुक्तौ हन्तुमागतः ।
स हतौ विष्णुना सारि स्पांगतोन्स्यां बलौ ... ॥१०

त्याची उद्धट उत्तरें ऐकून तो त्याला मारण्यास गेला तेव्हा पुरुषोत्तमानें त्याला मारलें पुढ पुरुषोत्तम मरून सातव्या नरकास गेला म्हणून सुप्रभला फार दुःख झालें तेव्हा त्यानें सोमप्रभ तीर्थंकराजवळ दीक्षा घेऊन कठिण तप केलें व तो मोक्षाला गेला

इति श्री अनन्तसुप्रभपुरुषोत्तममधुसूदनेतिवृत्तार्थं चतुर्दशम् ॥ १४ ॥

पम्पुर्सीमापुर पूर्व पातर्सिंहस्य दत्तसंगे ।
सभा दशरथः स्मार्यवि... दुष्प्रणद्धर्मनात् ॥ १ ॥

धातकीखंडाच्या पूर्व मेरुपर्वताजवळ विदेहक्षेत्रांत वत्स... सुसीमापुरीत दशरथ नामक राजा राज्य करीत होता त्याला चन्द्रग्रहण पाहून वैराग्य उत्पन्न झालें

...शिक्षित... तीर्थंकरपुण्यं मध्यासवार्थसिद्धिगम् ।
सुर... रामानुमराराम ... रत्नपुऽजनि ॥ २ ॥

दीक्षा घेऊन त्यानें आगमाभ्यासांत विमलत्व मेळवून व तीर्थंकर नामकर्म बांधून तो सर्वार्थसिद्धि नामक स्वर्गांत अहमिन्द्र

१ पुन्हा २ ... ३ ... ४ ... ५ ... ।

झाले पुढे तो रत्नपुरचा राजा भानु व राणी सुप्रभा यांच्या पोटीं जन्मला

वीक्ष्योल्कां यानमारूढः संयमारूढमेमस ।
मेरुवर्धमतीर्थोऽसौ धर्मो धर्मं तनोतु नः ॥ ३ ॥

एकदा उल्कापात पाहून धर्मनाथाना वैराग्य उत्पन्न झाले व त्यांनी दीक्षा घेऊन तप आचरिलें धर्मतीर्थ प्रस्थ करून जे मोक्षाला गेले ते धर्मनाथतीर्थंकर आमचें रक्षण करोत

मरौ-मेत्यगिह द्वीपे वीतशोकापुरीपतिः ।
नरादिवृषयस्त्यक्त्वा तपो दमवरान्तिके ॥ ४ ॥

मेरु पर्वताच्या पश्चिमेस धात धातकी खंडांतील राजगृह नगरीत नरवृषभ नावाचा राजा होता त्याने दमवर मुनीजवळ दीक्षा घेऊन तप आचरिलें मरणानंतर तो सहस्रारनामक स्वर्गांत देव झाला

सहस्रार समापास्मिंस्तथा राजगृहे नृप ।
सुमित्रो मल्लवारसा राजसिंहेन भूभुजा ॥ ५ ॥

त्याच राजगृहीचा राजा सुमित्र नावाचा मल्ल होता व त्यामुळें त्याला गर्व झाला होता राजसिंह नामक दुसरा एक मल्लराजा राजगृहीस एकदा आला

निर्मितो दौर्मुषा कृष्णासायान्त दुर्धरं तप ।
कृत्वा मृतो निदानेन माहेन्द्रोऽभून्महर्द्धिकः ॥ ६ ॥

१ प्रवर्त्य धर्मतीर्थं धर्मतीर्थमस्य वा २ पश्चिमे ३ मल्लयुद्धम ४ निदानिर्बन्धितादिक ।

यप्रमाणे त्याने सुमित्राचा पिच्छाव केला तेव्हां तो फार दुःखी झाला व कृष्णाचार्याजवळ जाऊन त्याने दीक्षा घेतली. सिंहनिष्क्रीडितादि घोर तपें आचरून त्यानें निदान बांधलें की आपण भविष्य राजाचे मारणार तर तो बाप्या माहेंद्र नामक स्वर्गांत महर्द्धिक देव झाला.

भोगोऽथ सिंहसेनस्य सूनुः खगपुरेशिनः ।
सीरी सुदर्शनोऽन्योऽभूद्विष्णुः पुरुषसिंहकः ॥ ७ ॥

खगपुरचा राजा सिंहसेन व राणी विजया यांच्या पोटीं नरवृषभाचा जीव स्वर्गाहून सुदर्शन नावानें जन्मला त्याच राजाच्या अम्बिकाराणीपासून सुमित्राचा जीव स्वर्गाहून येऊन विष्णु नांवानें झाला

राजसिंहचरो भ्रान्त्वा चैत्री हास्तिनपुरपतिः ।
मधुक्रीडाभिधो भर्त्रे याच्यमानस्ततः करम् ॥ ८ ॥

राजसिंहराजाचा जीव अनेक योनींत जन्मत हस्तिनपुरचा राजा मधुक्रीड नांवें करून झाला व त्यानें सुदर्शन व विष्णु-पुरुषसिंह राजाकडे करभार मागितला

केशवेन हतोऽमर्षात्पापिस्थानमभ्यगात् ।
धर्मतीर्थकराद्धर्म्यं सोऽपि सिद्धिमगाद्बलः ॥ ९ ॥

तेव्हां त्या केशवानी करभार नाकारल्यानंतर तो युद्धास आला व विष्णूकडून मारला गेला विष्णूहि नंतर मेला व सातव्या नरकास गेला त्यामुळें सुदर्शनाला वैराग्य वाटून त्यानें

१ नरवृषभचरः २ सुमित्रचरः ३ सुदर्शनः ४ ...मांसं... ...सह कृत्वा ५ पुरुषसिंहः ६ पुरुषसिंहेन सह ।

धर्मनाथतीर्थकरांजवळ दीक्षा घेतली व तपश्चर्येने केवलज्ञान प्राप्त करून घेऊन तो मोक्षाला गेला

विचित्रपुरेराण्मध्यग्रैवेयकमगात्तपः ।
तप्त्वा नरपतिर्वासुपूज्यान्ते कोसलापतिः ॥ १० ॥
मघवा च सुमित्रस्य पुत्रो भूत्वा स चक्रिताम् ॥
भुक्त्वाथाभयघोषास्यकेवल्यन्ते परं पदम् ॥ ११ ॥

विचित्रपुरचा राजा नरपति नामक होता त्याने तप आचरून मध्यम ग्रैवेयक नामक स्वर्गात अहमिंद्रपद मिळविले तेथून तो अयोध्येचा राजा सुमित्र व राणी भद्रा यांच्या पोटीं मघवान नावानें जन्मला तो चक्रवर्ती होता वरेच वैभव भोगल्यानंतर त्याला उपरति झाली व त्याने अभयघोष जिनेंद्राची वाणी ऐकून दीक्षा घेतली वरीच तपश्चर्या करून तो मोक्षाला गेला

अथाच्युतादेत्य सूर्यवंशजाऽनन्तवीर्यमः ॥
चक्री सनत्कुमारोऽभूत्साकेतेऽत्यन्तरूपवान् ॥ १२ ॥

अयोध्येचा सूर्यवंशी राजा अनन्तवीर्य व राणी सहदेवी यांच्या पोटीं अच्युतनामक सोळाव्या स्वर्गातील देवाने सनत्कुमार नावानें जन्म घेतला हा मुलगा रूपवान असून चक्रवर्ती होता

सौधर्मेन्द्रस्तुतं श्रुत्वा तद्रूप वीक्ष्य ससति ।
द्वौ देवावूचतुस्तं मो चक्रिन् ! शृणु यथाश्रुतम् ॥ १३ ॥

१ विचित्राख्यनगरस्य नाम्नो नरपतिनामा । २ सुमित्रस्य । ३ तस्य रूप ।

सौधर्मेन्द्राच्या समोर सनत्कुमाराच्या रूपाची स्तुति केली ऐकून दोन देव ते प्रत्यक्ष पाहण्यास आले व रूप पाहून म्हणाले

रूपं तथैव ते हेतुर्न्यूनमपक्षणान्मनाक् ।
श्रुत्वेति चक्री निर्विद्य दीक्षितो विहर्तुमरन् ॥१४॥

हे चक्रवर्ति, तुझें रूप असामान्य आहे खरें पण आज आम्ही प्रथम पाहिल्या पेक्षा आतां तें थोडेसें कमी झालें आहे. तें ऐकून त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें व दीक्षा घेऊन त्यानें तपश्चर्या केली

१ मात्सर्यैः असहन्व्याधीन्सौधर्मेण पुनः स्तुतः ।
वैद्यीभूयामरैः कश्चित्परीक्षितुमागतः ॥ १५ ॥

तपश्चर्येत तो दुःख न मानता अनेक व्याधि सहन करूं लागला म्हणून सौधर्मेन्द्रानें त्याची पुन्हा स्तुति केली तें ऐकून एक देव वैद्याचा वेष घेऊन त्याची परीक्षा करण्यासाठीं आला

भो मुने ! हन्मि ते व्याधीनित्युक्तस्तेन सोऽब्रवत् ॥
शरीरस्पर्शमात्रेण पश्य शाम्यन्ति मे गदाः ॥ १६ ॥

हे मुने मी तुझी व्याधि नाहींशी करतो असें देवानें म्हटलें तेव्हा शरीराला स्वतः स्पर्श करून मुनीनीं आपले सर्व रोग नाहींसे केले

१ कारण किंचित कमी २ ईर्ष्या ३ निर्विण्ण ४ चोरांनी किंवा सहमान ५ वैद्यवेष धरणा ६ हस्तस्पर्शेन रूपमर्पितं प्रत्यक्षं प्रकट उत्पादित ।

हर जन्मजरादीन्मिदासि वैद्य इतीरितः ।
स स्तुत्वागात्स्वर्गं सोऽपि हत्वा कर्माण्यकायताम् १७

व हे स्वामि जन्माचे वैद्य आहेस तर जन्मजरा-दिरूपी रोगांचे निवारण कर असे म्हणून देव स्वर्गाला परत गेला व चक्रवर्ती सर्व कर्मांचा उच्छेद करून अशरीरी बनला म्हणजे मोक्षाला गेला

इति श्रीधर्मनाथसुदर्शनपुरुषसिंहमघवत्सनत्कुमारचरितं पञ्चदशम् ॥१५॥

श्रीषेणो मलये भाऽभूद्रत्नपुरे नृपः ।
इन्द्रोपेन्द्रौ सुतौ जिननन्दितानिन्दिताम्बयोः ॥१॥

मलय देशांतील रत्नपुरात श्रीषेण नामक राजा होता त्याला जिननन्दिता व अनिंदिता नामक दोन राण्या होत्या पहिलीचा मुलगा इन्द्रसेन व दुसरीचा उपेन्द्रसेन

पत्न्यौ सोऽर्थ्यमनर्घ्यमस्त्रतिमियो सत्यभामिका ।
सेवेमाभ्येयमादित्यगत्यरिञ्जयचारणौ ॥ २ ॥

१ वणिक। २ देवः। ३ स्वर्गम्। ४ चक्री। ५ मिद्धत्वमाप। ६ [illegible] इन्द्रसेन उपेन्द्रसेनौ [illegible] ७ [illegible] ८ वणिजः। [illegible] १० [illegible] ११ [illegible]

भरतक्षेत्रांतील अचलग्रामाचा ब्राह्मण धरणीजट व त्याची अग्निला यांच्या पोटीं इंद्रभूति व अग्निभूति नामक दोन पुत्र जन्मले त्या ब्राह्मणाचा कपिल नामक एक दासीपुत्र होता रत्नपुरच्या सत्यक ब्राह्मणानें जंबू ब्राह्मणीपासून झालेली सत्यभामा कपिलास दिली तो श्रीषेण राजाच्या दरबारीं कांहीं दिवस होता पण त्याचें हीनकुल कळल्यावर त्याला हाकलून देण्यात आलें रत्नपुरांत एकदा आदित्यगति व अरिंजय नामक चारणमुनि आले त्यांना राजानें आहार दान केल्यामुळें पांच आश्चर्यांची वृष्टि झाली (रत्नवृष्टि, पुष्पवृष्टि, सुरदुंदुभीनिनाद, सुगंधीवात, व जयजयकार हीं पांच आश्चर्ये होत)

सत्त्वप्यभिन सोऽभ्यासुर्य तोमानुमोद्य वर्द् ।
पुत्रावनन्तवीर्यविपुलस्नामावन्नु सोऽन्यदा ॥ १ ॥

१ मुनींना आहारदान केल्यामुळें श्रीषेण राजाला व त्याला अनुमोदन दिल्यामुळें सिंहनंदिता, अनिंदिता व सत्यभामा या तीघींना उत्तर कुरुभोगभूमीतील आयुष्याचें बंधन झालें कौशांबीनगरीचा राजा महाबल व राणी श्रीमती यांची मुलगी श्रीकांता इंद्रसेनाला दिली होती तिच्याबरोबर अनंतमती नांवाची दासी पाठविलीस आली होती तिच्यासाठीं उपेंद्रसेनाचा त्याच भडका

१ राजा २ स्त्रिया ३ अनुमोदन ३ भोगमान काल ४ इन्द्रसेनउपेन्द्रसेनाः श्रीकान्तार्थ विवदन्ति अनन्तमतिनाम्नी पुत्री तस्या आसन्नपर्युपा ते निमित्तीभूत

।।—रंतुं गतौ वने घ्रात्वा विषपुष्पं मृतःसमम्।
ताभिश्च धातकीखण्डमारुर्मेरुदक्कुरावभूत् ॥ ४ ॥

त्यामुळें इन्द्रसेन थिजला व दोघांचें युद्ध मुपलें त्यांना आघ त्यासाठीं राजा दोन राण्या व सत्यभामेसह गेला असतां त्यांनी एक विषारी फूल हुंगलें व ते चौघे तेथें मेले धातकीखंडात मेरु-पर्वताजवळ उत्तरकुरु नामक भोगभूमींत राजा व सिंहनंदिता आणि अनिन्दिता व सत्यभामा या चार जीवाची दोन आर्य जोडपीं जन्मलीं

सिंहनन्दितया भोगान् भुक्त्वा तत्रार्यपर्याये स ।
सौधर्मेऽभूत्सत्यभामापत्नीकोऽनिन्दितोषर ॥ ५ ॥

त्या उत्तरकुरुभोगभूमींत सिंहनंदितेसह बराच काळपर्यंत भोग भागून श्रीषेण सौधर्मस्वर्गात देव झाला अनिन्दितेचा जीव आर्य व सत्यभामेचा जीव आर्या झाला होता हें जोडपेंहि सौधर्म स्वर्गात गेलें

आर्योऽपि तौ मिथःप्रीतौ श्रीपर्णायमरोऽमरः ।
अमामितादितेजस्को द्विभर्णाद्विरमिपाप्यभूत् ॥ ६ ॥

१ उत्तरकुरौ २ पत्नीभूतया ३ अनिन्दिताचरी तत्रार्योऽभूत् सत्यभामा च तस्य पत्नी । ४ श्रीषेणचरो देवः श्रीप्रभनामा श्रीनिलये विमाने जातः । श्रीषेणपत्नी च विद्युत्प्रभाख्या सिंहनन्दिताचरी । तथा अनिन्दिताचरो देवः विमलप्रभाख्ये विमाने जातः । तत्पत्नी च शुक्लप्रभाख्या तस्य सत्यभामाचरी सिंहनन्दिताचरी ख्यातिप्रभा जाता । सत्यभामाचरी सुतारा जाता । ५ अस्मिन् मतान्तरे विमलप्रभाख्यविमाने रत्नपुरवनमालपुरे ६ स्वोचितप्रभ ।

ही कार्य जोडपी परस्परावर फार प्रेम करीत असेणाचा जीव श्रीनित्यविमानांत श्रीप्रभनामक देव झाला व सिंहनंदिता स्वयंप्रभानामक देवी झाली अनिंदितेचा जीव नित्यप्रभानामक विमानांत देव झाला व सत्यभामेचा जीव सुतारादेवी झाली चक्र-वाळपुरचा राजा अर्ककीर्ति विद्याधर व राणी वायुवेगा यांना स्वयंप्रभानामक पुत्री झाली सुरम्यदेशांतील पोदनपुरचा राजा प्रजापति व राणी मृगावती यांच्या उदरीं त्रिपृष्ठ जन्मला याला स्वयंप्रभा दिली

त्रिपृष्ठविष्णुर्मर्त्ये स्वयम्प्रभामवाप्तसुखम् ।
सुतारा तस्स्वसाँ प्रापदमितं श्रीविजयार्णवम् ॥ ७ ॥

पोदनपुरच्या प्रजापती राजास महाराणी पासून विजय नावा-चा त्रिपृष्ठ विष्णूला स्वयंप्रभेपासून ज्योतिप्रभा नामक मुलगी झाली व विजयभद्र आणि श्रीविजयनामक दोन मुलगे झाले स्वयं-प्रभेचा अर्ककीर्तिनामक भाऊ होता त्याची पत्नी ज्योतिर्माला त्याला अमिततेज नामक पुत्र व सुतारानामक पुत्री झाली ज्योति-प्रभा अमिततेजास देण्यात आली व सुतारा श्रीविजयाला देण्यात आली

तैं हृतां मार्गमनमेऽशन्यशनिपातस्तगेषिना ।
मरस्यानीयाहमारैर्वसंपर्म विजयाहत ॥ ८ ॥

१ अन भूमी विना स्वात्मन २ पुत्र पत्न मनवि ३ अमिततेजाने भगिनी ४ भीमसमरवर ५ सुतारा ६ स्वाम विनाश ७ पहीला ।

चमरचंचापुरचा राजा इन्द्राशनि व राणी आसुरिका यांच्या पोटी अशनिघोषनामक विद्याधर पुत्र जन्मला त्यानें सुतारेला पाहून तीच्यावर तो मोहित होऊन तिला पळवून नेली एक मायामृग निर्माण करून त्याच्या मागें त्यानें श्रीविजयाला लावलें होतें वेतालविद्यानामक विद्येला सुतारेचें खोटें रूप देऊन बसविलें होतें श्रीविजय शिकार करून परत आल्यानंतर साप चावल्याचें ढोंग करून वेताळी मरून पडली सुतारा मेली असें मानून श्रीविजय शोक करीत होता इतक्यांत एका विद्याधरानें अशनिघोषाची करून निका काढून घोषोचार्फि। विजय अचिन्त्यजवळ अशनिघोषानें दीक्षा घतली अमिततेज श्रीविजयाच्या मरतांस आला. त्यानेंहि देशसंयम स्वीकारला

से गृहीत्वा चिरं तप्त्वा मासायुष्यावर्ततौ मृत ।
कृत्वाष्टाहमहं सम्यगानतऽभूमिर्गानिनौ ॥ ९ ॥

देशसंयम घेऊन त्यांनीं अष्टाह्निक पूजा केली एकमहिना आयुष्य उरलें असता त्यानें नन्दनमुनीजवळ दीक्षा घेतली व अमिततेज तेराव्या आनत स्वर्गांत नंद्यावर्त विमानांत मणिचूल नामक देव झाला आणि श्रीविजयहि त्याच स्वर्गांत स्वस्तिक विमानांत मणिचूलनामक देव झाला

ततोऽत्र वत्सकावत्यां प्रभाकर्यां समाच्युतौ ।
स्त स्वापराजितानन्तवीर्यौ स्वमितसागरौ ॥ १० ॥

१ अमिततेजाः २ संप्राप्तत् ३ नन्दनर्द्धे कृत्वा द्वाविंशतिदिन- संन्यासेन ४ श्रीविजयेन च ५ ममत्वमुनिना विमानादि मत्योऽन्ते। वि- शुभिष पुत्रा अपराजितानन्तवीर्यनामानौ ६ स्तिमितसागरनृपस्य

जम्बुद्वीपांत पूर्वविदेहक्षेत्रांत वत्सकावती देशांतील प्रभाकरी नगरीत राजा स्तिमितसागर व राणी वसुंधरा यांच्या पोटीं रविचूडदेव अपराजित नामें करून जन्मला व त्याच राजाच्या अनुमती राणीला मणिचूडदेव अनंतवीर्य नांवानें जन्मला

सिद्धविद्यौ नर्तकीप्सु दमितारिमदघ्नकिणम् ।
हत्वा तत्र हरिर्भूत्वा मही धर्मोऽग्रजोऽजनि ॥११॥

हे दोघे भाऊ परस्परावर प्रेम करीत राज्य करीत बर्बरी व चिलातिका या दोन नर्तिकांचें नृत्य त्यांना फार आवडे शिवमंदिर नगराचा राजा दमितारि याला त्या नर्तकींचा मोह पडला त्यानें त्या मागारिन्या पण बरेच दोघा भावांनी त्याला पाठविलें नाहीं व स्वत च विद्यादेवींच्या साहाय्यानें त्या नर्तकींचा वेष घेऊन गेले व राजाला संतुष्ट केलें या वेषधारी दोन नर्तकी जवळ राजकन्या कनकश्रीला नटन शिकण्यास ठेवलें तेव्हां हे दोघे भाऊ तिला पळवून घेऊन गेले दमितारीला सर्व प्रकार कळल्यावर तो प्रभाकरी नगरीवर चाल करून गेला अपराजित व दमितारीची लढाई सुरू असतां अनंतवीर्यानें त्याला ठार मारलें अनंतवीर्यनारायण मरून रत्नप्रभा नामक पहिल्या नरकांत गेला

रामोऽप्युत्तन्द्रस्तपसा ततोऽभीन्द्रभुवा हतौ ।
स्वर्गद्भूतं तपः मार्ष्य तं निन्द्य से प्रतीन्द्रताम् ॥१२॥

१ बर्बरी चर्चरीका नृत्यः २ अजनि ३ उत्साहेन सम्यक्त्वेन ४ अनंत वीर्यचर ५ अच्युतेन्द्र ।

११ त्यामुळें अपराजित बळदेवास फार दुःख झालें त्याने यशो-
धर मुनीजवळ दीक्षा घेतली अवधिज्ञान उत्पन्न झाल्यावर एक
महिनाभर अनशनव्रत आचरून तो अच्युतस्वर्गात इंद्र झाला
स्तिमितसागर मेल्यावर धरणेंद्र झाला होता त्यानें अनंतवीर्याच्या
जीवास बोध केल्यावर पहिल्या नरकांतून निघून तो मेघनाद विद्या-
धर झाला पुढें मुनि बनून मेल्यानंतर अच्युतस्वर्गात प्रतींद्र
झाला

च्युत्वेन्द्रो मङ्गलावत्यां चक्री वज्रायुधोऽभवत् ।
युवराजोऽन्यश्च सहस्रायुध क्षेमङ्करीपतः ॥ १३ ॥

अपराजिताचा जीव स्वर्गातून पूर्व द्वीपांत मंगलावती देशां-
तील रत्नसंचयपुरचा राजा क्षेमंकर व राणी कनकचित्रा यांच्या
पोटी वज्रायुध नावानें जन्मला अनंतवीर्याचा जीवहि स्वर्गातून
येऊन त्याच राजाला लक्ष्मीमती राणी पासून सहस्रायुधनामें
जन्मास आला

शुद्धदृक्सावधिश्चक्री तपसापादहमिन्द्रताम् ।
सानुज पुष्कलावत्यामथासौ पुण्डरीकिणीद् ॥ १४ ॥

सम्यग्दर्शन प्राप्त करून घेऊन वज्रायुधानें क्षेमंकर अर्हता-

१ प्रतीन्द्रः २ ईशानेन्द्रसुर दर्शनविशुद्धिसम्यक्त्ववर्णनाश्रवणेन कृत
वादेन विचित्रचूलदेवेन पूजितस्तथा विद्युद्दंष्ट्रचरदेवेन कृतोपसर्गे मुक्त्वा
आत्मचक्रतोऽस्य अनुरागमयविमुक्तः । ३ उपरिमग्रैवेयकाद्यविमाने सौमन-
साख्ये ।

कनक आऊन मायासुखाहाद दीक्षा घेतली व ते गेले ऊर्ध्वग्रैवेयक स्वर्गातील सौमनस नामक विमानात अहमिंद्र झाले. पुष्कळावती देशातील पुंडरीकिणी नगरीत राजा घनरथ व राणी मनोहरा यांच्या पोटी वज्रायुध अहमिंद्र मेघरथ नामें जन्मला.

जज्ञे घनरथपित्रोर्मेघरथो दृढरथाऽपरः ।

प्रबोध्य कुक्कुट्यौ गृध्रकपोतौ चाप्य सन्मताम् ॥१५॥

अहमिंद्र सहस्रायुधहि राजा घनरथाच्याच मनोरमा राणी-पासून दृढरथ नामेंकरून झाला. एकेन कोंबड्यांची झुंज दोन दासींनी लावली व कोंबडे मेले त्यांची मनासही मेघरथानें वरी सांगितली. हे दोन कोंबडे मत्र व धन्य नामक सख्खे भाऊ होते. वाटाघाटीवरून भांडून मेल्यावर भद्रकर्ण व ताम्रकर्ण नामक हत्ती झाले तेथे परस्पर लढून मेल्यावर ते जीव अयोध्येच्या नगरीजवळ रेडे झाले तेथे युद्ध करून मेल्यावर मेंढे झाले व टक्कर देऊन मेले आणि या नगरात कोंबडे झाले. मेघरथाच्या वाक्यास एकदा एक कबूतर आले व पाठोपाठ गृध्रपक्षीहि आला व आपण क्षुधापीडित असल्यामुळे कबूतर खाण्यास या म्हणाला तेव्हा त्या दोघांची मनास्थी त्यांमें सांगितली. पूर्वजन्मात हे दोघे धनमित्र व नंदिषेण नामक वाणी होते व भांडून मेले आणि गृध्रकपोत झाले. गृध्रकपोत मेल्यावर अनुक्रमें सुरूप व अतिरूप नामक व्यंतर देव झाले.

१ घनरथश्चक्रवर्तीतीर्थंकरपुत्र २ द्वितीय ।

दत्वीग्न्याग्रमयीक्षासपुण्यादिविस्तपःश्रितः ।
पितुस्तीर्थकृतो बद्धतीर्थकृत्त्वःसहानुम ॥ १६ ॥

मुनींना आहारदान उपवास तीर्थंकरपूजन वगैरे करूनें आचरून मेघरथानें धनरथाजवळ दीक्षा घेतली एकादशांगाचें अध्ययन करून त्यानें तीर्थंकरनामकर्म बांधलें दृढरथानेंहि दीक्षा घेतली

सर्वार्थसिद्धौ मासः षं भुक्त्वास्मिन् विश्वसेननृपात् ।
कामः शान्तिरभूच्चक्री तीर्थकृत्कामजातुमः ॥ १७ ॥

कुरुजांगलदेशांतील हस्तिनापुरात राजा अजितसेन व राणी प्रियदर्शना यांच्या पोटीं जन्मलेला विश्वसेन नामें करून राजा राज्य करीत होता गंधारदेशांत गंधार नगरचा राजा अजितंजय व राणी अजिता यांची मुलगी ऐरा विश्वसेनास देण्यांत आली त्यांच्या पोटीं मेघरथ स्वर्गांतून येऊन शांतिनाथ तीर्थंकर जन्मले दृढरथ चक्रायुध होऊन जन्मला

चक्रायुधो गणधरः प्राप्तवांश्च स्वं विभूषयन् ।
इत्यूचावर्णे निजस्थापाद्द्वयमुक्तयोगाधिकः ॥ १८ ॥

अमितदिवाराणी, निमळप्रभअन्य, श्रीविजय देव, अमततीर्थ नारायण, नारकी, मेघनाद, प्रतीन्द्र, सहस्रायुध अहमिंद्र दृढरथ, अहमिंद्र इतक्या भवांतून आलेल्या तो दृढरथाचा जीव चक्रायुध

१ पुण्यवंत आणि धर्मविर्मला २ पुत्र पेरागमें ३ पूर्वमनुष्य इत्यानीमपि अनुस्वयतमनुषः ४ मांधनि भूतमनुपचार ।

व शान्तिनाथ तीर्थंकराचा गणधर -झाला -अनेक वर्षे राज्य
मेघरथानंतर शान्तिनाथानी धारण केली ... प्रतिनिधि
वैराग्य प्राप्त झाले

संयम्य श्रीवन्नमुक्तोऽभूर्यो मव्याम्भवतारिषः । ,
स्वकृत्य निर्वृतिं प्राप्ता दिश्यास्तां न: शिवश्रियम् १९

दीक्षा घेऊन त्यानी तपश्चर्या केली व केवली बनून भव्य
ना संसारसागरातून तारले आणि त्यानी निर्वाणपद मिळविले
शान्तिनाथ तीर्थंकर व चक्रायुध गणधर झाला त्या मोक्षलक्ष्मी देवोत

श्रीषेणो भोगभूम्यार्यः सौधर्मे श्रीप्रभामरः ॥
खगेन्द्रोऽमिततेजस्क आनत भिद्गुो वसः ॥ २० ॥
योऽच्युतेन्द्रोऽपवज्रायुधो प्रैवेयकामरः ॥
नृपो मेघरथोऽन्त्योऽहमिंद्रः शान्ति स पातु न ॥ २१ ॥

श्रीषेण, उत्तरकुरु भोगभूमीतील आर्य, सौधर्म स्वर्गातील श्रीप्रभ-
, विद्याधर आनतस्वर्गातील देव, अच्युतेन्द्र, वज्रायुध,
मिंद्र मेघरथराजा व अहमिंद्र इतकी भवातली भोगून झालेला जीव
न्तिनाथ नामक तीर्थंकर झाला तो आमचे रक्षण करो

॥ इति श्रीशान्तिनाथपुराणं षोडशम् ॥ १६ ॥

सुसीमद् मागविदेह पितरसीसिंहरथा ऽमज ।
विश्वोल्कापातमालोक्य दीक्षितो धनमाशुरौ ॥ १ ॥

जम्बूद्वीपात पूर्वविदेह ... क्षेत्र ... सुसीमा

१ तीर्थंकरगणधरौ २ अमरविशेषः ३ दिवस

नगरींत राजा सिंहरथ राज्य करीत होता एके दिवसा आकाशांत उल्कापात पाहून त्याला वैराग्य प्राप्त झालें व वृषभमुनींच्या जवळ दीक्षा घेऊन यानें तप आचरिलें षोडश भावनांचें चिंतन करून त्यानें तीर्थंकरनामकर्म बांधलें

भद्रतीर्थकरस्तोऽभादन्त्यौ त्रिदशसत्सुरैः ।
या भूत्वा सूरसेनस्य कुरुरामस्य हस्तिने ॥२॥

शेवटीं समाधिमरण साधून तो सर्वार्थसिद्धि विमानांत अहमिंद्र झाला तेथून कुरुजांगल देशांतील हस्तिनापुरचा राजा सूरसेन व राणी श्रीकांता यांच्या पोटीं तो कुंथुनाथ नामें करून जन्मला

प्राप्य षट्खण्डभिर्यं भातु रन्त्यागच्छन्वनान्मुनिम् ।
दृष्ट्वा तप स्वं पृष्टस्तेन्द्रियकिल्बे एप मास्यत ॥ ३ ॥

त्याला चक्रवर्तित्व प्राप्त झालें एकदा तो मंत्र्यासह वनक्रीडा करून येत असतां त्यानें एक तपस्वी पाहिला असें तप केलें असतां चक्रवर्तीचें वैभव प्राप्त होतें व मोक्षहि मिळतो असें कुंथुनाथानें सांगितलें

इत्यथ मन्त्रिणा पृष्टः दृष्टपूर्वभवस्तपः ।
कृत्वार्हन्त्य गतमक्ष वार्धे कुन्थुं नमामि तम् ॥ ४ ॥

मंत्र्यानें विचारलेल्या प्रश्नास वरील उत्तर देऊन कुंथुनाथाला पूर्वभवांतील केलेल्या तपश्चर्येचें स्मरण झालें नंतर दीक्षा घेऊन त्यांनी

१ सर्वार्थसिद्धेः २ श्रीकान्तागर्भे ३ कौरवजाङ्गलदेशस्य ४ वैभवप्राप्ति-
दर्शिन्मने न मोक्षने वांदें दृष्टपश्चिमे मुक्ता मोक्ष यास्यति ।

सर्व आवरण केवलज्ञान मिळविलें व धर्मतीर्थ सुरू करून मोक्षास गेले त्या कुंथुनाथांना मी नमस्कार करतो

इति श्रीकुन्थुनाथस्य सप्तदशम् ॥ १७ ॥

कच्छाख्ये क्षेमपुरे तद्धीशोऽभूद्धनपतिर्नृपः ।
नन्दतीर्थकरात्प्राप्तसंयमोऽर्जिततीर्थकृत् ॥ १ ॥

कच्छ देशांतील क्षेमपुरांत धनपतिनामक राजा राज्य करीत होता त्यानें नंदतीर्थंकराची बोधवाणी ऐकून दीक्षा घेतली व तपश्चरण करून तीर्थंकर नामकर्म बांधलें

गत्वा जयन्तमागत्य हस्तिनेशात्सुदर्शनात् ।
मार्तजन्माप्तचक्रश्रीः शरदभ्रक्षयेक्षणात् ॥ २ ॥

तेथून तो जयंत नामक विमानांत अहमिंद्र झाला व पुढें हस्तिनापुरचा राजा सुदर्शन व राणी मित्रसेना यांच्या पोटीं जन्मला अरनाथाला चक्रवर्तीपद प्राप्त झालें बरीच वर्षे ऐश्वर्य भोगल्यानंतर त्यांना शरद्‌ऋतूंतील ढग एकदम विरल्याला गेलेले पाहून वैराग्य उत्पन्न झालें

आदाय संयमं लब्ध्वा केवलं धर्मदेशनात् ।
विश्वमुद्धृत्य यः सिद्धः स्मरामि तमरं प्रभुम् ॥ ३ ॥

दीक्षा घेतल्यानंतर त्यांना केवलज्ञान प्राप्त झालें धर्मतीर्थ प्रव-

१ कच्छाख्यविषये २ अर्जित पाठ अर्जिततीर्थकृत् ३ मित्रसेनायां
४ चक्रवर्ती सन् प्राप्तजन्मा ।

तप करून त्यांनी मन्मथीचा उद्धार केला व मोक्षपद मिळविलें त्या अरनाथांचें मी स्मरण करतों

भूपालाख्यो नृपोऽभासीज्जितो युद्धेऽरिभिस्तपः ।
सम्भूतान्ते स कृत्वागान्महाशुक्रं निदानवान् ॥४॥

याच भरतक्षेत्रांत भूपाल नामक राजा होता एका युद्धांत त्याचा पराजय झाल्यामुळें खिन्न होऊन त्यानें संभूतमुनीजवळ दीक्षा घेतली व खूप तपश्चर्या करून त्यानें निदान केलें की आपणाला चक्रवर्तिपद प्राप्त व्हावें समाधिमरण झाल्यानंतर तो महाशुक्र नामक देवाच्या स्वर्गांत देव झाला

सहस्रबाहुरिक्ष्वाकुः साकेतेऽजनि तत्प्रिया ।
जाता चित्रमति कन्याकुब्जराट्पारतात्मजा ॥५॥

कौशल देशांतील अयोध्यानगरींत इक्ष्वाकु वंशाचा सहस्रबाहु राजा राज्य करीत होता त्याच्या राणीचें नांव चित्रमति ही कुब्ज देशाच्या पारत नामक राजाची मुलगी होती

तत्पुत्रः कृतवीरस्य तापसस्तत्पितृव्यस्य ।
जमदग्निस्त्वग्राहिरेणुकामपरामरी ॥ ६ ॥

त्यांना कृतवीर नामक पुत्र झाला राजा सहस्रबाहूचे काका शतबिंदु यांना पारत राजाची बहिण श्रीमती दिली होती

१ पराजितस्तपःश्रीमिः २ भूपालो ३ पारतनृपस्य पुत्री चित्रमति ४ सहस्रबाहुसुतस्य ५ सहस्रबाहोः पितृव्या शतबिन्दुनाम्ने भार्या श्रीमती या पारतस्य भगिनी तस्या श्रीमत्याः पुत्रो जमदग्निः

त्यान्ना जमदग्नि नांवाचा पुत्र झाला बाल्यपणींच त्याची आई मेल्या-
वर त्यानें दीक्षा घेतली व तपश्चरण केलें. रुक्मांगद राजा व हरि
शर्मा या नांवाचा ब्राह्मण हे दोघे मित्र होते

अपुत्रस्य गतिर्नास्तीत्यपेक्ष्या कौशिकाकृती ।
परिणापितवन्तौ तं रेणुकीं पारवास्तगजाम् ॥७॥

रुक्मांगदानें मिन दीक्षा घेतली हरिशर्मा तपस्वी होऊन मेल्या
नंतर ज्योतिषी देव झाला तपस्याचें तप अधुरं असतें व कैम
मुनींचेंच तप थार ही गोष्ट ज्योतिषदेवाला दाखवून देण्यासाठी
साधर्म्यानें लोचनाची चिमणीचें रूप देऊन जमदग्नीच्या दाढी-
मिशांत जाऊन वास्तव्य केलें निपुत्रिकाला शुभगति नाहीं
असें स्या चिमण्या आपसांत बोलू लागल्या तें ऐकून जमदग्नि
तपश्चर्या सोडून कन्याकुब्ज देशाच्या राजाकडे गेला तो
राजा त्याचा मामा होता त्याला आपली लग्न करण्याची
इच्छा जमदग्नीनें सांगितली पण कान्यकुब्ज देशाच्या राजानें
त्याचा ति रस्कार केला तरी पण आपली मुलगी रेणुका त्याला दिली
हा प्रकार पाहून चिमणीरूपी ज्योतिषदेवाची खात्री झाली की तप-
स्याचें तप अधुरं असतें

सा कामधेनुपरशू ग्याप्रसर्गिमपान्मुनः ।
स्वीकृताशुमवा मम ज्ञात्वा पार्वे समाश्रमम् ॥ ८ ।

१ ही जमदग्नि परिणापितवन्तौ २ पुत्रेषु ३ कामधारात्मा पाठेति-
द्यपिनिपुणांभृत्वी ४ चिरमतिसमिमी । ५ है पिरे केले ६ आयता ।

रेणुकेचा भाऊ वरिवयमुनि एकदां तिला भेटायास आला असतां तिनें त्याच्यापासून सम्यग्दर्शनासह अणुव्रतें प्राप्त करून घेतलीं जातांना त्यानें कामधेनु व परशु भेट देऊन तो स्वस्थानीं परत गेला

राजा सनाभिस्सद्भवो भाजितो जमदग्निना ।
स हृत्वा कामधेनुं तां सात्त्वापात फलादिकर्म् ॥९॥

एकदा सहस्रबाहुराजा आपले भाऊबंद व इतर मामक मुलासह जमदग्नीच्या आश्रमास आला असता राजाचा दुर्मि-ळ असें त्याचें आदरातिथ्य करण्यांत आलें कामधेनूमुळे तो तें करूं शकला राजानें ती कामधेनू मागितली जमदग्नि देईना म्हणून त्याला ठार मारून ती घेऊन गेला

आहूत्यापनिन्द्रराम सानुमस्त्वन्मुर्न दृष्पा ।
हत्वा त्रिःसप्तकृत्वान्यान्क्षत्रियानाशुनगम्भवम् ॥१०॥

जमदग्नीला इंद्रराम व श्वेतराम असे दोन पुत्र होते ते फळें गोळा करण्यास गेले होते परत आल्यावर ते दृश्य पाहून ते रामा-परशु हे नेऊन अयोध्येंत जाऊन सहस्रबाहु व कृतवीर्यानीं त्यांचे आणि सहस्रबाहुस ठार मारून कामधेनु परत घेऊन आले नंतर त्यांनीं रागानें एकवीस वेळां पृथ्वी निःक्षत्रिय केली व स्वतः पृथ्वीचें राज्य भोगलें

१ सहस्रबाहुः २ सेना ३ आह्वान परीक्षा ४ जमदग्निपुत्र ५ शस्त्र-मात्र ।

एनो तहिंपुरे चित्रमति मान्द्विगर्मिणीम् ।
शाण्डिल्यस्तापसोऽन्यस्य मुच भुमानेसमिपेषी ॥११॥

भूपाळ राजाचा आणि महापुरु नामक दहान स्पर्धर होते तो सहस्रबाहूची राणी चित्रमती इच्या पोटांत होता चित्रमतीचा भाऊ शाण्डिल्य नामक तपस्पाला ही गोष्ट कळल्याव त्याने तिला सुबधु मुनीजवळ नेऊन ठेविली

तन्त्रैम' सारेपितुं मगाम स्वमठी कदा ।
वनदेवीभिरीशस्यार्थं सुतमसूत सा ॥ १२ ॥

आपल्या मठाचें रक्षण करण्यासाठी शाण्डिल्य परत निघून गेला इकडे चित्रमतिने बाळंतीण झाली व वनदेवतांनी तो पुत्र चक्रवर्ती होणार असल्यामुळें त्याचें रक्षण केलें

पोटमेळे वर्य भावी वर्षीह मत्स्येम मुषु ।
सामिपुर्लागनस्पृसक्रिसोसिसमुतमप्पगान् ॥१३॥

वप्यानपूपानाशाय मक्षयिप्यत्यर्थ विद्यु ।
इति सोऽसान्त्सर्पतृप्वी निमन्यस्ता सुदुःस्थिताम् १४

सुबधुमुनींना तिनें मुलाचें भविष्य विचारलें असतां ते म्हणाले की सोळावे वर्षी हा चक्रवर्ती होणार आहे त्याचें रक्षण हें

१ पोटीचा २ सहस्रबाहुमरणपुत्र ३ भूपालचरमहापुरुषमरेण मर्भ-स्थम ४ स्वस्थान्य । चित्रमतिर्भ्रोतस्ता शाण्डिल्य ६ स्वमठस्थमान्यान-गानें ७ रक्षित ८ आम्बिम्पमतने ९ विद्याव्यपन १० कमार ११ सुलंभुप १२ व्यास्यमगमदन्

की, त्याच्या मुखीवरील उकळते तूप असलेल्या कढईतून हातांनी पुत्रा काढून घेऊन तो तशाच करत करत बाहेर काढून निश्चित राहा असें सांगून निर्भय मुनीनें त्या दुःखित मातेचें सांत्वन केलें

ततःप्रत्येत्य शाण्डिल्यस्तां नीत्वा समुतां मठीम् ।
सुभौमनाम्ना संस्थस्तस्यायोगैश्चायुमस्सुतम् १५ ॥

नंतर शाण्डिल्यानें परत येऊन मुलासह आपल्या बहिणीला मठांत नेऊन त्याचें नांव सुभौम ठेऊन शास्त्राचें सप्रयोग शिक्षण त्याला देण्यास सुरवात केली

रामो यस्माद्भवोऽभीर्स्युग्रस्त्रवन्तात्स ते रिपुः ।
जातो यतस्तेऽप्युरिवा निमित्तेन निर्ममो ॥ १६ ॥

इकडे परशुरामाला निमित्तज्ञानें सांगितलें की, तुझी मारलेल्या राजाचे दांत ज्याच्या प्रमाणानें जेवीत असताना भातासारखे होतील तो तुमचा शत्रु समजा तेव्हां आपला हित इच्छिणाऱ्या परशुरामानें भोजनशाळा घातली

सम्र वहिरयाध्यापास्तं परिमामकांकृतिम् ।
तस्मानेन्त से निभिस्य तयैयोस्कैलेमुपव ॥ १७ ॥

पश्चात्सम   धाम्ना मुनिनाशर्पा ना चमि भिस्य आग ह्वि सुमु मो मनः । ३ मोग्न पुर्वता पस्य पुन ४ समयाय नसुः ५ स्वभितवाभिवरवः ६ भास्मनो तिरपाठ्यः ७ निमित्तपुत्रानेन रामो भमिनः ८ गत्र भपरदानयाग निम्पा—मन ९ भिगृहिचांचि घचारिम १० स पातो भ मसन्न स तत्रामस ११ रामः १२ मनपनि ।

अयोध्यानगरीच्या बाहेर त्यानें बांधलेल्या मामन गाजेर्द एका परिव्राजकाच्या घरांत असताना सुर्भास आला व त्यानें मार खाऊन तं दास राहिले नाहींत परशुरामाला हें वृत्त कळल्यानंतर तो त्याला ठार मारण्यास उद्युक्त झाला

तन्नैकासक्तिसिद्धर्षेण ह्वसनमेयर्गिना ।
नपरा क्रीतपक्षिभग्सासास्नसम्पः ॥ १८ ॥

न्काम्र तेथें गन्धारण हत्ती आला व पकडे निर्माण झालें त्या शरीरावर बसून मुसामान त्या तपश्चर्येनें प्राप्त करून घेतलेल्या चक्रसर्पा पुढें वैम मोगण्यास भटारलेल्या परशुरामास्तव बाणानें मस्तक्यास सुरनात करी न त्याला ठार मारले

स सूपकारमन्यवृत्तवन्तं सुधाभिख्याम् ।
रसायनाख्यां गदारिर्कोपिवेध्यानयत्कुधीः ॥ १९ ॥

पुढे एकदा अमृतरसायन मामक आचान्यान रसायन नावाची गुटिका (एक भाग्य पदार्थ) सुर्भासाला गाण्यास दिली असतां स्वयंपाक्याच्या हातूनी विषमिश्रणामुळे रागाने मरून त्यानें त्यास ठार केले

इमं पश्यासमित्याशयत्यौत्सी पुष्पलुब्धकः ।
ज्योतिर्लोकेऽमरो वैराज्ञानी ज्योतिषिपेऽमनि।। २ ॥

याला मी ठार मारीन असें निदान करून तो आचारी मेला व धाड पुण्य बाकी असल्यामुळें ज्योतिर्लोकास ज्योतिष देव झाला

१ न पातोकितलल्लाम्य २ गमगवाससोम ३ नाम्नी ४ सूपकारपु

दिव्यैःफलैर्भवेस्यापि पोतेनामारयत्स्वय ।
प्रागजन्माकृतिमादर्श्य पैरं प्रोक्त्वासिपं मुने ॥२१॥

ज्योतिषदेव वेस्यरूपानें कांही दिवस दिव्य फळ पुढें सुमीमाला आणून देऊं लागला राजाला त्याची घटक लागली पण आतां ती मिळणें शक्य नाहीं तरी तुम्ही मजबरोबर चलांत चला म्हणून आणिक मिळतील राजा फळांच्या आशेनें त्याचेबर विश्वास ठेवून निघाला समुद्रांतून जात असतां आपलें पूर्वीचें आपल्याचें रूप देवानें दाखवून सुमीमाला ठार मारलें

सुतो रामो भामन्मी रौद्रध्यानाद्‌धोऽगमत् ।
सहस्रबाहुस्तत्पुत्रो लोभात्तिर्यग्गतिं गतौ ॥ २२ ॥

याप्रमाणें जमदग्नि मुनीचे मुलगे इंद्रराम व परशुराम रौद्रध्यानानें नरकांत पडले व सहस्रबाहु आपल्या पुत्रासह लोभकषायामुळें तिर्यंच गतीस जन्मले

रामपुत्रस्तपोऽर्भेकमकाराश्रयेश्चस्यवान् ।
सुकृती प्राप्य सौधर्मं च्युतो चक्रपुरेशिनः ॥ २३ ॥

सुकेतु राजाच्या आश्रयानें पुंडरीकाचा घोर निदानपूर्वक तप आचरून सौधर्म नामक पहिल्या स्वर्गांत देव झाला व तेथून तो भरतक्षेत्रांत चक्रपुरच्या इक्ष्वाकुवंशाचा राजा वरसेन व राणी लक्ष्मीमती यांच्या पोटीं पुंडरीक नावानें जन्मला

१ परस्परयोर्भिस्तिरस्तर्येषु २ जमदग्नेः पुत्रः ३ इंद्रवीरः ४ अंचुकी-पमले ५ निपे प्रस्तपान् ६ मित्रवमनुदर्शनपरौ ।

इत्वाकोर्मैरसेनस्य तावपूर्वी सुतावित ।
नंदिषेणो बलः पूर्वं पुंडरीको हरिः परः ॥ २४ ॥

त्याच राजाच्या वैजयंती राणीपासून नंदिषेण बलदेव जन्मला व पुंडरीक वासुदेव होता

पद्मावतीमिन्द्रपुरपीश्वरोपेंद्रसेनजाम् ।
तेमूढवन्तमाकर्ण्य सुकेतुवरपद्मस्मृत् ॥ २५ ॥

इंद्रपुरचा राजा उपेंद्रसेन याने आपली मुलगी पद्मावती पुंडरीकाला दिली या प्रमाणे वृत्त ऐकून सुकेतूचा वंशज जो निशुंभ नामें करून चक्रपुरचा राजा झाला होता, परंतु सत्पत्ना

निशुम्भास्य क्रुधा युध्यन्हत्वस्तेनाप सान्निधन् ।
हरिस्तमर्भमर्मा रामश्चिपयोपापिच्छिर्न गत ॥ २६ ॥

तो पुंडरीकाशी युद्ध्यास येऊन व त्याच्याकडून मारला जाऊन तम.प्रभा नरकास गेला पुष्कळ वर्षे राज्यवैभव भोगून पुंडरीकही त्याच नरकास गेला त्याच्या वियोगामुळे नंदिषेणाला वैराग्य प्राप्त झाले तो दीक्षा घेऊन तपश्चरण केल्यावर मोक्षाला गेला

इति श्रीअरमापसुमौमपाक्षिनान्दिषेणबलपुंडरीकविष्णुतच्छत्रुनिशुम्भवृत्तोत्तरमहापशाम् ॥ १८ ॥

मास्मेरा कण्ठकायस्ता पीतमाल्यपुरअपिराद् ।
पार्श्वे वैश्रवणो भौ स मृगस्तनरोगिरा ॥ १ ॥

पुंडरीक २ परिणीतवान ३ कांचनी पद्मपुरीकथम ४ युद्ध्यमान् ५ पुंडरीकेण ६ अन् ७ स नरकं गतः ८ मल्लीतीर्थंकरस्य ।

जंबूद्वीपांत मेरुपर्वताच्या पूर्वेस कच्छकावती देशांतील वीतशोकपुरांत वैश्रवणनामक राजा राज्य करीत होता सुगुप्ताचार्यांकडून त्यानें अणुव्रतें घेतलीं होतीं

उपात्ताणुव्रतोऽभ्यस्तरत्नत्रयविधानकः ।
जातु वर्षागमे प्राप्ते वनश्रेणी प्रपश्यकम् ॥ २ ॥

तो रत्नत्रयव्रतधारी होता एकदां पावसाळ्याचे प्रारंभीं वनशोभा पाहण्यास तो गेला असतां त्यानें एक वटवृक्ष पाहिला

पृथुदरोभव दृष्ट्वा नानापक्षिकुलाकुलम् ।
प्रत्यस्याग्रवनं गत्वा रन्त्वागच्छन्निरीक्ष्य तम् ॥ ३ ॥

त्यावटवृक्षाच्या फांद्या विस्तीर्ण पसरल्या होत्या व बुंधा फार मोठा होता त्यावर अनेक जातीच्या पक्ष्यांचें थवे होते वनशोभा पहात तसाच तो पुढें गेला परततांना त्यानें तो वटवृक्ष पुन्हा पाहिला

विद्युता भस्मितं भासवैराग्योऽनुचरस्तपः ।
श्रीनागपतिसान्निध्ये तीर्थकृत्त्वमुपार्ज्य च ॥ ४ ॥

त्यानंतर वीज पडून तो छिन्नविच्छिन्न झाला त्यामुळें त्याला वैराग्य झालें त्यानें श्रीनागमुनींजवळ दीक्षा घेऊन तपश्चरण केलें व तीर्थंकर नामकर्म बांधलें

६ उपात्त सुगुप्ताचार्याच्या पासीं अणुव्रत येन । ७ समूह व्याप्त ।

प्राप्तोऽपराजितं तस्माच्च्युतोऽथ मिथिलापते ।
पत्न्यां कुम्भस्य पुंसोऽभूद्दिस्नाभ्यः स्वरूपतः ॥ ५ ॥

समाधिमरण साधल्यानंतर तो अपराजित नामक अनुत्तर विमानांत अहमिंद्र झाला पुढें याच भरतखंडांत बंगदेशांत मिथिला नगरीचा इक्ष्वाकुवंशाचा राजा कुंभ व राणी प्रभावती यांच्या पोटीं मल्लिनाथ नांवें करून तो जन्मला

पुरोपयामं पश्यन्सौ भियं स्मृत्वापराजिताम् ।
विरक्तस्तपसा हन्त्यां मासो मल्लिः पुनातु नः ॥ ६ ॥

आपल्या लग्नासाठीं शृंगारलेलें नगर पाहून व अपराजित स्वर्गांतील वैभव आठवून मल्लिनाथांना वैराग्य उत्पन्न झालें व दीक्षा घेऊन धर्मतीर्थ प्रवर्तित केल्यानंतर ज्यांनी 'अर्हत' सिद्धि केले ते मल्लिनाथ तीर्थंकर आमचें रक्षण करोत

श्रीपुरेऽभूत्सुकच्छस्थो प्रजापालोऽत्र सन्नितः ।
उल्कापाताच्छ्रमगुप्तं तपो कृत्वाच्युतेन्द्रताम् ॥७॥

याच जम्बूद्वीपांत सुकच्छ देशांतील श्रीपुरचा प्रजापाल नामक राजा होता एकदा उल्कापात पाहून त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें शिवगुप्त जिनराजाजवळ त्यानें दीक्षा घेतली व बरीच तपश्चर्या करून तो अच्युत स्वर्गांत देव झाला

१ मासे २ मगदेश ३ प्रभावतीनामें ४ [illegible] ५ [illegible] ६ शिवगुप्ताचार्य [illegible]

काशीशे पद्मनामस्य पुत्रोऽस्यं तृतीयेऽजनि ।
चक्री पद्मोऽथ विरक्तस्संयमेच्छुः सुकेतुना ॥ ८ ॥

तेथून तिसरा जन्म त्यास काशीचा राजा पद्मनामाचे पोटी पद्म नांवानें घेतला तो चक्रवर्ती झाला पुष्कळवर्षे राज्यवैभव भोगल्या-वर एकदां आलेले ढग एकाएकी नाहींसे झालेले पाहून त्याला वैरा-ग्य उत्पन्न झालें तेव्हां सुकेतूनें त्याला पुष्कळ नास्तिक विचार सांगून परावृत्त करण्याचा प्रयत्न केला

कुतर्कवादेन चार्वाकमतेनास्य मवाप्य तम् ।
सुकेत्वादिनृपं सर्वा तपस्तप शिवोऽभवत् ॥ ९ ॥

पण पद्म चक्रवर्तीनें चार्वाकादि नास्तिक मताचें खंडन करून समाधिगुप्त नामक जिनराजाजवळ सुकेतु वगैरे राजासह दीक्षा घेतली आणि तो घोर तपश्चर्या करून मुक्त झाला

वीराऽयोध्याधिपात्स्याद्विरम्भेतत्सुतावियौं ।
श्रीयाग्यामिति तौ त्यक्त्वा स्नेहेन स्वानुजाय स' १०

अयोध्येच्या राजास दोन पुत्र होते पण त्याच्यावर राजाचें प्रेम नसल्यामुळें त्यानें आपल्या भाचाला युवराजपदावर बसविलें

यौवराज्यपदं भ्रादात्तस्तौ क्रुपितौ भृशम् ।
मन्त्रिणानेन तज्ज्ञात्वा निषिद्धावित्यवधिर्तौ ॥ ११ ॥

१ काशीनाथस्य २ भव ३ मव ४ चार्वाकमतस्यागमनंतर तद ८ त्रिषष्टी पुत्रसमागमनम् ६ स्निनाम्न ।

शिवगुप्ताद्गमर्तीर्थे तप सौधममापद्ग ।
तत्रायोऽपिदिविसैर्वाङ्कायद्विशेऽभूत्सुतो बलः ॥१२॥

हें कृत्य आमरत्यानेच आहे असी राजपुत्राची ठाम समक्षत होऊन त्यांनीं त्याच्याशीं वैर बांधलें पुढें त्यांनी शिवगुप्त मुनि जवळ दीक्षा घेऊन तपश्चरण केलें आणि समाधिमरण साधून सौधर्म स्वर्गात सुविशाल नामक विमानांत देव झाले तेयून का-शीचा राजा अग्निशिखाला अपराजिताराणी पासून एक व केशवती राणी पासून एक असे दोन पुत्र झाले

नंदिमित्रो हरिर्दत्त श्रीपल्लाऽन्यो मंदिरे पुरे ।
मैत्री सँग्री बलीन्द्राख्य साऽभूत्सीरोदसंज्ञकम् ११

नदमित्र बलदेव झाला व दत्त वासुदेव झाला आमास्याचा जीव विजयार्ध पर्वतावर मन्दर नामक नगराचा बलीन्द्रनामक राजा झाला

पाचमान। गर्म सम्यपदार्थिधन मातुर्धान् ।
दर्पेनागाद्बत सोऽ मर्त्य भर्स सारिर्वसोऽप्युतिम्

बलिभित्रजवळ क्षीरोद नामक हत्ती होता तो बलींद्रान मागीतला तुमच्या गेल मुखी आम्हाला द्याऊ तर हत्ती देण्याचें पाहू असे उत्तर ना पाठ्य यामुळ नर्सह रागावला व तो मद प्याम आ दत्त वासुदेवाची आज केशवती राणीचा माऊ केसरी

श्रीजर्मसकस्तान आमाजमसामनो शृगम्य। ३ निलसमीपवर. ४ दविसमोधीमुहसमस्तुर्यी यत् मुष्टि ।

विक्रम नांवाचा सुरकांता नगरीचा राजा होता या मामापासून सिंहवाहिनी व गरुडवाहिनी या दोन विद्या त्यांना मिळाल्या व त्याचे जोरावर दशाननें त्या वज्रीलाला मार मारले नंतर दशदे मेला व तो सातव्या नरकांत गेला त्यामुळें खिन्न होऊन मंदिमित्रानहि समृत भगवानाजवळ दीक्षा घेतली व तपश्चरण करून मोक्षाला गेला

इति श्रीमल्लिनाथमीपकरपद्मचर्कानादिमिश्ररामचस्ता स्वकेशवतकृतपुराणोद्धरितावसानमेकोनविंशम् १९

हरिषमाश्च पश्चैश सनशानन्तवीर्यत ।
तस्वं मुत्वास्वसवर्गोऽभूत्प्राणतेन्द्रोऽन्त्यनामयुक् ॥१॥

भगदेशांतील चंपापुरीत हरिषेण नांवाचा राजा होता अनंतवीर्य मुनिराजाचा उपदेश घेऊन त्यानें दीक्षा घेतली पांडश-भावनांचें चिंतन करून त्यानें तीर्थंकर नामकर्म बांधलें समाधि मरण साधल्यानंतर तो प्राणत नामक चौदाव्या स्वर्गांत इंद्र झाला

हरिवंशे सुमित्रस्य पुत्रो राजगृहेश्वरः ।
स भूत्वा स्वामभवन्मपराजितास्त्वमनस्मृतः ॥ २ ॥

राजगृह नगरीत हरिवंशाचा राजा सुमित्र राज्य करीत होता त्याच्या पट्टराणीचें नांव सोमा तिच्या पोटी मुनिसुव्रतनाथ जन्मास आले एकदा मेघांचा गडगडाट सुरू झाला तत्काळ जगाचें स्मरण होऊन राज्यावस्थेंत हत्तीनें त्यागोदिनें सोडून दिलें

१ सोम गर्भे ।

गज ग्रामसमृणन्ते भामयित्वा पुराभवम् ।
आसीच्चाम्पपुरेशस्त्वं नाम्ना नरपतिर्नृप ॥ ३ ॥
कुर्वा कुपात्रदानेन जाता हस्ती वने स्वैरः ।
न मार्मृतयिति माप्ये व्यापकर्म विरक्तवान् ॥ ४ ॥

हे राय पूर्वी मुनिसुव्रतनाथ नी पूर्वभवात्मा सांगितली हे हत्ती तू चाम्पपुरचा नरपति नामक राजा होतास कुपात्री दान दिल्यामुळे या जन्मी गज झाला असस पण याचें स्मरण तुला होत आहे, पण पूर्वजन्म जाणित मार्गीम तव्हा आत्मा धानधाची असें घे तेव्हा गजाने ती मन घेतली

मगध माम्यं कृपल्ये मरूजा मौर्ये व्यपाव्हर्सा ।
मुनिसुव्रतनाथाय सुव्रताय प्रसीदतात् ॥ ५ ॥

मुनिसुव्रतनाथस्वामि दर्शाच्या प्रसादामुळे वैराग्य प्राप्त झाले बरेच तपश्चरण केल्यानंतर त्यांना केवलज्ञान झाले धर्मतीर्थ प्रवर्तित करून ते मोक्षाला गेले ते मुनिसुव्रतनाथ सुव्रतासाठी आमच्या वर प्रसन्न होवोत

नगरीराजऽनन्तवीर्ये नरपुरेश्वरः ।
सनत्कुमारं तपसा माप्य मगिपुर प्रभा ॥ ६ ॥

अनन्तनाथ तीर्थकराच्या वेळी नरत्नगरीचा राजा वसुदत्त तीव्र समाधिमरण साधून सनत्कुमार नामक तिसऱ्या स्वर्गात सुनि झाला विमानस्थ देव झाला तेथून मगपुरचा राजा पद्मनाम व राणी ऐरा यांच्या पोटी तो जीव हरिषेण नावाने जन्मला

१ स्मरसि २ म स्मरसि ३ धर्मविद्या ४ मनोरे ५ तृतीय स्वर्ग ॥

इक्ष्वाकोः पद्मनाभस्य हरिषेणोऽभवत्सुतः ।
तस्मिन्ननन्तवीर्याख्यायति से भावकोऽप्यभूत् ॥ ७ ॥

अनन्तवीर्य भगवान् मनोहर उद्यानांत आले असतां त्य च्य जवळ पद्मनाभ राजानें दीक्षा घेतली व हरिषेणानें श्रावकव्रतें घेतली.

चक्रादीन्यसिधंस्तस्य पितुः केवलसम्भवे ।
से मात्पर्याचितचक्रोऽसौ चिद्रत्नान्यापसप्त च ॥ ८ ॥

पद्मनाभाला जेव्हां केवलज्ञान झालें तेव्हां हरिषेण चक्रवर्ती च्या आयुधशाळेत चक्र, छत्र, तलवार व दंड आणि कोठारांत काकिणी, चर्म व मणि अशी एकंदर सात अजीवरत्नें निर्माण झाली व सात सजीवरत्नेंहि प्राप्त झाली

निधीन्नदीमुखास्थांश्च गणबद्धामरार्पितान् ।
भुक्तश्रीमात्स्वसौ राजा कृतनन्दीश्वरार्चनः ॥ ९ ॥

गणबद्ध नामक देव नदीच्या मुखांतील नऊनिधि सपाधि घेऊन आले या सर्व देणग्यांचा स्वीकार करून चक्रवर्तीपदाचा उपभोग घेतला व नन्दीश्वराचें पूजन करता झाला

अन्तेऽन्यु पापित सोपतमस्यो ग्रहणं विधा ।
इत्थमात्तदीक्ष श्रीनागाच्चपसान्त्यां दिवं गतः ॥

अनन्तर स्नान करून गच्चीवर बसला असता चन्द्रग्रहण पाहून पाहून त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें सीमन्त पर्वतावरील श्रीनागमुनि

१ चीरभूत् २ हरिषेणचक्री ३ सर्वार्थसिद्धि ॥

अचळ दीक्षा घेऊन तपश्चरण केल्यानंतर तो सर्वार्थसिद्धि स्वर्गाला गेला

जातौ दाशरथी रामलक्ष्मणौ बलकेशवौ ।
तद्वृत्तं बहुवक्तव्यमितस्तत्पृथगुच्यते ॥ ११ ॥

दशरथ राजाला राम व लक्ष्मण नामक बळदेव व वासुदेव झाले ते हे वृत्त फार मोठे आहे म्हणून ते स्वतन्त्रपणें सांगितले जात आहे

॥ अथ रामायणम् ॥

भारतेऽभात्स्वतनौ रत्नपुरे राट्प्रजापते ।
गुणचन्द्रचूलस्तान्मित्रं विजयाख्यम्, मन्त्रिजम् ॥१२॥

याच भरत क्षेत्रांतील मलयदेशांत रत्नपुरचा प्रजापति व राणी गुणकान्ता याना चन्द्रचूल नामक मुलगा झाला त्याचें प्रेम सचिवाच्या विजय नामक पुत्रावर फार होतें

विवाह्यमानां कावेरैर्भिद्दृष्टनीतिवादिनीम् ।
कुबेरदत्तां भुक्त्वासौ सचिवौ सानुक्षेपतः ॥ १३ ॥

रत्नपुरचा नगरशेट कुबेरजें याची मुलगी कुबेरदत्ता त्याच नगरांतील नगरशेट व गौतमा याच्या मुलाला श्रीदत्त याला देण्याचें ठरविलें ती फार सुंदर असल्यामुळें तिला पळवून आणण्यासाठीं विजय नामक मित्रासह चन्द्रचूल निघाला

मणिचूलकाख्या राजाविष्टेन पुररक्षिणा ।
जिघांसितः स्वयं हन्तुं तं जित्वा मन्त्रिणो नृपम् १४
मध्येविशति सर्वेषं महाबलगणेशिना ।
सर्वेऽपि क्षान्तसरतीव्रं तपस्य पुरुषोत्तमम् ॥ १५ ॥

सर्व चोरांनी राजाकडे तक्रार केल्यावर राजाने ग्रामरक्षकास त्या दोघा पुरुषांचा वध करण्याची आज्ञा दिली पण ग्रामरक्षकाने त्यांना जिंकून राजाकडे आणले प्रधानाने त्या दोघा पुरुषांना महाबल गणधराकडे नेले महाबलगणधराकडून ते दोघे मारले गेले असतां त्यांना दीक्षा दिली दीक्षेनंतर ते खडतर तपश्चरण करूं लागले

जित्वा स्त्रिय स्वनगरं विशन्तं वीक्ष्य केशवम् ।
इदम्भूयामितिष्टथास्तदाये कल्पमापिवान् ॥ १६ ॥

तेथील सोमप्रभ नामक राजाच्या सुदर्शना राणीपासून सुप्रभ व सीताराणीपासून पुरुषोत्तम असे पुत्र होते ते दोघे प्रतिनारायण-णाला मारून आले होते त्या वेळेस पुरुषोत्तमाला दिग्विजय करून परतांना पाहून चन्द्रचूलमुनीने आपणहि असे व्हावे असे निदान बांधले मेल्यावर तो सनत्कुमारस्वर्गात कनकप्रभ विमानात विजयनामक देव झाला व विजय मुनि मेल्यावर त्याच स्वर्गातील मणिप्रभविमानात मणिचूलनामक देव झाला

१ तु चाणिवः २ ईश्वर ३ मारिता गणधरिणा ४ प्रधानादिक वधार्थ मारितं तथा ५ सम्यग्दर्शनादि रत्नत्रय ६ उत्तमभूमि चारित्र प्रति ६ वर दुर्धर् चार तुग । ७ भवतीत्यर्थः वीक्ष्य ८ इष्ट भीम ।

ततः काश्यां सुबालायां देव्यां दशरथाद्भुवः ।
रामोऽभूद्विजयाख्योऽन्यः कैकय्यां लक्ष्मणा हरिः ॥१७॥

पुढें काशी नगरीचा राजा दशरथ व राणी सुबाला यांच्या पोटीं मणिपुत्र विजयाचा जीव रामनामें करून जन्मला त्याच राजास कैकयीराणीपासून राजपुत्राचा जीव लक्ष्मण नांवानें झाला राम बलदेव होता व लक्ष्मण वासुदेव

महाकालासुरीभूतस्तपसा मधुपिंगलः ।
भवेऽन्यसुलसांबरास्सामात्यं सगरं द्विषन् ॥ १८ ॥

पूर्वी चक्रवर्ती हरिषेण तपानें सर्वार्थसिद्धिमध्यें जन्मल्यावर हजार वर्षांनी अयोध्यानगरींत सगर नामें राजा झाला सुलसा देवीच्या स्वयंवरास तो गेला असतां मधुपिंगल नामक एक सुंदर कुमार तेथें आला होता तेव्हां मत्सरग्रस्त होऊन सगरा त्यानें दूषित लक्षणाचा म्हटलें होतें त्यामुळें चिडून मधुपिंगल स्वयंवरमंडपांतून चालता झाला व तप करून होऊन दीक्षा घेतली तेव्हांनंतर तो महाकाल नामक व्यंतर देव झाला तो सगराच्या सभेच्या अमात्यासह नाश करण्यास सज्ज झाला व्यंतरानें ब्राह्मणाचा वेष घेऊन सगराकडे येऊन म्हणाला तुझ्या शत्रूंचा नाश व्हावा व राज्यलक्ष्मी वाढावी अशी तुझी इच्छा असेल तर तू यज्ञ कर मोठा व होऊन सगरानें यज्ञ केला व मरताक्षणीं पाप

१ दुर्गांशकन्यासु । भावपूज. २ विजयेश्वराची महाकालासुर स्वयं नाम पूर्वा पर्यंत आप्त ३ हता पशुयेहरम्यमीनीमेरयये इत्यादि ।

अस्मत्पुरी पुरैत्यैस्य सनुम्दमरयोऽवसत् ।
भार्योर्भ्यां भरतं देव्यां शत्रुघ्नं मास्यजीजनत् ॥१९॥
रामानें काशी सोडून आपल्या वंशाच्या अयोध्येंत वास्तव्य केलें त्याला एका राणीपासून भरत नामक पुत्र झाला व दुसऱ्या एका राणीपासून शत्रुघ्न झाला

भारते घातकीखण्डे प्राचि सारसमुच्चये ।
देशे नागपुरे राजा नरदेवो नृपश्रुत' ॥ २० ॥
घातकीखंडांत भरतक्षेत्रातील सारसमुच्चय देशात नागपुरचा राजा नरदेव नामक होता त्यानें धर्मोपदेश ऐकून अनंत गणधराजवळ दीक्षा घेतली

प्रव्रज्यार्थं तप कुर्वन्खगेट्चपलवेगत' ।
कृत्वा निदानं सौधर्मे गत्वाऽस्माऽमनि रावण ॥२१॥
त्यानें उग्र तप केलें पण चपलवेग विद्याधराला पाहून त्याचें वैभव आपणाला असावें असें निदान केलें व मेल्यानंतर सौधर्म स्वर्गांत देव झाला तोच पुढें रावण झाला

पौलस्त्य समिया रन्तुं सोऽग्राद्रूप्याद्रिकानने ।
नियासिभ्रुधर्वा तत्रासकथामितवेगभाम् ॥ २२ ॥
जबुद्वीपांत भरतक्षेत्रांत विजयार्ध पर्वताच्या दक्षिणश्रेणीस मेघकूट नामक नगर आहे तेथें विनिर्मीच्या यशार्मीस सहस्रग्रीव

१ पुरा पूर्वं एना पुरी अस्मदीया इति नगराख्य आगत्य २ पूर्व भवे ३ मनःसागरपर्यायार ४ पुत्रसमरस भजस्य मेघश्रिया ।

विद्याधर राज्य करीत होता त्याच्या पुत्रानें त्याला हाकलून दिल्यानंतर तो अलकापुरीस जाऊन राज्य करूं लागला त्याचा मुलगा शतमीन याचे नंतर याचा मुलगा पंचास्त्रप्रीय गान्धार वगैरे त्याचे नंतर पुष्पसत्यानें राज्य केलें त्याच्या राणीचें नांव मेघश्री यांना दशानन नामक पुत्र झाला एकदा दशानन मार्गस्थ तत्पावित्र्याकारणनाम गेला असता अलकापुरच्या अमितवेग राजाची मुलगी मणिमती विद्यासिद्धि करीत असलेली त्यानें पाहिली

द्वादशाब्दातपमासावीं दृष्ट्वा मणिमतिं क्षणात् ॥
कामार्तोऽविघ्नयद्देश्यपापि यथ्यासमात्मसा ॥ २१ ॥

बारावर्षे अनशनव्रत करीत असलेल्या त्या मणिमतीला पाहून तत्क्षण दशानन कामार्त झाला व तिच्या व्रतात त्यानें विघ्न आणलें तिनें संतापून असें निदान बांधलें की, मी याची मुलगी होऊन याला ठार मारीन

भूत्वममिति संकल्पाज्जाता मन्दोदरीसुता ।
तज्जन्मदिनदृष्ट्वर्ग्याऽपुत्पातास्स्मृतिं विदन् ॥ २४ ॥

त्या संकल्पानुसार ती मन्दोदरीची मुलगी झाली ती जन्मल्या बरोबर भयंकर उत्पात नगरें होऊन अनेक उपद्रव झाले तेव्हां ही राजाच्या मुळावर आली आहे असें ज्योतिष्यानें सांगितलें

नीत्वैमां क्वापि मुंचेति सत्केऽम्मारीचमादिशत् ।
तन्मुक्तां वीक्ष्य तत्समयमभूपां मिथिलावने ॥ २५ ॥

१ विद्यासिद्धेरभ्यन् । २ अनिदष्टानुभूतेधरीतसाययरीतत्वन्तिरग्रीतेमात्वन्यादि । ३ मारीचि मरिचा मुलगी ।

त्या दुष्ट दशाननानें तिला कोठें तरी नेऊन सोडण्याची आज्ञा केली एका पेटीत पुष्कळ द्रव्य व पत्रासह तिला ठेऊन मार्गानें नेली व मिथिलानगरात दूर नेऊन ती पेटी पुरली

कर्पत्रिस्वद्युर्वं सोरं सौर्षायानीय कैकिर्वासु ॥
तद्धाव्य जनको लब्ध्वाव्झानवत्वी ददौ मुदा ॥ २६ ॥

दैवयोगानें त्याच भागी घर बांधण्यासाठीं छाक जमीन नागरूं लागले असतां त्याला ती पेटी सापडली व त्यानीं ती जनक राजाला नेऊन दिली पेटी उघडल्यावर पत्रावरून जनकाला सर्व कळलें

सीतास्यां वसुधादेव्यं पण्डिता सा दुर्पय ताम् ॥
सोपि मूगेहर्गी मेम्ला गुणयन्ती कला कला ॥ २७ ॥

त्यानें आनंदानें ती मुलगी वसुधाराणीचे स्वाधीन केली तिचे नांव सीता ठेऊन तिनें ती संवर्धन करूं लागली व त्या बरोबर तिच्या कलाहि वाढूं लागल्या

तां यौवनोल्लासरुज्ज्वलां याचमानेषु भूरिषु ।
दएवैमां जनकाऽन्येषु सदस्यूचे षर्पतिम् ॥ २८ ॥

तारुण्याच्या उल्हासानें वाढत चाललेल्या तिला पाहून बरेच जण तिला मागणी घालूं लागलेले पाहून सभेंत राजा कुशध्वजाला म्हणाला

१ द्रवे। २ भारतानिमित्त ३ मायिथि मंत्रिणी मुला ४ पतिता ५ त्वा राजानो न वेत्ति ६ मनोहरा ७ कुशध्वजाय राज ।

यो हि कुत्वा भाकमुसत्तापाजीमसगरादयः ।
सदेहा स्वपपुरिति श्रूयते तत्क्रिमेव सः ॥ २९ ॥

पूर्वी यज्ञास सगर मुख्सा, हती, पोरे, युव केले म्हणून ते सदेह स्वर्गाला गेले असे एकितात आहे म्हणून तो यज्ञ कराला

वस्यत्वाम्यन्स साध्येतत्किस्येप विधिराह्युर ।
विदर्ष्यते मगर्म्गयुर्व यज्ञात्र रावणात् ॥ ३० ॥

राजाचे बाकणे एकून कुशाग्रमति म्हणाला हा विचार चांगला आहे हा यज्ञ महाकाश्यपरने सांगितला आहे त्याचा नाम, लग मीरे यज्ञाचे छोक व रावण विध्वस करील अशी शंका आहे

सीता रामाय मम्याम ग्सुक्स्या रामलक्ष्मणौ ।
सद्रसार्य तत्रानेया मिथिसञ्सस्वत्रार्मणात् ॥ ३१ ॥

रामाला आम्ही सीता देऊ अस समजून रामलक्ष्मणाला यज्ञ रक्षणासाठी आणावे कुशाग्रमतीच हे बोलणे जनकाने मान्य केले

दूतोत्तदर्क मुनाप्त कोशलेशी व्यधारयत् ।
ते च मेयाज्ञुपान्वित्वाचरीपुर्ग्युमगन्मसेम् ॥ ३२ ॥

कोशल देशाला दूत आमन्त्रणासाठी पाठविण्यात आला दशरथ राजान सद्धमस्तक करुी सर्वांची संमति मिळाल्यानतर त्यांना पाठविण्याचे ठरल

महानमक्षुरेण प्राप २ विप्रते ३ मिनाकजनपकपतीर्वेनोर्गे सवेनापाशुभारम्भेत्वान् ४ बमूर्षीणामम्ममुस्यप्रतीक्ष्म ५ अनक तथा ६ कुशेविस्मैमम्नुते सर ७ दशरथ ८ आाह्य ९ रामलक्ष्मणयोर्विवरवार्के १० मस्तके सम ११ व्यवस्थुपर्वतापीर्षमयेन

वैराग्यक्षान्त्यनशनैः कामक्रोधोदराग्निषु ।
हुतात्मयज्ञं निर्वान्ति वनस्थाः श्रमणा इति ॥३३॥

कामाग्नि, क्रोधाग्नि व उदराग्नीमध्यें वनात रहणारे श्रमण अनुक्रमानें वैराग्य, क्षांति व अनशन या आहुती देऊन आत्मयज्ञ करतात व मुक्त होतात हा आर्षयज्ञ होय

आर्षोऽनार्षस्तु यज्ञार्हद्गणिकेवलिवर्ष्मणाम् ।
सत्काराग्निषु गन्धादीन्हुत्वा सिध्यन्ति गेहिनः ॥३४

तीर्थंकर, गणधर व इतर केवलींच्या शरीराच्या सत्काराग्नीत गंधादिक करून गृहस्थ यज्ञ करून सिद्ध होतात हा अनार्ष यज्ञ होय असे हे यज्ञाचे आर्ष व अनार्ष नामक दोन प्रकार आहेत

हिंसायागन्तु सगरविश्वभ्वादिर्द्विषां व्यधात् ।
दुर्गत्यै पर्वतासुरनामुरस्वत्स दृप्यतोम् ॥ ३५ ॥

राजा सगर व त्याचा मंत्री विश्वभू यांच्या द्वेष्या महाकाल नामक व्यंतरानें त्यांना दुर्गति प्राप्त व्हावी म्हणून पर्वताच्या द्वारे हिंसामय यज्ञ सुरू केले ते दुर्गतिलाच कारण झाले क्षीरकदंब नामक उपाध्यायाचा मुलगा पर्वत, नारद नामक परदेशी विद्यार्थी व राजपुत्र वसु विद्यापारंगत झाले पर्वत शब्दाचे अर्थ विपरीत करीत असे त्यामुळें तो टीकेस पात्र झाला

१ नृकोके तिष्ठति शिवमपि केवलमपि २ तीर्थकरगणधरेतरकेवलीनां शरीराणां इत्यादि विधिवन्मनुष्य सिद्धयन्ति ब्रजेत सुस्पत ३ एतस्य द्विषो दृशमस्त ४ अस्मदेवस्वा यज्ञस्वीकृतविघ्न ।

अंगैर्हीतम्यमित्यम्र नारिदन विरस्कृत ।
पर्वतोऽसुरतो यातो वीर्ये सोऽप्यावयस्यघून् ॥ २६ ॥

तीन वर्षाच्या जुन्या धान्यानें यज्ञ करावा कारण त्या धान्याना अंकुर पुन्हा नाहींत व म्हणून ते विशेष कारण होत नाहीं असा नारदानें अर्थ केला अज म्हणजे धान्य असून बकरा होय व होमाचे त्याचा बळी द्यावा असा पर्वतानें अर्थ केला व तो यज्ञांत त्यांचा घात करूं लागला त्यामुळें पर्वत सर्वांकडून तिरस्कारला गेला

महाकालसमत्युपदिष्टसहस्राण्यसुरराड्वधः ।
तं कृत्वाऽप्यापयत्यास्मिन्षष्टिसहस्राण्यवनानि ॥ २७ ॥

महाकाळ म्हणतात्यानें अपवित्र साठ हजार रुपया अनून पर्वताला पढविल्या

वसुः श्वभ्रमभेद्याङ्गैरिति सादयो सपर्वतः ।
सर्वार्थसिद्धिं पार्हिंसाधर्मेण नारदोऽगमत् ॥ २८ ॥

वसु राजानें मोहवश होऊन पर्वताच्या मताप्रमाणें स्वीकार केला ते सर्व नरकास गेले अहिंसाधर्मामुळें नारद मात्र सर्वार्थसिद्धिनामक स्वर्गास गेला

रामोऽथ सर्वसामग्र्यापिभाद्विदशसक्तमणः ।
गत्वा विदर्भांस्वर्जर्दु भर्तुं निग्राप्य तत्सुताम ॥ २९ ॥

१ पशवीज च मित्यमनमित्यभिधीयते । वशीभूतेन स्वयमेवं देवार्थं निगुः २ धर्मार्थयोग्यमनाथिम्येन देवारप्यमासेन ३ मित्रस्य पौरुषमय प्रमाणार्थेन निर्णीता । ४ च पर्वत पाठवति सम ५ साधीरान ६ अनघस्य ।

दशरथाच्या आज्ञेवरून सर्व सामग्रीसह रामहि लक्ष्मणाला बरोबर घेऊन विदेह देशाला गेला तेथील जनक राजाला पसंत करून त्याच्या मुलीशीं लग्न करून आला

सिमाघोदधियं मास साकेत परिणायितः ।
तातनान्या राजकन्याःसप्त षोडश लक्ष्मण ॥ ४० ॥

त्यानंतर राम अयोध्येला परत आला तेव्हां वसंतऋतु सुरु झाला दशरथानें आणखी सात कन्याशीं रामाचें लग्न लावलें व सोळा कन्यांशीं लक्ष्मणाचें लग्न लावलें

देवोद्दिष्टोचित कार्यं गत्वा कुर्वीत सानुज ः ।
इति रामेण विज्ञप्तोऽनुरूपपुत्रस्पोदित पुन ॥ ४१ ॥

लक्ष्मणासह रामानें क्षत्रियोचित देवकार्य केलें काशींत राज्य स्थापण्यासाठीं जाण्यास रामान परवा गी मागितली असतां प्रथम मोहानें दशरथानें ती नाकारली पण मुहूर्तानें समजाविल्यात आलें

राज्येऽभिषिच्य तं तातो यौवराज्ये च लक्ष्मणम् ।
विसृष्टौ चषिष्ठार्ये काशीमस्थापितौ भृशम् ॥ ४२ ॥

दशरथानें रामाला राज्याभिषेक केला व लक्ष्मणाला युवराज पद दिलें आणि आता काशींत राज्य स्थापा म्हणून दशरथानें त्यांना सांगितलें तेथें त्यांची अतिशय उन्नति झाली

गत्वा नन्दनमीपमकृत्यस्ये मातु वद्दने ।
क्रीडित्वा मयर्सापुर्वौ स्थिताविन्द्रमवीन्द्रवत्॥ ४३ ॥

१ गुरुरूपजनकार्यं २ क्षत्रियधर्मप्रतिरूपमर्थ्येनेपरस्य ३ तदनन्तर-राज्याभिषेकानन्तर ४ उदितं कारणमपि अभिषेकेति संक्रम ।

कामसीत राज्य स्थापून गदमवना प्रमाणें सुंदर चित्रकूट
नांत राण्यासह सुख व प्रतीक्षाप्रमाणें रामलक्ष्मण क्रीडा करत असत

नारदस्ती तथा दृष्ट्वा चरकैषी माप्य रावणम् ।
प्रलोभ्य सीतारूपोक्त्या चक्र त हरणस्पृहम् ॥४४॥

कलहप्रिय नारदानें त्यांना तसे आनंदमग्न पाहिले व रावणाकडे
जाऊन सीतेच्या रूपाची साभ्याधुर्य स्तुति केली की तो लो-
भाविष्ट होऊन तिचें हरण करण्यास उत्सुक झाला

शूर्पणखया शूर्पणखया शूद्रपान्वीस्त्र्येषोषिताम् ।
सीतां हर्तुं समारीच पुष्पकेणासवत्स सः ॥ ४५ ॥

त्यानें मारीचाशी चर्चा केली व शूर्पणखेचा सीताहरणाचें
कानावर पाठविले त्या महात्म्या शूर्पणखेनें सौंदर्य शोधून काढले
ती रामावर पूर्ण अनुरक्त असून शीलवती आहे असें तिनें रावणास
सांगितलें तेव्हा तो स्वतः विहून पुष्पक विमानांत बसून मारीचा-
सह निघाला

तत्र मारीचहर्मेणास्ता रामेण विप्राजिता ।
तद्रूपेणाभ्यगतं स्वं नीत्वा शिबिकया वनम् ॥ ४६ ॥

मारीचानें हेमसृगाचे रूप घेऊन रामाला सीतेपासून सृगया-
मिषानें दूर नेले आणि रावणानें रामाच्या रूपानें येऊन पालखींतून
सीतेला नेलें

१ मारीचेन तद मायाविना मेवितया २ पतिव्रतात्वेन परीक्ष्य वशोपिता
सीता रघुनाथिका ।

सर्व्वं भाविना श्राक्रा मूर्च्छितान्मूर्च्छेय मोभितों ॥
मार्गाभिग्म्महाशुर्वो रामक्षमथयावधि ॥ ४७ ॥

उर्कोन आन्यावर रूपगानें रानग्न माउन तस्ता गाना पाहून
सीमूर्च्छित झर्मा नी सुद्दीवर आन्यावर नियाभर सिया निधी सम-
जूत घालू लागल्या रग रामाचे कुसर फलेवर्यंत मी कांहीं बाऊ-
णार नाही अस म्हणून निन मौन धरण कम

तदोत्यातम्यामानभासत पथ्यमाक्षिपत् ।
मधनाली द्विवर्षी नामार्मीस्स द्विगुणान्य ॥४८॥

तेव्हा उर्कोन मरन उत्पात होऊ लागत धनगाच्या आयुध
शाटेंन ग्लास कारणारे चक्र म निमाण झाउ त्या चक्राचे फळ त्याला
माहीत नसत या मौनथा भौवार क्रम इच्छिगान्या रूपणाउ
निळा साम्न ण्याच पथ्यकर आह म्हणून सुज्ञांनी मानिनउें

पूर्वास्या रोहिणी रात्री गतश्चाम्यरूधर्नीम्यहम् ।
म्यमश्चासभिनि मभाश्चर्यास्या जानकी गत ॥ ४९ ॥

इकड मायामृग नाहींसा झाल्यावर राम चित्रकूटासमान परत
आउ व सीता तथें नाहीं अस पाहून दुःखी झाला त्या रात्री
दशरथाच्या स्वप्न पडल की राहून रोहिणीच्या नम्यावर चंद्र उगाच

१ अेल्ना पाप्म. २ मर्यचनाथास्येः लाघन्यादिक मनोधीनम्
मनामुनी ३ लग्नीर्गाना मौनेन भिक्षा ४ मर ठपा भावमि राम
मन्यालाभिमानन्तर अर्थ मन मानवा ५ मरण । मनिमस्तीवरदत्तमस्त
म भार । ७ द्विनीय रमाय तस्यान्मनम्ह न जानामि स्म ॥

मळकत होता या स्वप्नावरून आपला मृत्यु येऊन रावण गे
असें समजले

रावणे राघवो वाराणस्यां दिष्ट पुरीयसा ।
पित्रा मस्यापिताशेषवादाश्चास्त साऽस्यपिष ॥ ५०

पुढे पित्यानें रामला काशीस तें स्थल सागितलें क्षिप्र
उद्देशिलेल्या लक्ष्माच्या आयासरून रावणानें सीता मेली हें न
कळल्यामुळें शत्रूवर राम सूड घणारच

अयेस्य मेमगः सयं वं तवसोऽन्यदसमया ! ।
सुग्रीवाउ सुन्नमीऽ यं विक्रान्तोऽमितवगवाह् ॥५

इतक्यात दोन विद्याधरांनी येऊन रामाला नमस्कार केल
त्यांपैकी एक म्हणाला, हे प्रभो ! मी सुग्रीव व हा माझा पराक्
मित्र अमितवेग

खगाप्यपाक्रिफर्किले रामपासी सद्माग्रमः ।
पुरं क्रमागतापापराज्याधिनाहवो गतः ॥ ५२ ॥

निजपार्श्व पर्वताच्या श्रेणीस असलेल्या किष्किंध मा
नगरात बलीन्द्र विद्याधर राज्य करीत होता त्याला प्रियगुंसुं
राणीपासून वाली व सुग्रीव नामक दोन पुत्र झाले त्यानें र
सोपलाना वालीस गादीवर बसवून मला युवराजपद दिलें
वालीनें तेहि हिरून घेऊन मला हाकलून दिलें

सम्मेद ससरया माप्य जिनाधाम्नम मारदात् ।
ज्ञात्वा पदार्थि स्वर्गमेपाद्भार्गा तस्नसीद मो ॥५

एकदा मी मित्रासह सम्मेदशिखरास गेलो असतां जिनपूजन केलें तेथें नारदाकडून कळलें की रामभद्रापासून आम्हाला स्वपद-प्राप्त होईल म्हणून आम्ही सेवसाठी हजर झालो आहोत तर महाराज आमच्यावर कृपा करा

मैषो मयैस्यादिशद्यैनं प्रियां मे गवेषय।
तदुक्तो हनुमांल्लङ्कां गत्वा मृगाकृतिरभ्रमत् ॥५४॥

तर मग मी तुम्हाला पाठवितो माझ्या प्रियेचा शोध करा असें रामानें सांगितल्यानंतर हनुमान अकेला गेला व तेथ मृगाच्या रूपानें फिरू लागला

वनस्थितां शिंशपाधःऽआसीद्रामाप्तलक्षणाम् ॥
सप्तमेऽह्नि तदाभेत्य प्रापे मञ्जरीगिरा ॥ ५५ ॥

तेव्हा त्यानें रामानें सांगितलेल्या लक्षणांनी युक्त अशी सीता शिंसवीच्या झाडाखाली बसलेली पाहिली सीतेला आणून सात दिवस झाले होते म्हणून तिचें मन पालटलें की नाही तें पाहण्या साठीं रावणानें मञ्जरीनामक दासीला सायंकाळी पाठविलें

स्वयं याभ्यार्थितां सीतामनिच्छन्तीं रुषा खगेट्।
तां निर्भर्त्स्यन्निषिद्धोऽगान्मन्दोदर्या पुरान्तरी ॥ ५६ ॥

मंजिरीनें सीतेला समजाविलें की रावणाच्या पाशीं हजार राण्या असून तुला तो चाहतो व तो तुला पट्टराणी करील आतां रामाची

१ कथादिना वाहितुमिच्छुः । २ स्वस्थान गतः ३ सीता मन्दो-दर्यैवनिवारितः ।

वाशा सोड तिचें तिनें ऐकलें नाहीं म्हणून क्रुद्ध होऊन रावण स्वत आला व म्हणाला कीं, तूं न मानशील तर तुला मी मटीक करवीन व ठार मारीन तरीहि ती वश होईना तेव्हां तिला मारण्याचें ठरविलें पण मन्दोदरीनें त्याचा निषेध केला तेव्हां तो दुराग्रही रावण निघून गेला

सार्पा घेतया मनन्या सतीधुर्ये मसीद माम् ।
मुक्तस्य रास वपुःपन्या पुरुषैर्मत्युक्तपि नाममीत् ५७

हे सतीशिरोमणे माझ्यावर प्रसन्न हो आपल्या देहाचे रक्षण करून घे व आहार घे तुझी रामचंद्राशी भेट होईल असा पुष्कळ विनविलें तरी ती बोलली नाहीं मन्दोदरीनें त्याला गिळा रामाकडे पाठीव असाच मला दिला

माता स्वपा मर्मत्पास्याविन्तयती मधदृकम् ।
तमान्यिप्स्वपि यासंपु मानरीभूप रसकाम ॥ ५८ ॥

मन्दोदरीला मामच्या मुलीची आठवण झाली व रावणाच्या मुखावर आलेली ती मुलगीच ही सीता तर नसेल असा तिला संशय आला ही मग आईमारखीच भासते असा विचार करीत सीता मसती असता व मन्दोदरी निघून गेल्यावर वानरी निचेनें वानर बनून न द्वारपालकांना दूर हाकलून हनुमान सीतेजवळ गेला

दूरीकृत्याशुमामरसा भीमस्साक्ककरणकम् ।
मुक्तसाग्रे कुशमी राम इत्यूषे सामकण्ठसम ॥५९॥

१ मत्समर्था २ रामचैतन्यशरीर योजय ३ परैवारम्नेउ ४ मनरे नुमानागावरमात्तवरचैदशाममन्त ।

सर्व जलथळ दूर करून व नमन करून हनुमानानें श्रीरामो-
च्चकरणक तिच्यापुढें ठेवला व रामकुशल आहे असें त्यानें
सांगितलें

न चेत्युवाच्य तद्रामनामाङ्कां वीक्ष्य मुद्रिकाम् ।
सैकगेर्म्य च पत्यार्थ निश्चित्यासौ मुदाल्पत् ॥ ६०॥

हा रूपांतर करून आलेला रावण तर नव्हे अशी सीतेला
शंका आली पण रामनामांकितमुद्रिका पाहून व पत्रार्थाचा आशय
म्हणून तिची खात्री झाली व ती म्हणाली—

मे त्वं पितासि सोऽवादीर्मैवं त्वं स्वामिनी मम ।
शक्नोम्यद्यैव नेतुं त्वां परं नाज्ञाम मे ममा ॥६१॥

तू मला पित्यासारखा आहेस तेव्हां हनुमान म्हणाला नाहीं
तू माझी धनीण आहेस आजच मी तुला नेऊं शकतो पण रामा-
ची मला तशी आज्ञा नाहीं

इत्यारिं नेप्यतांस्त्वां तच्छ्रियामोऽप्यमम्ब तद् ।
श्रित्युक्त्वा तया मुर्वद् मगद्रेत्य स प्रसुम् ॥ ६२ ॥

तो शत्रूचा नाश करूनच त्याच्या सपत्नीसह सती अशा तुला
घेऊन जाईल व त्यामुळें त्याची कीर्ति होईल म्हणून हे माते ! तू
आहार सेवन कर तिनें त्याचें म्हणणें मान्य केलें व तिचा निरोप
घेऊन सकाळीं हनुमान रामाकडे आला

१ आत्मनैव शत्रु नेष्य । २ प्रवासा त्वा ३ मनी कृत्य ४
निमार्थिता ५ प्रगे-प्रभाते ।

सीता क्वेति पृष्टवन्तं तस्मा अहेत्युवाच सः ।
तस्मै सेनापत्यमधिराज्यं चेन्द्रोऽमे ददौ ॥ ६३ ॥

सीता पाहिलीस काय म्हणून रामानें विचारतांच होय पाहिली म्हणून हनुमानानें उत्तर दिलें व सर्व समाचार सांगितला तेव्हां रामानें त्यास आरंभ सेनापति पद देऊन सुग्रीवाला अधिराज पद दिलें

सोऽमुख्यत्सोऽगदमर्मसर्वं सीतां याच्योऽनुहृत्य सः ।
विभीषणेन मोक्ष्यामि सत्युक्त्या सत्वगदं महम् ॥६४

अंगद म्हणाला की, शास्त्रामार्गे मागनि प्रथम सीतेला मिळ-विण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे म्हणा विभीषणाची मदत त्याच्याकडून रावणाला समजाविलें पाहिजे तेव्हां विजय कुमुद, रंगगति व मनोवेग वगैरे मग तो विचार हनुमान रामाकडून परनिसा गेला

गम्भीरस्मिन सान्त्वोक्ता यागंमे सोऽभ्यगम्यमाम् ।
सोऽगत्वं स्वामिकार्यतु मां गिरैवदयत्मितु ॥६५॥

शत्रु नगरांत जाऊन तो मान्यतांगिने त्याच्याशीं बोलला पण रावण म्हणाला की हे रत्न मदर्थाच सारी आहे म्हणून मी हरण करून आणले आहे रामाला मला जिंकून नेवा त्यास सांगे व पुढी मी त्याला करणास तयार आहे

१ सर्वांसाम २ मानुषात ३ पुन: बोलिला ४ मनान् राज्यानुसि विधान मद्या भज्या भीरता ६ मनोवेगादि विद्याधरमत परामुख रामा मनि पत्ना ... ८ राम मा जाणा ... आगमध्ये धम ... हरण ।

घुपं भो क्षिप्त चर्तुष्प्य मंटनिश्वासिसाऽमुना।
मुक्तो चिर्मापणेनार्यां पारयित्वा सर्पस्य स ॥६६॥

हनुमानानें रावणाला पथन्त शिरस्कारिखें व धिक्कारिखें सेम्हां घागायून रावणानें त्याच्या घक मारिल हाकलून दिलें पण चिर्मापणानें हनुमानाचें समरन फरें हनुमानानें मन्दोदरी तर्में सीतेला आहार घेण्यास छावल मग ता गनाहुने परत आला

संदग्धश्रन्यग्रामं मर्म्थायाच शरपर्सा।
निर्मूस्य वालि नात्वाम सुग्रीवं तत्पद म्येभात् ॥६७॥

हनुमानानी सांगितलेल्या हे वर्तमान ऐकून रावणाचा यांमोर करण्यासाठी रामानें समा मन्न धनी व नाशुन सो निघाला सुग्रीवाला युवराजपदानरून व हनुमानाला सेना तिपानरून फार मी तुझ्याच्या सर्व मन्त फरतो असें वालीनें आळेल पत्र अमान्य करून रामानें त्याला ठार मारून सुग्रीवाला गादीवर बसविलें

सिद्धमेमेप्त्विना साऽपि मर्केविर्ध स्वर्गत्रस्त ।
सर्ज्ञभूर्स्वचरर्वयोऽर्प्र्प्ये प्रभुमध्यगात् ॥ ९८ ॥

१ हनुमता भेरवाग्निमिस्तिरस्कृतः सुनकात् २ ठगर्व पुरुष्पा। ३ समायाः नगमार निःक्रमछिवा ४ ० ।अस्य मिक्षाः ५ सीता ६ अशमदिने मन्दोदर्या कृत्वा पारणा भारयित्वा ७ दग्धैश्यामी रावणः ८ रामस्य मयाग्र कारयिता ९ वालिहनन कृत्वा १० वाध्यिाये ११ कन्नाशयरविष्णवाहि निरन्न सुग्रीवेण १२ दत्ताननारयापितपूर्वमिन्द्रविन्याको १३ कोटिवत्तुच्यीति तत्त्वा संस्मे भूंयात्को अर्थोल्लोमिरलमैम सेपरैर्वेष्टितः १४ रामः।

प्रहमिनात्मक निषा ग्याला साम्य आहे असा सुग्रीव, निरनिरा-
ळ्या निषा ग्यामी हस्तगत केल्या आहेत अशा अनेक निषाचरा-
ह आणि पाताळ पार करती त्यांशीमध्ये सेना घेऊन रामाबरोबर
निघाला व ते सर्व शत्रूजवळ आले

नानिच्छन्तीमजपान्यां स्वामित्येकव्रतस्य ते ।
सीता सुताप्रवेशस्य युक्तासीया न बाधितुम् ॥६९॥

नामपूर असलेल्या परस्त्रीचा मी अंगिकार करणार नाही असें
व्रत असलेल्या तुला हे राज्य आपली मुलगी सीता भोगण्याची
इच्छा धरणें बरें नव्हे आपल्या सुनेशाला हे शोभत नाही असें
धरणाला बिभीषण म्हणाला

तद्यामायाप्यतां नीरसैस्यापक्षेण मुहृत् कृपा ।
भ्राता निरासितास्थस्य भिवा रामं बिभीषिणः ७०

म्हणून निज रावणाकडून ये असा त्यानें सल्ला देता
त्यामुळें रागावून रावणानें बिभीषणाला हाकलून दिलें म्हणून त्यानेंहि
रामाचा आश्रय घेतला

अपापाब्धिंनिर्विघ्नं रामणोऽनुमतोऽनुमान् ।
कपिसन्यवर्ने भेवस्या वन्भायावो वारि पुरम् ॥७१॥

समुद्रावरून आल्यानंतर रामाच्या आज्ञेवरून हनुमान वानर
सेनेकडून वन तोडून व लंका घेरून आला

१ मारस्यतः २ भाता ३ समस्तदे ४ देवार गेली परिमयामीति
माता ५ वारिरिक लंका ।

ततसुग्रीवात्तमिथौ तद्वपिरोभ्भी बलासुतौ ।
भावास्यौपद्दुरं वीरण द्विपां सिद्धिमास्यताम् ॥७२॥

सुग्रीवाकडून प्राप्त झालेल्या सिपायकडून समुद्र तरून जाऊन राम व लक्ष्मण शत्रुनगरीजवळ आले हनुमानामुळे त्यांना या कामांत यश आले

ततोऽरिणा कृता समरणेनेत्यासिपत्क्रुधा ।
चक्रमादाय तच्छीर्षं चिच्छेद लक्ष्मणोऽनु तत् ॥७३॥

रामलक्ष्मणानी रावणाबरोबर घनघोर युद्ध केले तेव्हा रावणानें रामानें सोडलेलें चक्र घेऊन लक्ष्मणानें त्याच्यावर फेकलें व त्याचा शिरच्छेद केला

भत्स्यार्प्तैर्योमितो राम सीतयारिपदे न्यधात ।
बिभीषणं सुरैर्णाकौरभिषिक्तश्च लक्ष्मण ॥ ७४ ॥

रामाला त्याची सीता त्याच्या आप्तजनांनी अर्पिली रावणाच्या राज्यावर बिभीषणाला बसविलें व लक्ष्मणाला देवांनी त्रिखण्डाधीशपदावर अभिषेक केला.

कोटिकारम्यमिलोभूत्वा तुष्टोविभ्यासिमीप सः ।
स्वानन्वास्तासुप्रमी मित्वा दिवोऽयोध्यां मितोऽव्यपत् ७५

---

१ ताभ्यां सुग्रीवहनुमद्भ्यां सहासिंहरथविमानेनाम्बरस्थितस्तुरौ २ रामलक्ष्मणौ ३ सैन्य परिवृतस्तदा ४ सुग्रमेन चक्रेण शिरः लुनन्ता कृत्वा ५ रावणेन ६ क्षिप्त ७ चक्रं ८ सुग्रीवविभीषणादिभि ९ मंगलाक्ष १० हर्षे प्राप्तात् ११ सेनयनामानं ।

कोटिशिला नामक शिळा लक्ष्मणानें उचलली तेव्हा सुनंद नामक यक्षानें संतुष्ट होऊन सौनंद नावाची खास तलवार लक्ष्मणाला दिली. घेऊन ते अयोध्येकडे जाऊन राज्य करूं लागले

एकदा सपरीवारः शिवगुप्तजिनाद्रसः ।
धर्मं श्रुत्वा सानुमोऽभूद्दिष्टिर्मोप्य समायुतः ॥ ७६ ॥

त्यानी मनोहर नामक उद्यानांत शिवगुप्त जिनराजापासून सद्धर्माचें श्रवण केलें जिनपूजन वंदन करून ते तेजस्वी बनले

सत कतिपयाब्दान्ते साकेतेऽन्योन्नुर्मा प्रभूं ।
कृत्वा स्वामी गतौ पुरुषौनार्यस्तौ ननन्दतुः ॥ ७७ ॥

भरत व शत्रुघ्न या बंधूसह अयोध्येत कांही वर्षें राज्यैश्वर्य भोगून व त्याला राज्य देऊन रामलक्ष्मण काशीला गेले व तेथें पुत्रपौत्रांसह आनंदांत राहिले

रत्नस्वप्नमयो मृत्वा महारोगेण लक्ष्मण ।
गतो रावणसम्पूर्णं तम्भोकान्ते मधुद्रूपी ॥ ७८ ॥

एकदा लक्ष्मणाला तीन स्वप्नें पडली मस्त भालेल्या हत्तीनें मोठा वटवृक्ष पाडला हे एक राहूनें ग्रासलेला सूर्य रसातळाला गेला हें दुसरें एक पुनेगजी राजप्रासादाचा एक भाग पडला हे तिसरें.

---

१ लोकाद्युत्तीर्णादिपुत्र २ राम परिवाराः प्रभवा तस्या पुत्रौ भव १ मत्तातुमे ४ स्वामिनी ५ केकेसी ६ मनेम भावज्ये पद्मसेनो मृत्वा मत्तरैकपरिमामान्त लक्ष्मणस्य महारोगेण मरण शिवगिन श्च्युत विनाशः तृतीयेन रामप्रसन्ना च पुरोहितेन प्रस्तुतः ।

पहिल्या स्वप्नाचें फल म्हणून लक्ष्मणाला असाध्य रोग झाला दुस-
ऱ्या स्वप्नामुळें वैभव नष्ट होईल व तिसऱ्या स्वप्नाचें फल म्हणून
रामचंद्र दीक्षा घेईल त्याप्रमाणेंच घडलें रावणाप्रमाणें लक्ष्मण मेला
व त्याच्या शोकामुळें पुढें मनुष्याच्या रामानें दीक्षा घेतली

लक्ष्मणौ पृथिवीचन्द्रे राज्यं न्यस्याजितञ्जये ।
सीतात्मजेऽष्टमे यौवराज्यञ्च मिथिलेश्वरत्व् ॥ ७९ ॥

लक्ष्मणाचा मुलगा पृथ्वीचंद्र याला गादीवर बसविण्यांत आलें
सीतेच्या सर्वांत लहान अजितंजय नामक आठव्या पुत्राला युवराज-
पद देण्यांत आलें मिथिलादेशाहि त्याच्याच वाट्याला आला

साकेतमेत्य सिद्धार्थवने भित्वा भवस्तपः ।
शिवगुप्तजिनात्सिद्धः सम्मेदगमनान्युक् ॥ ८० ॥

नंतर रामचंद्र अयोध्येला गेले व शिवगुप्त जिनराजापासून
दीक्षा घेऊन त्यांनी मूक तपश्चर्या केली व सम्मेदशिखरावर ते
मोक्षाला गेले हनुमान वगैरेहि तेथेंच मुक्त झाले

विभीषणाद्यपरहनुमन्त्र यथुत्सपावसात् ।
सीतासुतं गतान्य तु यथार्हं स्वगमासन् ॥८१॥

बिभीषण हनुमान, सुग्रीवादि आपआपल्या मनोरथाप्रमाणें

१ कल्पतरुस्य मतस्य लक्ष्मणिस्तम्भिन् मिथिलाधीशस्तु २
देशा रामन कुमारान् च दीक्षिताः तु पुनः भारतीमूर्ती शिवगुप्त जिन
राम मोक्षसाधन महीतलपमा पृथ्वीराज्याभिषया ।

अनुदिश स्वर्गाला गेले सीता अच्युत नामक स्वर्गांत गेली इतरांहि आपापल्या कर्मानुसार स्वर्गाला गेले

इति श्रीमुनिसुव्रततीर्थंकरहरिषेणचक्रिरामलक्ष्म रावणपरिलोत्तरविंशम् ॥ २० ॥

देशेऽभूत्त्र कौशाम्ब्यां सिद्धार्थ भावकोत्तमः ।
भुत्वा स्वतावर्तसन्यास महाबलजिनादर्सी ॥ १ ॥
संन्यस्य बध्दवा नामान्त्यं मुक्त्वा श्चर्मापराजिते ।
मिथिलेशस्त्वं मूर्त्यादं विजयाख्यस्य सुम्नाहम् ॥

जम्बूद्वीपांत भरतक्षेत्रांत वत्सदेशांतील कौशाम्बी नगरराजा पार्थिव व राणी सुंदरी यांच्या पोटीं सिद्धार्थ नामक राजा होता उत्तम श्रावक होता पार्थिवानें महाबलजिनाजवळ दीक्षा घेतली व तो समाधिमरण साधून मरण पावला हें ऐकून सिद्धार्थ राजानें मुनिवर नामक अवधिज्ञानी साधूजवळ दीक्षा घेतली व एकादशांगाचें अध्ययन व षोडश भावनांचें चिंतन करून तीर्थंकरनामकर्म बांधलें आणि तो अपराजित नामक अनुत्तरविमानांत अहमिंद्र झाला वंगदेशांतील मिथिलानगरीचा राजा विजय व राणी वप्पिला यांच्या पोटीं नमिनाथ तीर्थंकर होऊन तो अहमिंद्र जन्मला

मुक्त्वा मेघागम रम्यं गमाख्या वर्न व्रजन् ।
नत्वा सौधर्मदेवाभ्यां नमस्याभ्यामितीरिता ॥१

१ मध्ये २ राजा ३ नमस्ते ४ भव पदाला अहमिंद्र एव ५ वर्षें ६ अम्ही द्वितीयदिने उभयवचनं गताभ्या ।

त्यांनी भरपूर वर्षे राज्यवैभव भोगलें. एकदा वर्षाऋतूंत प्रारंभीं हत्तीवरून ते वनश्री पाहण्यास गेले असतां, सौधर्म स्वर्गांतील दोन देव आले व वंदन करून म्हणाले,

आवाभ्यां वत्सकावत्यामिहैत्यदपराजितात् ।
श्रुत्वाथ भावितीर्थेशं द्रुतं त्वां द्रष्टुमागतौ ॥ ४ ॥

जंबुद्वीपाच्या पूर्वविदेह क्षेत्रांतील वत्सकावती देशांत सुसीमा नगरींत अपराजित विमानांतून अपराजित नामक तीर्थंकर उत्पन्न झाले आहेत त्यांच्या दर्शनास सर्व देव गेले होते तेथें असें ऐकलें कीं, अपराजित स्वर्गांतून मिथिला नगरींत जन्मलेले नमिनाथ भावी तीर्थंकर आहेत म्हणून आम्ही आपल्या दर्शनास आलों

तच्छ्रुत्वा त्यक्तराज्योऽसौ तपसा प्राप केवलम् ।
तीर्थं प्रवर्तयामास नमिर्यं नमाम्यहम् ॥ ५ ॥

तें ऐकून शहरांत परत आल्यावर त्यांनी वैराग्ययुक्त होऊन राज्य सोडलें व दीक्षा घेऊन तपश्चरण केलें आणि ज्यांनी धर्मतीर्थ प्रवर्तित केलें त्या नमिनाथ तीर्थंकरांना मी नमस्कार करतो

द्वीपेऽत्रैरावते ख्यातः श्रीपुरस्थो वसुन्धरः ।
पद्मावतीप्रियासूनुरार्यवर्मजिनान्तिके ॥ ६ ॥

जंबुद्वीपाच्या उत्तरेस महाऐरावत क्षेत्रांतील श्रीपुरचा राजा वसुंधर व राणी पद्मावती यांना विनयंधर नामक पुत्र होता पद्मावती

१ जम्बूद्वीपे स्थितायां २ ऐरावतम् ।

राणी वारल्यामुळें राजा फार कष्टी झाला व त्यानें धरधर्म नामक सर्वज्ञापासून दीक्षा घेऊन मोठीच तपश्चर्या केली

स संयम्य महाशुक्रं गतः कौशाम्ब्यधीशिन ।
विजयस्य सुता भावा जयसेनो रथोऽन्वभूत् ॥ ७ ॥

शेवटी समाधीमरण साधून तो महाशुक्रनामक विमानांतील देव झाला तेथून तो च्यवन पावल्यानंतर कौशाम्बी नगरीचा राजा विजय व राणी प्रभाकरी यांच्या पोटीं जयसेन चक्रवर्ती होऊन जन्मला

साधाग्रस्य समग्रोल्कापातं दृष्ट्वा तपो जिनात् ।
गतस्ताम्रयन्तऽ भूदेवाःभौयापर्वेश्वन ॥ ८ ॥

पुष्कळ वर्षे साम्राज्य भोगल्यावर एकदा तो गच्चीवर बसला असतां मेघ गडगडाटासह उल्कापात झाला तेव्हां त्याला वैराग्य प्राप्त होऊन वरदत्तनामक केवलीभगवानापासून त्यानें दीक्षा घेतली आणि उग्र तपश्चर्या करून संन्यासमरण साधल्यानंतर तो जयंत नामक अनुत्तर विमानांत अमृत विमान अहमिंद्र झाला

इति श्रीनमिनाथजयसेनचक्रिधारिणावसानमेकर्षिणाम

निष्क्रम्य मगधे जाता मिळ्ली माथास्य मामुरा
विमलामलपुद्गम्या धारणा मारपेसका ॥ १ ॥
मनवाङ्नपा राजगृह भट्टी वृषभदत्तक ।
सपरपुरम्या निषिद्धाऽस्मा जार्वो वा भावक्राप्रुमा ॥२

---

१ सगी धीस २ समुद्रवाळ ।

जम्बुद्वीपांत, भरतक्षेत्रांत मगधदेशांत, विंध्यपर्वतावर एक भिल्ल राजा होता त्याच्या बायकोचें नांव वागुरा होतें विमलबुद्धि व अमलबुद्धि नामक दोन चारण मुनीनां त्या भिल्लानें ठार कर ण्याचा विचार केला पण या चारणमुनींचा वृषभदत्त नामक एक भक्त राजगृहनगरींत आहे असें वागुरेनें त्याला सांगितलें व मुनिचरणा-पासून तिनें परावृत्त केल उपदेशामुळें तें भिल्लदांपत्य पश्चात्ताप पावून श्रावक बनलें

वल्मीक तुम्बकूपन्ने मृगान्न्याडसिनान्यदा ।
निदानन मृत साऽभूत्तस्यैव श्रेष्ठिनाऽङ्गजा ॥ ३ ॥

वाराच्या भाम्यामधील मुनक हून येत असताना त्या भिल्लाला साप चावला व तो मेला मरताना शुभनिदान याच्यामुळें तो त्याच श्रेष्ठीचा पुत्री म भजा

[illegible] व्यक्त रस फलमयी सन्दूपजां भजन ।
देहमो त्वतग्रोप्य नाम्नाक्षिर्निजग गुणा ॥ ४ ॥

त्याचें नांव इन्दषेणु राजगृहांच्या [illegible] राजान आपली मुलगी पत्नकमला त्याला दिली पुढें राजानें दीक्षा घेऊन राज्यादि त्याला दिलें वागुरेचा पती मध्यामुळें ती कधी माउी व साप चा-वून मेली

१ विडम्बनाम्ना राजाद् नारप पुत्री परिणिता २ तदा मात-र्वाक्य पुत्रः ३ विरपानुरक्तेन मरमत अन्यथापि दर्प भावन् ४ ना कुर्वत्मीक मनुर्विषगर्धाच्चा वागुरा ।

वागुराघातिना दष्ट्वा मृत्वा तत्संविभोऽभवत् ।
द्वयोऽपि तपसा जातास्ते सौधर्मे सुरोत्तमाः ॥ ५ ॥

वागुरा मेल्यावर इभ्यकेतुची सखिच म्हणून जन्मली हे दोघे व श्रेष्ठी मेल्यानंतर सौधर्म स्वर्गांत देव झाले

पुष्करार्धापरे सत्यगन्धिलायां ततोऽभवत् ।
खगाद्र्युदक्तटे सूर्यप्रभेद् सूर्यप्रभात्मजौ ॥ ६ ॥

पुष्करार्धद्वीपांत, पश्चिमविदेहक्षेत्रांत, गन्धिलदेशांतील सूर्यप्रभ नगराचा राजा सूर्यप्रभ व राणी धारणी यांना तीन पुत्र झाले

चिन्तामनश्चपलस्वगत्याख्या येगर्पणे जिताम् ।
तप प्रिता प्रीतिमतीमनु तेऽप्य तपोऽभ्रमम् ॥ ७ ॥

चिंतागति, मनोगति व चपलगति असे ते तीन पुत्र होत त्याच गांधिल देशांतील अरिंदम नगरीचा राजा अरिंजय व राणी अजितसेना यांना प्रीतिमती नांवाची मुलगी झाली ती मेरुपर्वताला प्रदक्षिणा घालण्याच्या शर्यतींत चिंतागती तिच्याहून श्रेष्ठ ठरला म्हणून त्याला वरमाला घालण्यास तयार झाली पण त्यानें ती धाकट्या भावांना घालण्यास सांगितलें त्यामुळें तिला खेद होऊन तिनें निवृत्तानामक आर्यिकेजवळ दीक्षा घेतली तेव्हा

१ इभ्यकेतुसखी २ मरिरत्नीपपार्श्वेपूर्वमव मुत्वा वागिरेन तस्य ३ सूर्यप्रभनगरस्य राजा सूर्यप्रभस्तस्य राज्ञी धारिणी तस्याः । इभ्यकेतुचन्द्र-प्रभप्रभाभिधयाः क्रमेण चिंतागतिमनोगतिचपलगतयो जाताः ५ अरिंजया स्वेषु विवाहेषु भिन्नेषु चिंतागतिनैव ता जिता ताः त निमित्तीकृत्य ।

वरील तीन्ही भावानीहि दमवर नामक मुनीजवळ दीक्षा घेऊन तप आचरिलें

सामानिकास्ते माहेन्द्रे चिन्तागतिपुरस्सरा ।
द्वीपेऽभगपिलासिंहपुरस्भाताऽपराजितः ॥ ८ ॥

तेथून ते चौथ्या स्वर्गांत सामानिक देव झाले पुढें मनागति व चपलगति, जंबुद्वीपांत, पूर्वविदेहक्षेत्रांत पुष्कलावती देशांतील गगनवल्लभ नगरीचा राजा गगनचंद्र व राणी गगनसुन्दरी यांच्या पोटीं अमितगति व अमिततेज नावानें जन्मले चिंतागतिहि सिंहपुरचा राजा अपराजित नांवें करून जन्मला

श्रुत्वान्यदा सम पित्रो सिद्ध विमलवाहनम् ।
तां सदृक्षां वीक्ष्य भास्यपित्यागं समिता नृपः ॥९॥

त्याच्या बापाचें नाव अर्हद्दास व आईचें नाव जिनदत्ता एकदां मनोहर नामक उद्यानांत विमलवाहन तीर्थंकर आले असतां त्यांचा लाभ ऐकून त्यानें दीक्षा घेतली पुढ वरीच तपश्चर्या करून तीर्थंकरासह तो मोक्षाला गेला त्यामुळें अपराजित फार कष्टी झाला व पुन्हा मला दर्शन मिळाल्याशिवाय मी अन्न ग्रहण करणार नाही असें व्रत घेऊन तो बसला आठ दिवस उपोषण घडल्यावर यक्षपतीनें त्यांची कृत्रिम रूपें दाखवून त्याला दर्शन दिलें त्यानें त्यांचें पूजन करून उपवास सोडला.

---

१ पुत्र वर्ग व भ्राता: २ भवान् ३ फाल्गुननंदीश्वरपर्वणि ४ अष्टाह्निक पर ५ तपःपारणमभजोवनवोर्मूर्तिम् ।

तदा सुकाशया यक्षपतिर्विमलवाहनम् ।
तस्य सन्दर्शयामास साक्षात्कृत्वा महायुमः ॥ १० ॥
नन्दीश्वरान्तिके कृत्वा धर्मं स्वान्तःपुरं प्रुवन् ।
चैत्यालयस्तुतिमसुरा स्वर्गीभूतों तपःश्रियौ ॥ ११ ॥

नंदीश्वरपूजन त्यानें करुन इतक्यात त्याला चैत्यालयात दोन चारण मुनी दिसले ते अमितमति व अमितसेन होते त्यांनी दीक्षा घेतली होती

चारणावागतौ दृष्ट्वामितादिगतिसेनसौ ।
मान्यं दृष्ट्वा युवां कापीत्युक्तवानादिमा गणी ॥१२॥

त्या अमितमति व अमितसेन चारणमुनींना पाहून व पुजून अपराजित म्हणाला की तुम्हाला मी कोठें तरी पाहिलें आहे तेव्हा अमितमति चारणमुनि म्हणाले

प्रागुक्तं मासमात्रायुरस्य संभाविर्तोऽहत ।
दृष्ट्वा श्रीमिंधर्षिं न त्कमार्यापवारन ॥ १३ ॥

राजा तुझे आयुष्य आता एक महिना उरले आहे आम्ही पूर्वजन्मीचे तुझे भाऊच आहोत व रविस्मय्या सुप्रासमरणानंतर आम्ही दोघां त्यागी ते ऐकून अप राजितानें आठ दिवस जिनेश्वर पूजन केलं व धार्मिक रिसस प्रायापरें वतन समाधिमरण साधलें

जाताऽच्युतकल्पेऽस्य नृप सुमतिग्रीऽस्म शासिन ।
यशोपरपितानातपश्चात्पें जितसत्तपः ॥ १४ ॥

१ मनागमिन्मश्चयतिवरौ । २ स्वयम्प्रभस्वर्गीश्वरक्रमे कथित ३ मनास्मामानायुः ४ मासितम मा दिनानि जिनापूजयित्वा ।

तेथून तो राजा सोळाव्या स्वर्गात पुष्पोत्तर विमानांत अच्युतेंद्र झाला. पुढे तो कुरुजांगल देशांतील हस्तिनापुरचा राजा श्रीचंद्र व राणी श्रीमती यांना सुप्रतिष्ठित नांवानें पुत्र झाला. त्यानें यशोधरमुनींना आहारदान दिल्यामुळें त्याला पंचाश्चर्यांची प्राप्ति झाली.

सुमन्दिराज्जिनात्तापोत स्योंतोन्त्यनामयुक् ।
मृत्वा समाधिना सामूज्जयन्ते स्ववसत्तमः ॥ १५ ॥

पुष्कळ राज्यसुख भोगल्यावर एकदा तो गच्चीवर बसला असता उल्कापात पाहून त्याला वैराग्य उत्पन्न झालें व त्यानें सुमन्दर नामक तीर्थंकराजवळ दीक्षा घेऊन एकादशांग श्रुताभ्यास व षोडश-भावनांचें चिंतवन केलें. यामुळें तीर्थंकरनामकर्म बांधून तो समाधिमरण झाल्यावर जयंत नामक अनुत्तरविमानांत अहमिंद्र झाला.

हरिवंशेऽन्धकवृष्णेर्मानर्दयान्वयेऽग्रहक् ।
समुद्रविजय सूर्यपुरद्नेमि सन स्तुव ॥ १६ ॥

भरतक्षेत्रांत हरिवर्षदेशांतील भोगपुरचा राजा प्रभंजन व राणी मृकंडू यांना सिंहकेतु नांवाचा पुत्र झाला. त्याच वंश विपु-ग्माळेशी झाले. त्यांच्या वंशांत हरिगिरी हेमगिरी वसुगिरी वगैरे राजे होऊन गेले. कुशार्थ देशाच्या शौर्यपुरचे राजा सूरसेनाच्या शूरवीर नामक मुलगा झाला. त्याच्या भार्येचें नांव धारिणी हिच्या-

१ वचि २ मस्तिका ३ देवोत्तमः ४ स्यान्त पुत्रात्मा बात्यो क्यारः
५ निवार व्यामभूत्,

पासून त्याला भरतक्षेत्रांतील भरतखंडांत भद्र दान पुत्र झाले अपरा-
जितांतील सुमद्रापणीपासून दहा मुलगे याप्रमाणे मुनी झाल्या पहिला
मुलगा समुद्रविजय त्याचा शिवा देवीपासून अपराजिताचा जीव
अहमिंद्र, नेमिनाथ तीर्थंकर झाला

द्वारवत्यामसुत्पाणिग्रहे युद्धो मृगेक्षणात् ।
वं भयग्याप्तकवत्स्यं कृतवीर्थं नुमस्त्विनम् ॥ १७ ॥

द्वारवती नगरीत राजमतीच्या पाणिग्रहणाचे वेळी मांसाहाराच्या
भेजनाकरिता आणलेले हरिण पाहून नेमिनाथाला वैराग्य उत्पन्न
झाले व त्यांनी दीक्षा घेऊन आणि कठोर तप करून धर्मतीर्थ
प्रवर्तित केले नंतर ते मोक्षाला गेले त्या कल्याणकारक नेमिनाथ
तीर्थंकराला आम्ही नमस्कार करतो

भिल्लम्यकेतुसौधर्मेद्रचिन्तागतीष्टमाहेन्द्र ।
अपराजितोऽप्याच्युतेंद्र सुमतिष्ठा जयन्तर्मा नेमि ॥१८॥

भिल्ल, इभ्यकेतु, सौधर्मेंद्र चिन्तागति विद्याधर, चौथ्या
स्वर्गातील देव अपराजित सोळाव्या स्वर्गातील अच्युतेंद्र, सुमतिष्ठित
व जयंत विमानातील अहमिंद्र इतक्या भवानंतर नेमिनाथ झाले

धिक्स प्रायेक्षणाद्राम्यां नीता मार्भिपिता तप ।
सचस्त्वसर्वनिर्नामा स्वयम्भूदर्शनात्कृत ॥ १९ ॥

कुरुदेशातील पलाशकूट गावात सोमशर्मा नामक एक ब्राह्मण

१ मर्हिरेव द्वा २ नदिनाम्न द्विजः ३ निमन्त्रीर्वे त्वयम् मान्मो
वासुदेवस्य वर्धमान् इतनिदानः ।

होता त्याच्या मुलाचे नांव नंदी त्याला मामाची मुलगी लग्नासाठी न मिळाल्यामुळें व त्याच्या अशक्ततेबद्दल लोकांत टीका झाल्यामुळें वैतागून त्यानें आत्महत्या करण्याचा निश्चय केला शंखपर्वतावर आत्महत्येसाठी तो गेला पण त्याची छाती होईना तेथें निर्नामक व शंख असे दोन शिष्यांसह द्रुमषेण नामक मुनिराज विहार करून आले होते त्यानें नंदीला योग्य बोध करून दीक्षा घेतविली पुढील दुसऱ्या जन्मात नंदीचा जीव शंख व निर्नामकाचा बाप होणार असें त्यांनी द्रुमषेण मुनिराजापासून ऐकलें

निर्नामस्तपसा प्राप्य महाशुक्रं सतो यत ।
पश्चात्संसचरः सूर्यपुरेऽभूद्वसुदेवत ॥ २० ॥

शंखानें द्रुमनिदान बांधलें व निर्नाम्यानें वसुमनिदान बांधलें नंतर हे दोघे तपश्चर्येनंतर समाधिमरण साधून महाशुक्र विमानांतील देव झाले नंदीचा जीव स्वर्गांतून च्यवून वसुदेव झाला सौरीपुरांत वसुदेवापासून देवकीला निर्नाम्याचा जीव कृष्णचक्रवर्ती म्हणून झाला व त्याचाच रोहिणीपासून शंखाचा जीव बलभद्र नामे करून झाला

गान्धिन्यां कृष्णो देवक्यां मथुरायां हरिर्बभौ ।
तद्द्विडासीज्जरासन्धो मगधेशोऽर्धचक्रभृत् ॥ २१ ॥

कृष्ण व बलराम यांचा शत्रु जरासंध अर्थात् तो प्रतिनारायण होता मगध नारायणानंतर मगधचा मालक चक्रवर्ति होऊन गेला

॥ अथ कथासंग्रहः ॥

मा मानयतु कोपीमंमिति वारितमाथुरे ।
उग्रसेनाय वसिष्ठर्षि मासानशनपारणे ॥ १ ॥

गंगा व गंधवती नद्यांच्या संगमावर एक तापसांचा आश्रम होता. गुणभद्र व वीरभद्र नामक दोन चारणमुनि तेथून चालले असता त्यांनी तापस्यांना उपदेश करण्याचा प्रयत्न केला. जटा राखल्याने केसांत कृमि होऊन हिंसेचे कारण होते. तसेच पंचाग्नि साधनानेहि हिंसा होत असते. याचा उपदेश वसिष्ठ नामक तप स्याच्या मनास पटला व त्याने दीक्षा घेतली. तो एकेक महि न्याच्या उपवासाची तपश्चर्या करू लागला. मुनीला आहारदानाचे पुण्य प्राप्त व्हावे म्हणून मथुराधिपति उग्रसेनाने नगरातील लोकांना अशी ताकीद दिली की कोणीहि मुनीला आहार देऊ नये. एक महिन्याच्या उपवासाचे पारणे करण्यासाठी वसिष्ठमुनि मथुरेंत आले.

मासपर्यन्ते जिनीमन्दिरासपथ्यदासनैः ।
गर्वविघ्नित म्मर्यनास्म दर्पे मिक्षामसौ परान् ॥ २ ॥

त्यावेळी गमनागमन करण्यामुळे मुनीला आहार- वाचून परतावे लागले. दुसऱ्या महिन्याची तपस्या पूर्ण झाल्यावर पुन्हा आहारासाठी ते आले असता मस्त हत्ती सांकळ तुटल्यामुळे

१ ह. मासोऽस्य २ मथुरायाम् ३ गमनागमनविष्टम्भे मत्तरोषणस्य स्तम्भोत्पाटनसहितनागस्य परिभ्रमतः ।

सर्वत्र गडबड मामली होती तेव्हांहि ते तसेच परत गेले तिसऱ्या महिन्याच्या तपस्येनंतर पारण्यासाठी ते आले असतांहि उग्रसेन जरासंधानें आज्ञापिलेल्या एका कामांत फार गढून गेला होता आपण स्वतः आहार देत नाहीं व लोकांनाहि देऊं देत नाहीं अशी टीका होऊं लागली

निषिध्यतीति लोकोक्तैस्तृतीय मास्यसह्यक्षुत् ।
क्रुद्ध्वा मृतो निदानेन सोऽभूत्कंसो नृपात्मज ॥३॥

मुनीनें ती टीका ऐकली व तीन महिन्यांचा उपवासी असल्यामुळें भुकेनें तो मेला मरता मरता त्यानें क्रोधानें असें निदान केलें की, मी या राजाच्या पोटीं येऊन त्याचा वध करीन त्या मुनीचा जीव पद्मावती पासून कंस नामे करून उग्रसेन राजाला झाला

दुर्दोहदो दुराकारो ज्ञातक्रोध मयाहितः ।
कालिन्द्यां कंसमञ्जूषाक्षिप्ता सोऽर्थोऽर्प्यमायया ॥४॥

पद्मावतीच्या पोटांत गर्भ रूपानें तो मुनि आल्यानंतर उग्रसेनाचें मांस खाण्याचें डोहाळे तिला होऊं लागले जन्मल्यानंतरहि तो फार विचित्र दिसत होता म्हणून त्या मुलाला राजानें पेटींत घालून कालिंदी नदींत सोडलें ती पेटी कलालाच्या मार्फत मंदोदरीला मिळाली

१ उग्रसेनपुत्रः २ महाहरत्नमस्य आत्मनीति दुर्दोहदकस्य ३ कोष्ठ-रत्ननिपुण कोष्ठ मञ्जूषीकृता ? ४ मंदोदर्या ।

कौशाम्ब्यामुद्गतो मातः कुमारोऽन्यपुमो रुमैन् ।
निवासित पवित्रस्या वसुदेवमसेवत ॥ ५ ॥

कौशाबी नगरात मनोहरतेने त्याचें पाळून पोषण केलें पण तो लोकांच्या मुलाला हाणमार करी म्हणून त्याला तिनें घराबाहेर घालवलें. तो सूरीपुरला गेला व तेथें वसुदेवाचा नोकर बनला

जरासन्धेन राज्यार्द्धेदत्तां जीवयशोभिधाम् ।
दातुं मता जितवतेऽत्यर्थं सिंहरथं रिपुम् ॥ ६ ॥

पोदनपुरचा राजा सिंहरथाला जो कोणी जिंकत धरून आणून देईल त्याला अर्धे राज्य व कलिंदसेनेपासून मला झालेली जीवयशा नामक मुलगी मी देईन असे जरासंधानें जाहीर केलें

सोऽसिंहसो वसुदेवे वश्यिन्यर्वादुहलक्षणाम् ।
मिवो मत्पत्निनानेन स कंसेनैति बोधितः ॥ ७ ॥

वसु ने पराक्रम गाजवून सिंहरथाला पकडलें व जरासंधाच्या स्वाधीन त्याला केलें तेव्हा त्यानें अर्धे राज्य व जीवयशा त्याला देऊ केली त्या मुलीची अ प्रा पी लक्षण पाहून कंस नामक या माझ्या नोकरानें सिंहरथाला धरून आणलें आहे म्हणून त्याला ती मुलगी । असे वसुदेव हाणाला

तेनैनमन्वा मरीचमासमन्तुपापवचावनात् ।
ज्ञातवत्र य द्रा कतस्मै स राज्यार्धां सुतामदात् ॥ ८ ॥

१ पवनुपाल २ कंसप्रभुसिरकादीः । ३ एकार्धेन हत्वा तया सारी राज्य ४ भविशाचा ५ दिव्यवाणाय भालस्या मिमाळाव ६ पौदनेर्म ७ अरामापदर कम्या प्रामुमिना सिंहरथ महोवामाल ८ वायका मासे लिवारि । वा द्वार्य ९ नयसेन ।

कंसाच्या कुळाची चौकशी करण्यांत आली तेव्हां मदोदरीनें पेटी पत्रासह हजर केली त्यामुळें कुळाचा उलगडा होऊन जरासंधानें आपली मुलगी व अर्धे राज्य कंसाला दिलें

गृहीत्वा मथुरां बध्वा मत्सेपाद्रिक्त वैरतः ।
पितरौ गोपुरे न्यस्य कृत्वा सूर्यपुरात्समम् ॥ ९ ॥

मला जन्मत च माता पित्यानी यमुनेंत सोडलें म्हणून रागारागानें कंस हसाच मथुरेला गेला ती आपल्या ताब्यांत घेतली व त्यान मातापितरांना वेशीवर टांगलें टांगून तो वसुदेवाला बरोबर घेऊन गेला

वसुर्न्ये देवसर्नो देवकीमनु र्गा निमाम् ।
स्वीकाय मूत्यामा मुदास्ताशामना ददा ॥ १० ॥

देवसन राजाची मुलगी देवकी, आपली धुप्रत बहीण वसुदेवाला त्यानें दिली व विवाहविधीनें तिचा स्वीकार वसुदेवानें केला

अतिमुक्तमुनिमासु भिक्षार्थं गृहमागत ।
देवकी पेऽनुभा सायी! पुष्पमा ेन वाससा॥ ११ ॥

एक दा अतिमुक्त मुनि भिक्षेसाठीं आले असतां जीवयशा त्या मुनीला म्हणाली, ही पहा तुमची बहीण कामभोगवस्त्रानें तुमच्याकडे अभिलाषानें पहात आहे.

१ यमुनायां बालक्षेपाविस्त्र २ विवाह विधिना मार्ग्या ।

स्त्रीहां व्यनवस्यनेनेति तत्पत्न्यां नर्मणोदिव ।
ग्राम्यपेऽर्प्यस्याः सुतो रणरास्यां करोति निशम्य तत् ॥१२॥

तिनें अशी आपली थेष्टा केलेली ऐकून मुनींनी शाप दिला की, हिचा मुलगा तुमचा विनाश करील

तेभ छिन्नी तपेतेन कृताप्यपिवृक्षामिति ।
तच्चूर्णमार्द्रिंति पद्‌म्यांतभेवेन महीमिमाम् ॥ १३ ॥

तेव्हा तिनें पगापून त्या मोगऱ्याचे तुकडे तुकडे केले तेव्हा मुनींनी पुन्हा शाप दिला की तुमचा नाशाकरितां मारून तो तुमचा अनाय करील मग तिनें ते तुकडेहि पायाखाली तुडविले तेव्हा मुनि म्हणाले की, तो देवकीपुत्र तुमचा या त्यांहि शाप घेऊन चक्रवर्ती होईल

मोक्षा भिसम्बापिति तच्छुत्वोत्कर्षेन वन्मुर्सात् ।
देवक्या स्वसृरे सुरिं याचितोऽर्मस्य तत्तैतिः ॥१४॥

तो भिल्लभूमीचा घातला होईल हें मुनिवचन कल्प्यावर कन्सानें देवकी माहेरीच मारून होऊ दे असें वसुदेवास कल्याणें म त्यानें तें मान्य केलें

तेषकीवसुदेवाभ्यां मौमसिस्तान्यदा मुनिः ।
दीक्षा नां स्याम वेसुषत सोऽभौपत्सप्त वो सुता ॥१५॥

---

१ आत्मनेवा २ फल मार्गणा ३ देवत्त्वाः ४ तस्मिन्काले ५ मुनिवचन अन्या ६ मौसमतः ७ वसुदेवा ८ आवयोः ९ सुवर्णे।

पुढें एकदां वसुदेव देवकीनें अतिमुक्त मुनीनां आच्छादन करून म्हणाली दीक्षा घेऊ की नाही म्हणून विचारलें तेव्हा त्यांनी उत्तर दिलें की तुझ्याला सात पुत्र होतील

भवितारो यमास्तेऽत्र भयोऽन्यमारितार्पिताः ।
सेत्स्यन्ति पश्चिमस्त्वार्धचक्री भावीति भावीत ॥१६॥

पहिले सहा तीनदां जुळी होतील व ती दुसरीकडेच वाढतील सातव्या मात्र अर्धचक्री होईल असें माजित त्या भविष्यवेत्या मुनीनीं सांगितलें

अलका मद्रिलश्रेष्ठीप्रियर्नैगमर्पिणा ।
सधीमात्रमृतेरिन्द्रादेशेन परिवर्तनार्द् ॥ १७ ॥

मद्रिल नगरातील श्रेष्ठपुत्री अलका त्यावेळी बाळंत होत जाईल इंद्राच्या प्रेरणेनें नैगमर्षिदेव त्या मुलांची अदलाबदल करील.

श्रीन्त्सवली येयमान्कंसः शिलायां सोऽप्यपीलकमात् ।
सप्तमे मास्यतोऽजात कृष्णोऽस्य स्वगृहेऽस्मनि ॥१८॥

तीन खेपच्या सहा पुत्रांना कंसानें शीळेवर आपटून ठार मारले चौथ्या खेपेस ती माहेरी बाळंत न होतां घरीं सातवे महिन्यांत कृष्णाचा जन्म झाला ते कंसाच्या पत्ता न लागावा असा बंदोबस्त करण्यात आला

पौर्ष्णे मन्दघ्रं कृष्णं हरन्सीरीधरन्विता ।
छत्रं गोपुरात्पदमीमृत्ग्नाधन्मणिदीपिका ॥ १९ ॥

१ युगलाः २ निपात मुनिः ३ नाम्ना देवैन ४ देवलवा जात बालकम् सुरार्पमृतान्युक्त्वा देवकीपुत्रान् अर्पितोऽस्मात्मि स्वामात्। ५ मार्गमपि पुत्राम् ६ द्वौ द्वौ पुत्रौ वारी तथा शिलायदेवापातयत् ७ वृषभाकारेण प्रति ।

बलराम आणि मधुरेवासें कृष्णाला मद गहन्याच्या घरीं पतन करण्यास पाठवारें असें ठरविले रात्रीपात मुलाला त्यांनीं पोहोंचते केलें मधुरेवानें त्याचेवर छत्र धरलें होतें बळदेवानें त्याला हातांत धरलें होतें नगरदेवतेनें गामीचे रूप घेऊन मणिमय दिवांनी उजेड पाडला होता

यान्तौ निशीथे तत्पात्स्पर्शोद्घाटितगोपुरौ ।
सम्भ्रान्तौस्तत्ययोप्रसनाशीर्वादमादिता ॥ २० ॥

मधुरेच्या वेशी मुलाच्या पादस्पर्शानें एकदम उघडल्या उग्रसेनाला त्याच वेशीवर टाकले होतें त्याला रात्रीं दरवाजे उघडले पाहून आश्चर्य वाटलें त्याला सर्व हकीकत कळल्यावर त्यानें यांना आशीर्वाद दिला

यमुनादत्तपन्थानौ सभासातासमर्पणम् ।
नन्दगृहस्वाम्ययान्तौ पुत्रघाप्तवानदय कौ ॥ २१ ॥

यमुनेनें सुगम होऊन त्याना वाट करून दिली तुकतीच जन्मलेली कन्या घेऊन नद यत वसुदेवा त्यांना वाटेत भेटला नंदानेही मुल ही कन्या आज रात्रीपात आपणाकडे पोहोंचविण्यास दिली आहे असें त्यानें सांगितल्यावर त्याला आदाय करून

तस्मै दत्वा स्वडिम्भं तं डिम्भां तस्याग्रजौ गृहम् ।
तदैत्य कंसस्ता वीक्ष्य ग्रुमनीर्सा व्यपाद्धतात् ॥२२॥

१ भगवितोषकवस्तुपुरोद्घाटकयुक्तिदीपक २ अवलाला ।

ती मुलगी घेऊन व आपला मुलगा त्याच्या स्वाधीन देऊन ते दोघे घरीं परत आले तेव्हां कंस आला व त्यानें तिचें नाक दाबून तिला नकटें केलें

सा तपःस्था स्थिता विन्ध्ये व्याघ्रभग्नाऽगमद्दिवम् ।
हस्ताङ्गुलीमपी तस्या कृत्वांशैर्विन्ध्यवासिनी ॥२३॥

तिला गुप्त तळघरांत ठेवलिली व मोठी झाल्यावर बाहेर काढली आपलें विकृत स्वरूप पाहून ती लाजली व सुमतानामक अर्भिकेजवळ दीक्षा घेऊन तिनें विन्ध्यपर्वतावर राहून तपश्चर्या चालविली शेवटी तिला वाघानें खाल्ली तीन बोटें पडलेलीं होतीं ती पाहून तेथील जगली लोकांना आश्चर्य वाटले व त्यांनी विन्ध्यवासी देवी म्हणून त्या बोटाची पूजा सुरु केली

पृष्टा राज्ञा महोत्पातात्कंसेन वरुणोऽब्रवीत् ।
जातस्तेऽरिरिति श्रुत्वा तं ध्यायन्पूतनादिभि ॥२४॥

एकदा मथुरेंत बरेच उत्पात झाले तेव्हां वरुण नामक ज्योतिष्यानीं त्याला सांगितलें की, तुझा शत्रु निर्माण झाला आहे तें ऐकून पूतना वगैरे देवतांना त्याच्या तपासण्यासाठी त्यानें पाठविलें

मार्गैसिद्धाभिस्तत्रपष्टकस्ताभि सप्ताभि भिव ।
सं शौरिरो विमरगेर्न तं ज्ञात्वाय विकृत्य ता ॥२५॥

१ वनकापाल्तौन विष्का २ माविना ३ व्याघ्रमनरेरैरकौनिम-विलाविंता ४ अरिरिकिम्पर्द्व ५ पूर्वम ६ मंज ७ बकवध्नेम ८ विष्णपविना ९ विविधा मताः ।

त्यानें पूर्वींच्या जन्मी प्रसन्न करून घेतलेल्या व या जन्मांत इष्ट फळ देणाऱ्या पाच देवता होत त्या सात देवतांनी मायारूपें धारण केली विभवज्ञानानें कृष्णाला मात्र ओळखलें

माजन-ककुमद्द्न्द्वतासरासमिकावदाः ।
भिर्यासन्त्यस्वाघर्षि कंसमूचिर ॥ २६ ॥

या सात देवांनीं माता, गाडी अर्जुन वृक्षाची जोडी, ताड-वृक्ष, गाढव व घोडा अशी क्रमानें रूपें धारण करून कृष्णास मारण्याचा प्रयत्न केला पण त्यात त्या असमर्थ ठरल्या, त्यानीं कंसास येऊन तसें सांगितलें

प्रर्थुं स्वविक्रमं हन्तुं रौद्रकृष्णवृषाकृत ।
मायातोऽरिष्टदेवस्य जातु प्रीतौ पमञ्ज सः॥ २७ ॥

आपला पराक्रम दाखविण्यासाठी अरिष्टदेव कपट्या बैलाचें रूप घेऊन कृष्णाला मारण्यास आला पण कृष्णानें त्याची मान मोडून टाकली

तदाऽस्वा गामुखीनामोपवासळयनाय तम् ।
पितरौ स्वायती सिञ्चकर्मान्मा सरसकृपाम् ॥२८॥

देवकीवसुदेवानीं त्याच्या पराक्रमाच्या वार्ता ऐकून गोमुखी उपवास केल्याच्या मिषानें गजव्याचे घरी ते आले तेथें त्यानीं त्याची

१ बलाढ्यकरूप विरलनी माया २ तें ईरुमवामर्षमस्याक ३ हरि प्रणाम ४ गामौशमन ।

पूजा केली तेव्हां देवकोप्या समोरून आपोआप दुग्धधारा पडल्या

गोवर्धनमहावृष्टौ छत्रीचक्रेऽपदा गवाम् ।
सोऽहिशय्यामनुर्वरवान्पूर्वदेवेगहान्स्वयम् ॥२९॥

एकदां अतिवृष्टि झाली असतां कृष्णानें गोवर्धन पर्वताचीच छत्री करून गायींचें रक्षण केलें मथुरेंतील प्राचीन जिनाम्याजवळील प्रामेवताच्या मंदिरात अहिशय्या, धनुष्य व शंख ही तीन रत्नें कृष्णाला दिसली

स एवा साध्यान्ददाम्येषां साधयिष्ये सुतामिति ।
कंसे तदोपितेऽसौ तान्मान्यनोऽसाधयन्महान् ॥३०॥

त्या अहिशय्येवर चढून जो कोणी धनुष्याला बाण लावील व शंख वाजवील त्याला मी माझी मुलगी देईन तेव्हां स्वर्भानु राजाचा मुलगा भानु याने । नावानें कृष्णानें त्या तीन्ही गोष्टी केल्या भ्यानी प्रत्यक्ष पाहिलें होतें ते बाणू म्हणाले की हें भानूचें काम नसून दुसऱ्या कुमाराचें आहे तेव्हां कंसानें त्या कुमाराला शोधून आणण्याची आज्ञा केली

तत कंसभयाभष्टे गोष्ठे केनाप्यनुद्धृतम् ।
तत्रोद्धृत्य हरिर्योसरर्तमं सैमे जनाधिप ॥ ३१ ॥

त्या आज्ञेमुळें भिऊन मदगावली गाव सोडून गेला त्यागावी ते जाऊन राहिले तेथ एक दगडी खांब होता तो कोणीहि उचलू शकत नव्हते तो कृष्णानें उचलला व सर्वांची रहावसदी मिळविली

१ मथुरास्यासन्नो जिनाभवालें पूर्वदिशि पुरदवतायें लक्ष्यणाम् ।

मस्यागते व्रजे भक्त्या महानोगं पितुर्गिरा ॥
कंसं सहस्रपत्राणि ससरोमान्युपाहरत् ॥ ३२ ॥
काही दिवसांनी नदगवळी त्यांचे परत आला तेव्हां त्याला छळण्यासाठी कालियसर्प ज्याची रक्षण करतो तें सहस्रकमळ आणून दे अशी आज्ञा कंसानें केली. नंदाच्या आज्ञेनें कृष्णानें नागास जिंकून तेंहि आणून दिले

भयाहूतौ नृपेणामाप्लीनन्दौ प्रमन्नागमम् ।
मंचस्थोत्सावरदार्थस्य कृष्णेनोक्तजपौ मृतत् ॥३३॥
आपल्या मल्लासह एका कुस्तीसाठी येण्यास नंदगवळ्याला कंसानें आज्ञा केली त्याप्रमाण काही मल्ल व कृष्णासह तो मथुरेंत प्रवेश करीत असता त्याच्यावर मत्तोन्मत्त हत्ती सोडण्यांत आला कृष्णानें त्याला त्याचाच दांत उपटून त्या दाताने च मारलें

गत्वासमां नियुद्धेऽसौ तं मार्युक्त नृपाज्ञया ।
सोऽपि रङ्ग मविश्यार्द्रा चाणूरं कंसमप्यहन ॥ ३४
मल्लाचे आखाड्यात ते गेले चाणूराशी कृष्णाची कुस्ती जुंपली एका क्षणात त्यानें त्याला चीत केलें तेव्हां स्वत कंस उठवण्यास सज्ज झाला कृष्णानें त्याला कुस्तीत ठार मारून टाकले

स मातिमुक्तपुष्पापीर्ययापान्य यपित्वरां वरं ।
मंत्रनृपवृत मीतिस्वैश्च मूर्यपुरं ययौ ॥ ३५ ॥

१ कालीयनाग २ मीतवाग्भर्त मसि ३ दैत्य ४ व्याके तानिवेत का ५ मातिभिर्वे ६ वचन किल्ला ७ स्वमतिभि ।

सर्व देवांनी त्याच्यावर पुष्पवृष्टि केली त्यानें आपल्या माता-पितरांना बंधमुक्त केलें अनेक मांडलिक राजे व आपल्या नातलगां-सह तो सूर्यपुरास गेला

तस्मीबंधयशसःश्रुत्वा पूर्ववैरान्नु यदून्नृपान् ।
ज्ञात्वा चक्री जितान्कालयवनं प्राहिणोत्स्वमम् २६

जरासंधानें अपमधाला वसुदेवाची हकीगत मागितली तेव्हां त्यानें अपराजितास व आपल्या मुलांना भारी सेनेसह पाठविलें पण पराजित झाला असें ऐकून कालयवनाला त्यानें पाठविलें

श्रुत्वायान्तमजय्यं तं गत्वाब्धी यादवाः स्थिताः ।
मध्येऽत्यग्निं पृथु मार्गान्मार्गे तत्कुलस्येषवाः॥२७॥

कालयवन चालून येत आहे असें ऐकून सर्व यादव सूरीपुर हस्तिनापुर, मथुरा नगरे गावें सोडून समुद्रकिनारी गेले कालयवन यांच्या मार्गी अमाला त्या यादवांच्या कुलदेवतेनें क्षाताचीं रूप घेऊन मृत्यू नावाचा पेटविला आणि ती म्हातारी पाहतेच वसली कालयवनानें हा काय प्रकार आहे म्हणून विचारल्यावर तुम्या भीतीनें माझ्या यादवपुत्रांनी प्राणत्याग करून स्वत त्या जाळून घेतलें आहे त्याचा हा गावान्ळ आहे असें उत्तर दिलें

मृता मत्पुत्रपर्यन्तमविश्यामि मयान्मृता
इत्युक्तोऽरिस्तयार्द्धगता तार्त्तं तयावदत् ॥ २८ ॥

१ कंसवधादिकं मदिगान् २ पुष ३ वृद्धा आह मत्पुत्रा यादवाश्च अथवा दे मत्पुत्र दे कालयवन ४ विमरवति सम।

बासतारीच्या त्या बोलण्यावर विश्वास ठेवून कारण्यावर परतल्या व जरासंघाला त्यानें अभिमानानें आपल्या दराच्या वर्तमान सांगितलं

कृष्णःकृताष्टोपवासो वासार्थीपाब्धिनैगमम् ।
आराध्यादाकृतिमेनं सि र्युं सोऽस्मन्वयस्सुरेद् ॥३९॥

कृष्णानें समुद्राकांठीं आठ दिवसांचें अनशनव्रत आचरलें तेव्हा नैगमदेवानें येऊन त्याला सांगितलें की, घोड्याच्या आकाराचा एक देव येऊन त्यावर बसून तू समुद्रांत बारा योजनें जा तुम्हासाठीं तेथें एक नगरी बनेल त्याप्रमाणें अश्वरूपी देव आल्यावर कृष्ण त्यावर स्वार होऊन समुद्रांत गेला त्यामुळें समुद्र दुभगून एक बेट बनलें

तत्र धनदाज्ञया यक्षश्च द्वारवतीं पुरीम् ।
वसवस्तत्र कृष्णाद्यैर्नेमिकस्याभिकोर्मितान् ॥४०॥

इंद्राच्या आज्ञेनरून कुबेरानें त्या बेटावर द्वारकानगरी वसविली तेथें कृष्णादि यादव राहात असतांना नेमिनाथ तीर्थकराची गर्भ व जन्म कल्याणिकें झालीं

कुरुवंशे हस्तिनापुराधीशो व्यास पराशरात् ।
तत्सुता धृतराष्ट्रोऽन्यः पाण्डुश्च विदुरास्परः ॥ ४१ ॥

हस्तिनापुरांत कुरुवंशाचा शांति नामक राजा राज्य करीत होता त्याला सत्यवती नामक राणीपासून पराशर नामक मुलगा

१ गुरुत्व तपश्चरण देवत्व स्वामी हरि० २ कल्याणिकें ।

झाला त्याचा मुलगा व्यास व्यासाला सुभद्रा नामक बायकोपासून धृतराष्ट्र पांडु व विदुर असे तीन पुत्र झाले

धृतराष्ट्रो नरपतिवृष्णिपुत्र्यां शतं सुतान् ।
दुर्योधनादीन्गान्धार्यां स्यातवीर्यानजीजनत् ॥४२॥

वृष्णि राजाची मुलगी गांधारीपासून धृतराष्ट्र राजाला दुर्योधनादि शंभर मुलगे झाले

कामसुद्रापरे पाण्डोः कन्यां कुन्तीं गते रह ॥
जातमुत्सृत्य कालिन्द्याः कर्णं चम्पाधिपाऽपुषत् ॥४३

पद्ममाली नामक विद्याधर हस्तिनापुराजवळ वनक्रीडा करीत असतां आंगठी हरवली व ती पांडूला सांपडली पांडूने त्याला ती दिली तेव्हां ही आंगठी जवळ असली म्हणजे पाहिजे तेव्हां गुप्त होतां येते असें विद्याधरानें त्याला सांगितले तिचा उपयोग करून कुंतीनामक कुमारीशी पांडूनें गुप्तपणे संभोग केल्यामुळे झालेला मुलगा जन्मल्याबरोबर त्याच्या कानांत कुंडल घालून पेटींत घालून ठेऊन ती यमुना नदींत सोडून देण्यांत आली चंपापुरचा राजा आदित्य यास ती पेटी सांपडली त्या बालकाचें पालनपोषण केलें

युधिष्ठिरादीन्सोऽसूत तामथा पक्षीण्यजाम् ।
भीमौ कुन्त्यां माद्र्यां नकुलःसहदेवसुतोऽसृजत् ॥ ४४ ॥

१ व्यासस्य पुत्राः सुभद्रासमजाः २ गान्धारीनाम्न्यां ३ उत्पन्न-दैवेनेमहत्त्वेनानुगताः । ४ उपभुक्तवान् ५ कुण्डलाभरणपेटिकायां युक्तं मञ्जूषायां क्षिप्त दुर्गोत्तरितेनः ६ पाण्डुर्धर्मपत्न्याद्यभिलेन कराधिपेन स्व कर्णं तत्रं चाऽपुषत् पाण्डुराज्ञा स्वपत्न्यां दत्वाऽपुषत् ७ पुत्रानेव पंच सद्गुणान् अजीजनत् ।

पुढें पंडु राजाचा स्त्रिया त्याच अम्बकवृष्णीच्या कुन्तीनामक मुलीबरोबर झाला व तिच्यापासून त्याला युधिष्ठिर, अर्जुन व भीम असे तीन आणि कुंतीपासून नकुल व सहदेव झाले

दुर्योधनादयो व्यासं गरासधभयामसन् ।
युधिष्ठिरादय कृष्णं विपक्षसपभोयतम् ॥ ४५ ॥

दुर्योधनादिकांनी कपटी जरासंधाचा पक्ष घेतला व युधिष्ठिरादिकांनी शत्रूचा नाश करण्यास उद्युक्त झालेल्या कृष्णाचा पक्ष घेतला

मार्गैःसन्मणीन्रामष्टे वीस्यापदक्षिवान् ।
ते चकिर्णते क मामा इति पृष्टा मगुभमर्दा ॥ ४६ ॥

मगधदेशातील व्यापारी जन्य समुद्रमार्गानें व्यापार करीत असतां द्वारकेस आले व तेथील वैभव पाहून चकित झाले तेथें त्यांनी रत्नमाणिकांची खरेदी केली व स्वदेशी परत गेले जरासंधराजाला ती रत्नें या व्यापाऱ्यांनी दाखविली व ती कोणत्या देशांतील आ-हेत असें त्यानें विचारलें असतां ते म्हणाले

म येऽभिपद्वारवत्यास्ते दिव्या यदुसमवृका ।
तत्रै वायुरसारमाप्वरष्टास्माभरयोर्मिता ॥ ४७ ॥

आम्ही नदीमीच्या मार्गानें प्रवास करीत असतां वाऱ्यानें भलती-कडे नेले गेलो तेव्हां आम्ही द्वारावती येथास आगलों हें येठ राजा

१ व्यापारांत धनाढ्यांनी २ यदुना रक्षिता समर्थेन कृताच । ३ अम्भौ ।

कृष्णानें सनाथ केलें आहे ते फार मरमरातीत आहे तेथून आम्ही ही रत्नें आणली

अर्ल्यवत्यमूर्त कुदा युष्मामत्याह दमदानं।
इति नारदाचारात्वा ज्ञात्वा यांत निपुदितुर्मे ॥ ४८

पादर्यार्थे आज ऐश्वर्यावरोवर जरासन्ध चिरका म सें वेमन-शाली वर्णन करून नर त्याचा नाश करण्यासाठी एकत्र निघाला नाही तो धाडून येत असन्याच वसमान कृष्णाला सांगितलें माझ्या जाययाला मास्न पकडून जाऊन लपून बसलेले असून वैम वाचा टोळ मिरविणारे मत्तगाम हे यास्य आहेत असें जरासंध म्हणाल्यावेहि नारदानें कृष्णाला सांगितलं

यामार्दरिं रां पुरीमेतां रक्षति स्तवर्षेस्मृतं ।
ॐ मिरपुमतवतार्स्मस्त्या नेमहात्मा जयं शिवात् ४९

या नगरीवर शत्रु धाडून येत आहे व मिष रक्षण कर असें श्रीकृष्ण नमिनाथाला म्हणाले तेव्हा ते योग्य म्हणून हसत त्याच स्न आरगाला जय मिळणार असें त्याला वाटलें

कुरुक्षेत्रं गत तेरं स्वर्गेन्तरपरररिम् ।
दरसा वगुरेतचक्रग जिताररिविनार्तुरीम् ॥ ५० ॥

आराउ व विरामाच स्थ एकत्रित यान कृष्ण युद्धभा-या गरा तेथें घनघोर युद्ध झा र न मगर्न मोठ्या चक्रानेच

१ मजमारद्या परत्परमणमार। विकारार्थीअपमार्गिता पदी द्या। २ दधु १ रत्परतानें माँइ ४ मदर्थ असें ५ सकलयुक्तवान

त्याच इच्छानें मारस यामर्गानें जय–मिळवून त्यानें नगरांत प्रवेश केला

चक्रधनुर्गदाशंखासिसायकधनुर्दण्डासयों हरेः
रुक्मिण्याधष्टमहिषीसहस्राणि षोडश ॥ ५१ ॥

चक्र शक्ति, गदा शंख, धनुष्य, खड्ग, तलवार वगैरे श्रीकृष्णाची प्रिय वस्तें होती रुक्मिणी त्याची पट्टराणी असून त्याला सोळाहजार स्त्रिया होत्या

रत्नमालागदासीरमुसलान्यथ सस्मिता ।
देव्यश्चाष्टसहस्राणि मिथ प्रीता सुख स्थिता ॥५२

रत्नमाळा गदा; नांगर मुसळ ही बळभद्राची आयुधें हतीं त्याला आठ हजार स्त्रिया होत्या त सुखानें एकमेकावर प्रेम करीत कल्ल घालवीत होते

कास्यकान्ते जलक्रीडामनोहरसरोवरे ।
सकलकान्तिपार्श्वभक्ति तयायुक्तमिमामयोः ॥ ५३ ॥

एकदा सर्व यादव मनोहर सरोवरांत जलक्रीडा करण्यास गेले तेव्हा नेमिनाथ व सत्यभामा यांचा मनोहर संवाद झाला

सस पसिषनादिन्य साहीद् सामर्षपति माइ ।
सत्यभामा प्रतिस्नानवर्ज नेमि स्वमाक्षिपत् ॥ ५४ ॥

---

१ क्व स्वाहेष्मा प्रश पूर्तिला वा २ बळभद्रराची शस्त्राणि ३ अराणकी ४ मार्गेषत् ५ जलार्द्र शास्त्राने ६ उत्सवा ।

नवमीदिनेश्वर यांनें त्यांनीही ' स्यादि ' म्हणजे हें मन ते आणि घ्या म्हणून सत्यभामेपुढें न टाकलें

किं नागशय्यामाक्रम्योरु शार्ङ्गाम्भोजपूरणम् ।
त्वया कार्यं यदर्थं गामैदिशस्येश्वरीरितैः ॥ ५५ ॥

तुसी कृष्ण योद्धेन आहात की ज्यानें अहिशय्येवरून शार्ङ्ग धनुष्याला बाण लावला व शंखध्वनि केला तुमचें स्नानवस्त्र मी काय म्हणून धुवावें ' असें सत्यभामेनें मर्मोद्गार काढले

ततस्तदायुधागारं गत्वासौ तदसाधयत् ।
तानिकृतास्तत्कृष्णस्तस्याश्चर्यं स्मरोदयम् ॥ ५६ ॥

तेव्हां नेमिनाथ आयुधशाळेंत गेले व तेथें असलेल्या अहिशय्येवर चढून त्यांनी शार्ङ्ग धनुष्याला बाण लावला व शंखध्वनि केला तो ध्वनि कुसुमचित्रामहाशाळेंत असलेल्या कृष्णाला ऐकू गेला तेव्हां स्नानादि आश्चर्य कारकें की नेमिनाथास स्मरोदय झाला झाला '

भ्राम्यावमर्दयं प्रार्थ्योग्रसेनं राजमतिं सुताम् ।
येषामारोपयत्कृष्णस्तयामूर्ध्न्याद्रितण्डुलान् ॥ ५७ ॥

उग्रवंशाच्या राजा उग्रसेनापासून कृष्णानें त्याची राजमति नामक मुलगी मागून आणून नेमिनाथाबरोबर तिचा विवाह उभी करून कृष्णानें मंगलाक्षता टाकल्या

१ धनुष्यस्य पत्सपूर्णं २ किं कस्तीव त्वया नमिना ३ वाच कथ मति ४ वास्य ईरिता मोध सत्यभामा धर्मात्मा ६ तदनुसार निः युक्ता ७ नियम ८ वस्तूर्ध यांनी ।

पोष्यपसकक्षप्दऽन्यपुंसराम्य नाभवस्कया ।
मृगानारूप्य बुस्या वा विसायित्वा स रक्षकान् ॥५८

पाणिग्रहणाचे वेळी दुसरे दिवशी कृष्णाला अशी शंका आली की नेमिनाथ आपल्या राज्याचे वारेकरी होतील म्हणून रोपण्यासाठून पुष्कळ पशु मेजवानीच्या मांसासाठी त्याने आणविले हे सर्व पाहून नेमिनाथ मनपास धरीत असे त्याला खात्री होती पशु पकडून आणले म्हणून त्यांनी विचारल्यास मारून त्यांच्या मांसाची मेजवानी सर्वांसाठी ते आणले आहेत असे त्यास उत्तर सांगावे कृष्णाने रक्षकांना शिकवून ठेविले

म्वद्विवाहे व्ययार्थं कृष्णेन इति ।
न भयात्तापमपि पार्श्वमासाद्य स्थित ॥ ५९ ॥

विवाहमंडपामध्ये नेमिनाथ पालखीत बसून चालले असता त हरिण पाहून या विचारले व कृष्णाने शिकविल्याप्रमाणे रक्षकांनी उत्तर दिले

ज्ञात्वा तच्छ्रुत्य निर्विण्ण सस्मृत्य स्वपुरामवान् ।
साक्षातामधिकारुत्वा स रागमपतिराजका ॥ ६० ॥

कृष्ण व उग्र नामनापर्नी ओळखले व वैराग्य पावून स्वतःच्या पूर्व जन्माचे स्मरण करून दुःखी मातेला उपदेश करून राजी-

१ एतदर्थमत्परमण २ उग्रसेनस्य ३ सर्व वा ४ परिमित्य कामदेवेन च सहित ।

यांनी रक्त वाहे असें पाहून तिव्हांहि बरोबर घेतलें व हजारों राज-पुत्रासह दीक्षा घेतली

सहस्राम्रवने भित्वा तप षट्‍पञ्चमासरान्।
नीत्वोर्जयन्ते कैवल्यं प्राप्य मोहं विहत्य स ॥६१॥

ते सहस्राम्रवनात जाऊन शाहिले व पासष्ट दिवस यांनी अनशन व्रत आचरलें पारणें कल्याचर त्याना कैवल्यज्ञान झालें यांनी मोहाचा नाश केला

प्राप्ता रैवतकोद्यान कृष्णं तत्त्वमबूबुधत्।
देवकीसत्यभामाद्या गणेशैर्दिर्गां कथां निजाम् ॥६२॥

रैवतकउद्यानात येऊन त्यांनी कृष्णाला तत्त्वोपदेश केला देवकी, सत्यभामा वगैरे स्त्रियांनाहि येऊन गणधराना त्यांनी आपापली भवावली विचारली

प्रद्युम्नादि भवान्पृष्ट्वा श्रुत्वा प्रेम्णा हरे कियत्।
राज्य भावीतिवत्सम्मर्श सीरिणा नेमिरब्रवीत् ॥६३॥

प्रद्युम्नादी भवावली विचारून ऐकल्यावर हरीच्या प्रेमानें बलदेवानें नेमिनाथाना प्रश्न विचारला की हें हरीचें राज्यवैभव किती दिवस टिकेल तेव्हां ते म्हणाले

द्वीपायनस्तपी स्नात्वा मैध्यं मत्सत्यपश्यति।
॥ द्वारकां द्वादशाब्दान्ते यादवकोपित ॥ ६४ ॥

---

१ गर्वाचा नाश करून २ हरिलेलेस ३ वैशाखद मल्ला पचारसमला

बाराव्या वर्षाभीतर मद्यपानानें मदोन्मत्त झालेल्या यादवाकडून राज्य नष्ट होईल द्वैपायन तप आचरून यादवामुळें कोपित होऊन द्वारकानगरी जाळून टाकील

द्वारिं जरत्कुमारोऽपि कौशाम्बीगहनान्तरे ।
सुप्तं तृषार्तं वनेन भ्रान्त्या सखो हनिष्यति ॥६५॥

कौशाम्बी जवळील गाढ काननांत कृष्ण तान्हेनें व्याकुळ होऊन निजला असता जंगली हरिण समजून जरत्कुमार त्याकडून त्यास ठार मारील

एतच्छ्रुत्वाप्तनिर्वेदा विद्वांसः स्वाम्यनुज्ञया ।
प्रद्युम्नरुक्मिणीमुख्या मौली दीक्षामशिश्रियन् ॥६६

वरील भविष्य ऐकून बहुतांना वैराग्य उत्पन्न झालें व प्रद्युम्नादि पुत्र व रुक्मिणी वगैरे स्त्रियांनी मोक्षपदाची दीक्षा स्वामीच्या म्हणजे कृष्णाच्या आज्ञेने घेतली

सम्मतमानिरुद्धश्च तमार्ज नैरिन्य दीक्षितौ ।
प्रद्युम्नमाप निर्वाणा गिरनारमिहृत्गा ॥ ६७ ॥

द्वारकेचा नाश होणार हें पाहून सांब व अनिरुद्धानेंहि दीक्षा घेतली व प्रद्युम्नासह ते गिरनार पर्वतावर मोक्षाला गेले

शाम्बिप्रद्युम्नाद्या मुनयस्तस्मिन्ति योऽच्युतास्तपसाऽच्युताः ।
यथावाऽमैत्य माहेन्द्राद्रमस्तीर्थं करिष्यति ॥ ६८ ॥

* द्वारवतीयमसौ ।

रुक्मिणी वगैरे स्त्रिया अच्युत नामक स्वर्गांतून येऊन, नंतर योद्धा जो पातील बलदेव माहेंद्र स्वर्गातून येऊन व कृष्ण प्रथम नरकातून येऊन तप करून येथें तीर्थ बननितील अर्थात् तीर्थंकर होतील

नेमि पुनर्विहृत्योर्वी पल्लव देशमास्थितः ।
अथ भारतसंक्षेपी लाक्षावेश्ममवेष्टिता ॥ ६९ ॥

नेमिनाथ पुढें विहार करीत पल्लव देशात गेल भारत संक्षेपानें असें आहे पांडव लाक्षागृहात कुरुकलून वैरामुळें टाकले गेले

कुरुमि सहआरिर्स्त्वाभिर्गत्यावशमुरंगया ।
सापदानन्तु द्रौपदाः काम्पिल्यार्यां स्वयंवरम् ॥७०॥

पण कपट बोलून सुरंगाच्या रस्त्यानें पांडव लाक्षागृहातून निसटले व अद्भुत कर्मे करून त्यानी कपिला नगरीत प्रवेश केला

प्रविष्टा पाण्डवास्तत्र विद्धराधो सुधानृप ।
तत पार्थास्सुभद्रायामभिमन्युरसौस्सुतः ॥ ७१ ॥

तेथें त्यानी स्वयंवरमंडपात प्रवेश केला व अर्जुनाने राधावेध (मत्स्यभेद) करून द्रौपदी मिळविली पुढें सुभद्राहरण अर्जुनानें केलें व तिच्या पासून त्याला अभिमन्यु नामक मुलगा झाला

द्रौपद्यामिगपुत्रोनाम सुनयोऽन्वभवन्क्रमात् ।
देशानिमान्सितार्णुपर्त भ्रान्त्वा दर्शितविक्रमा ॥७२॥

१ दुर्योधनाद्यैः २ हस्तिनागपुरस्थितेन विदुरेण पुरस्थमार्गमस्याप्य नमस्य भरित्रिणामिमानिमौस्य स्वामेन निर्माणितया सुरंगया ३ अद्भुतकर्माणासद्यः प्रविश्य ४ द्रुपदस्य दरस्पष्टाः पुत्र्याः ५ अर्जुनः ६ प्रसूते स्म ७ पंच प्रमाणा ८ भूमी भ्रमकस पयामगादि वचा ।

अर्जुनापासून द्रौपदीआदि क्रमानें पांच पुत्र झाले सर्व वंश महाराजापासून हिरण पांच पांडवांनीं पराक्रम प्रगट केला

द्यूतं रन्त्वा धर्मपुत्रो दुर्योधनमहीभुजा ।
हित्वा कुरुक्षेत्रे स्थित्वा पाण्डुरामथ ॥ ७३ ॥

दुर्योधन राजा बरोबर धर्मराजा द्यूत खेळला व हरला म्हणून तो वनवासास प्राप्त झाला होता पण त्यानंतर कौरवांना जिंकून त्यांनी दक्षिणमथुरेंत वास केला त्यांनी पुष्कळ देशांमधून भ्रमण केलें

श्रुत्वा द्वारवतीदाहमाप्य निर्वेदमर्हते ।
ज्ञातजन्मान्तरास्ते निर्ग्रन्था शत्रुञ्जये स्थिताः ॥७४॥

द्वारका भस्मसात् झाल्याची ऐकून त्यांना वैराग्य प्राप्त झाले व नेमिनाथापासून आपली भवावली ऐकून ते निर्ग्रंथ मुनि झाले व शत्रुंजयावर गेले

त्रिदशक्षिमारणास्तत्र सोढ्वा विसर्पिरे ।
कौन्तेयास्त्रेप्ययुः सिद्धिं माद्रेयौ सर्वार्थं दिवम् ७५

तेथें व तपश्चर्या करीत असता दुर्योधनाचा भाचा आला व त्याने तापलेल्या लोखंडाचीं अलंकारभूषणें त्यांच्यावर घातली तरी त्यांनी ध्यानाची सोडली नाही त्यामुळें कुंतीचे तीन पुत्र सिद्ध पदाला गेले व माद्रीचे दोन पुत्र अनुत्तर पांचव्या सर्वार्थसिद्धि नामक स्वर्गांतील विमानांत देव झाले

---

१ दक्षिण मथुरा २ भस्मति स्पष्टे पाठवा कि कृष्ण देवापुत्रान्.
३ नेमेः श्रमीरुम् ४ भवान्तरबोधेन स्थितान् ५ दुर्योधनभागिनेय कुर्वेधृता.

कुन्तीसुभद्राद्रौपद्यानिर्वास्यत्यच्युताच्च्युता ।
शाम्बर्दनरकायुष्कः कृष्णाऽनुमातृशुद्धदृक् ॥ ७९ ॥

अच्युत स्वर्गातून आलेले कुंती, सुभद्रा, द्रौपदी वगैरे स्त्रिया ह्या मोक्षाला जातील नरकांतील आयुकर्म बांधलेला कृष्णाचा भाऊ मातापासून म्हणजे नेमिनाथांजवळून शुद्ध सम्यक्त्वदृष्टि प्राप्त करून घेता झाला व तीर्थंकर नामकर्माचा बंध करून प्रथम नरकात जन्मला

भ्रातुरप्तान्त्यनामागात्तपश्चर्वं सेच्छमुरप्यगात् ।
नेमौ सिद्धेऽथ साकेते चूलायां ब्रह्मणो नृपात् ॥९८

त्याचा शत्रु जरासंध सुद्धा मरून तेथेच गेला नेमिनाथ सिद्ध पदाला गेले नंतर अयोध्येंत ब्रह्मराजा व चूलाराणीचा मुलगा ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती झाला

स्वर्गादेत्य सुर फश्चित्ब्रह्मदत्त सुताऽभवत ।
स भूत्वार्धाखिमभूमी मानिशन्सप्तमीं क्षितिम् ॥९९

तो स्वर्गातून येऊन चक्रवर्ती मनला होता व मेल्यानंतर सातव्या नरकास गेला

सुभानुःभार्गमभिर्मागद सदाऽथ तुयभूः ।
प्रकम्पो महाशुक्रसुर सीरी मार्देवना जिनेद् ॥ १००

सुभानु पहिल्या स्वर्गांतील देव चित्रांगद विद्याधर, चौथ्या

---

१ नेमेस्सकेशात्प्राप्तसम्यक्त्व २ जरासंधः ३ सौधर्मकल्प देव ४ स्वर्गचतुर्थमाहेंद्रदेवः ।

स्वर्गातील देव, हारभोरी, महाशुक्र विमानातील देव इत्यादी भवांमधी फिरून बळदेव झाला आला तो महेंद्रस्वर्गात आहे पुढें तीर्थंकर होईल

मधुरसायनपक्षपतृतीय नरकोत्पन्नभाग ।
यशोभूमिनामा महादिशुक्रोऽप्युतोऽप्य पार्मोर्हन् १०१

मधुरसायन स्वयपाकी, तिसऱ्या नरकांतील जीव, पक्ष माता-चा मनुष्य निर्नामा, महाशुक्र विमानातील देव अशी भवांमधी भोगून कृष्णाचा जीव नरकांत गेला व पुढे तो तीर्थंकर होईल

॥ इति श्रीनेमिनाथपद्मकृष्णजरासंधप्रभवपत्तन श्री परितोत्तरं द्वाविंशम् ॥२२॥

पोदनेऽरविन्दस्य राज्ञो मन्त्री पराद्विज ।
मरुभूतिरभूद्राजा सहमासागमभिरात् ॥ १ ॥

या जंबुद्वीपांत दक्षिणभरतक्षेत्रांत पोदनपुरच्या अरविंद नामक राजाचा मरुभूति नामक ब्राह्मण मंत्री होता राजास त्यानेंहि आगमाचें ज्ञान निर्मळ केलें फार पूर्वीपासून तो त्याचा मन्त्री होता

रमते मरुभर्या ज्येष्ठ स्वभ्रातृकमठे स्त्रिया
वसु परी भवत्कान्ता स्वभ्राता भवतीति स ॥ २ ॥

१ अनुस्मृते २ सुविस्मृतिशास्त्रविधिस्त्रको राज्ञि ३ ... ४ कमठभाव ५ कारित ।

मरुभ कमठ नामक भाऊ होता त्याच्या स्त्रीचें नांव वरुणा व मरुभूतीच्या भार्येचें नांव वसुंधरी होतें कमठाचें प्रेम वसुंधरीवर होतें व तिच्याशी तो रममाण होऊं लागला तुझा भाऊ तुझ्या भार्येला भोगतो असें वरुणेनें मरुभूतीला सांगितलें

सामाश्वास्यान्यदा कंसो दृष्ट्वा तस्येङ्गितं स्वयम् ।
विज्ञाप्येशं विगाप्यासौ तं शठं निरवासयत् ॥ ३ ॥

तिला योग्य समाधान देऊन मरुभूतीनें स्वतः स्मून बसून त्याचा प्रेम चेष्टा पाहिल्या व राजाला सांगून कमठाला हद्दपार करविलें

गत्वोर्पसिंधु पञ्चाग्नितपः कुर्वन्स भारत ।
भिर्नान्यदा स्वदृपेक्षीनाप्यांभिस्पं प्रणामिना ॥ ४ ॥

सिंधू नदीजवळ तापसपल्लीत शिवतपस्व्याजवळ जाऊन कमठानें पंचाग्नि साधन केलें मरुभूतीनें पुन्हा राजाला विचारून कमठाचा आश्रय घतला त्याची तो भक्ती करीत असे

मतापमानेर्स्वं क्रोधात्स्वपान घीक्षया सत ।
मरुप कुष्नकास्यान स भात सङ्कपीपने ॥ ५ ॥

एकदा मरुभूति त्याचे पुढे नम्र प्रार्थना करीत असतां पूर्ववैर स्मरून, क्रोधाविष्ट होऊन कमठानें त्याला दगडानें ठेचून मा-

प्रच्छन्नो मरुभूतिः १ स्वयंविस्मोऽभ्युपगमात्मनासमेतोपचारिक कार्यसिना ३ निर्वासितः ४ नदीतीरे तापसम्य्वा शिवतापसमीपे ५ आगमन् ६ मरुभूतिना ७ निर्वासस्य कर्मसिना ८ त कमठ भार्यभिना ९ प्रणामेनवाञ्छीति प्रणामी तेन प्रणामिना प्रणतकर्ता १ मरुभूति ।

रवें तेव्हा मन्यानर तो मम्मपर्वतावरील कुम्भक नामक सउभी व-
नात इती झाला

वमपापा गमेन्गाऽस्य वनासीदूरणा मिया ।
सार्येनामागविन्दश्च यान्तं सम्मद्‌मर्हत ॥ ६ ॥

त्याचें माग चमचोर होतें वरुणा मन्यानर पूर्विमामुळें हरीण
बनून त्याच्याजवळ राहिली मारक सचमरोवर सम्मेदशिखराला
पोरेम जाता वातां अरविन्दराजानें मुनि झाल्यावर त्याच वनांत
मुक्काम करत होता

वन्दितुं संसरस्तीर भविमापागमास्थितम् ।
मार्ये भेकस्था इन्द्रकामी वसे भीमत्ससाम्छनद्‌॥७॥

त्या वनातील तळ्याजवळ मुनि झालेला अरविन्द राजा प्रति-
मायोग धारण करून ध्यानस्थ बसला असता वनघोर हत्ती संच
सिद्धता करून पाणी मारण्यासाठी आला तेव्हा त्याला मुनीचें
छातीवरील श्रीवत्साचें चिन्ह

मस्य दृष्ट्वाऽमसा जातिस्मरी स्तेर्होऽभूच्च स ।
मैन मर्मापिना धर्म श्रावकव्रतमग्रहीत् ॥ ८ ॥

ते चिन्ह पाहून त्याला पूर्वजन्माचें स्मरण झालें व रागमक्ती-
मुळें त्याला मारण्याचें विसरून त्याच्यापुढें सोंड नमवून तो बसला
ध्यान उतरल्यावर अरविन्दमुनीनें त्याला श्रावकव्रतें दिलीं

१ हस्तिनी २ मातङ्गविनायक ३ चकोरि ४ स्वामिसेवेन ।

तदाप्रभृत्यघभीत्यग्नन्ना भग्ना शाखा परैर्द्विपैः ।
शुष्काणि तृणपर्णानि खादन्पिबंस्तदम्बु च ॥९॥

तेव्हांपासून पापभयानें तो हत्ती जलक्रीडा करीना व वनहि उध्वस्त करीत नसे इतर हत्तींनी पाडलेला पाला पाचोळा व अचित्त पाणी तो पिऊन श्रावकव्रत पाळीत असे

पारणायां पिपासुः स पातुं वेगवतीं सिरात् ।
पङ्कमग्नः समुद्धर्तुं यतमानोऽप्यशक्नुवन् ॥ १० ॥

एकदा अनशन व्रत आचरल्यावर पारणें करण्यासाठीं तो वेगवती नदीतीरीं आला व चिखलांत रुतला फार अशक्त झाला असल्यामुळें बाहेर निघण्यासाठीं धडपड केली तरीहि तो निघू शकला नाहीं

मृतो दष्टः कुर्कुटाहिभूतेन कमठेन च ।
सहस्रारं सुरः भूत्वा स त्रिसीफोपम पुरेम् ॥११॥

कमठाचा जीव मरून कुक्कुट सर्प झाला होता त्यानें पूर्ववैर स्मरून हत्तीला दंश केला त्यामुळें तो मरून सहस्रार स्वर्गांत देव बनला

जातोऽथ पुष्कलावत्यामथिवग स्वर्गाऽन्यदा ।
स तपस्य हरिगिरर्यशायां केवलीकृत ॥ १२ ॥

स्वर्गाहून तो जम्बूद्वीपांत विदेहक्षेत्रांत, पुष्कलावती देशांत,

---

१ उपवासाभ्यनाशस्यमपरसनाभ्यानुभिभूत २ अभिषेक ३ के मस्तके पर्यस्तृता केलि: गिरीरा इत्यर्थ ।

विजयार्धपर्वतावरील त्रिलोकोत्तमपुरांत विद्याधरांचा राजा विद्युद्गति व राणी विद्युन्माला यांच्या पोटीं अग्निवेग नामें करून जन्मला त्यानें खूप सुखोपभोग भोगल्यावर दीक्षा घेतली हरी नामक पर्वतावरील गुहेंत तो तपस्या करीत असता त्याच्या डोळ्यासमोर अजगरानें येऊन खाल्लें अर्थात् गिळिलें

धूमप्रभादजगरीभूतम द्विपता गत ।
पुष्करे मुक्तधर्मास्तादेस्तास्मिन्यपमपग ॥ १३ ॥

कुक्कुट नाग मरून धूमप्रभा नामक नरकास पडला तेथून तो अजगराचे जन्मास गेला त्याच अजगरानें पूर्ववैर स्मरून अग्निवेग मुनीला खाऊन ठार मारलें तेथून तो जीव अच्युत स्वर्गांतील पुष्कर विमानात देव झाला पुढे त्या पश्चिम विदेह क्षेत्रस्त पद्म नामक देशांतील अश्वपुरचा राजा वज्रवीर्य व राणी विजया यांच्या पोटीं वज्रनाभि नावानें जन्मला

यश्चौ जैनिस्वाश्वपुरे वज्रनाभिस्वपाऽभवत् ।
पद्मश्च भात्कुरङ्गाख्यो भिल्लो मृत्वाऽयकर्कशम् ॥१४॥

या वज्रनाभि चक्रवर्तीनें सर्व वैभव भोगून खूप तप आचारिलें कमठाचा जीव अजगर मेल्यावर सहाव्या नरकांत गेला व तेथून तो कुरंग नावाचा भिल्ल होऊन जन्मला तो फार क्रूर होता

१ धूम प्रभा नरकमीऽन २ अच्युतस्वर्गस्थपुष्करविमाने देवो ३ मुख्य ४ भील पद्म भवति घोरोत्सर्गान्कृत्वा इत्यर्थ ।

इतस्तेन सुभद्राख्ये ग्रैवेयकमध्यमे ।
सुरस्तस्माच्च्युतोऽभूदानन्द ऐक्ष्वाकु कोशलेश्वरः ॥१५॥

वज्रनाभि मुनि समाधिमरण साधून सुभद्र नामक मध्यम ग्रैवेयक विमानांतील अहमिंद्र देव झाला तेथून तो जम्बुद्वीपांत कोशलदेशांतील अयोध्या नगरीचा इक्ष्वाकुवंशाचा राजा वज्रबाहु व राणी प्रभाकरी यांच्या पोटीं आनंद नांवें करून जन्मला

कुर्वन्नष्टाह्निके चैत्ये स स्वामिहितमन्त्रिणः ।
वाचाभ्यर्च्य जिनेन्द्रार्चा पप्रच्छ द्रष्टुमागतम् ॥१६॥

एकदां त्यानें नंदीश्वर पर्वांत चैत्यालयांत अष्टाह्निक महोत्सव स्वामिहित नामक मंत्र्याच्या सल्ल्यानुसार केला तेव्हां तेथें दर्शनासाठीं आलेल्या मुनींना त्यानें विचारलें

नत्वा विपुलमत्याख्यं गणेशं भगवन् फलम् ॥
अचेतना जिनेन्द्रार्चा अर्चितां किं भवेदिति ॥ १७ ॥

विपुलमति मुनींना नमस्कार करून तो म्हणाला जिनेंद्राच्या अचेतन अशा मूर्तीचें पूजन केलें असतां पूजकांना काय बरें फल मिळतें ?

सोऽवोचदचिदप्यर्हन् सौरूप्यादगदो ध्रुवम् ॥
न वस्तुतत्परीणामसमर्थं पुण्यपुञ्जकृत् ॥ १८ ॥

---

१ मध्यमग्रैवेयकत्रिकमध्यविमाने २ जिनपूजे ३ पूजकानां भक्तानां ४ अवोचत् ५ चेतनारहितमपि ६ यद् रूपत्वेन सर्वेषां भवति तेषां वीतरागरूपत्वात् वस्तुतत्त्वं परिणामसमर्थं ध्रुवं पुण्यपुंजकृत् किं न भवति अपि तु भवति ।

वप्युक्ता प्रदक्षिणयेन विभाविस्तरवर्णनम् ॥
भोगयम्मि मतीपार्श्वबिम्बस्यजिनमन्दिरम् ॥ १९ ॥
ते प्रमाणे की बार्हेनिर भरी अवतन असके तरी उत्तम होणाऱ्या पदार्थावर परिणामाचा प्रकर्ष केला तर न पदार्थ पुण्य पुद्गलाचा स्कंध मननिन्याशिवाय कसा राहील ? जिन बिंबातील पुण्य पुद्गलाचा समुदाय भव्य जीवांना शुभ परिणाम उत्पन्न करण्यास निमित्त होतो जिनबिंबामुळे जिनमंदिरहि पवित्र ठरते वगैरे उपदेश ऐकून त्या राजाने मूर्यविमानात असलेल्या जिनमन्दिराची भावपूजा केली

इमं सार्वत्रिजिनपूर्वं कारयित्वाऽकमण्डलम् ।
चक्रे महत्यां सूर्याचार्चिक विशुजिनाम्यम् ॥२ ॥
त्यान राजवाड्यामध्ये लक्ष्मीचिन सुवर्णाचे जिनबिंब बांधून त्यातील सूर्यविमानस्थ जिनबिंबा । महापूजा केली या महापूजा म्हणजे चतुर्मुख पूजा रथावर्तपूजा सर्वतोभद्र पूजा वगैरे होत सूर्याला अर्घ्य दिल्यावर त्यात जिनबिंबस्थापन केल्याने ती सूर्यार्घ्य भावोद्धरा पूजा त्याने केली

प्रत्यन्वहं स्वदे सार्कं जिनग्यार्या युनक्ति च ।
तत्प्रभृति लोकेऽस्मिनजातमर्कोपसवनम् ॥२१॥
जो राजा भरतराज सूर्यार्चकार्क पूजा करतो ते पाहून सर्व

एकबिंबस्य सर्वांत १ राजमंदिरमध्ये २ चतुर्मुखरथावर्तसर्वतो भद्रादया ४ सूर्यांस मानावा अर्घ्यदानेन च ।

प्रभावन सूर्याला अर्घ्य देऊं लागले व तेव्हापासून सूर्योपासना रूढ झाली

समुद्रदत्तायमुष पश्चात्सान्यनामभृत् ।
अथ मन्त्रादेत्य सिंहीभूतेनानशमध्यपत् ॥२२॥

मरीच मर्ने राज्यधमर भोगीत असता कोणेषा शुभ केस पाहून त्याला वैराग्य उत्पन्न झाले व समुद्रदत्त मुनीजवळ त्याने दीक्षा धरून पोडषभावनांचे चिंतन केले व तीर्थंकर नामकर्म बांधले कमठाचा जीव नरकातून सिंहयोनीत जन्मला होता पूर्ववैर स्मरून त्याने ध्यानमग्न असतां राजाला उपसर्ग केला व मरून तो आनत स्वर्गातील प्राणत विमानात देव झाला

देवोऽभैत्य सकाशीशाद्विश्वसेनाद्भुभाऽभवत् ।
पादशात्मया माप्वा मर्न भ्रमादुपत्य तम् ॥२३॥

तेथून तो जीव काशीचा राजा विश्वसेन व महाराणी यांच्या पोटीं पार्श्वनाथ नावाने जन्मला सोळाव्या वर्षी एकदा तो वनात गेला कमठाचा जीव नरकातून निघून प्रभूच्या मातेचा बाप महीपाल राजा होऊन जन्मला आला

महीपालस्त्यात्ममाता महीभूत मिपासुत
दीक्षितं दारु भिन्दन्तमार्ये बोधयितु मगो ॥ २४ ॥

१ पुत्रः २ भव्यमरः ३ मर्पीने स्व मानर्वेरोऽमुरिलके भिरेन हत्वा ४ आनताव् ५ मामीरत्ना ६ कमठचरं ७ प्राप्त स्वच इव ८ पुनः मही-भृत् मपि ।

सो मरुतो मौलिरपरस्मिन्मा सारिद्रुन्द्रमिदं मिदं ।
ततो तीमकुपा येन निन्ये वर्षासिर्पभगा ॥ २० ॥

महीपाळ मायकोप्या मरणामुळें दु खी होऊन मिथ्या तपसी झाला त्याच वनांत पुष्पा घेऊन पंचाग्नि साधन करीत असतां प्रभु तेथें कर्म नष्ट झाला प्रभूंनी एका लाकडांत सर्पयुगल होतें हें ओळखून पार्श्वनाथांनी असलें हिंसात्मक तप करून काय फायदा असे विचारलें हा प्रश्न प्रभूंनी नमस्कार न करतांच विचारला होता त्या लाकडांत सर्प युगल आहे आणि तें जळल्यामुळें पाप कसें घडणार यामुळें तपस्वी रागावला त्यानंतर तो कमठाचा जीव पूर्व वैर स्मरून अधिकच क्रुद्ध झाला व त्यानें तें लाकूड कुऱ्हाडीनें फोडलें,

छिन्नावसूतौ नागेन्द्रौ धरणासुरराजितौ ।
पद्मावतीधरणकौ सुर्मीमर्त्यमर्त्य सें ॥ २६ ॥

त्यानंतर दोन तुकडे झालेले नागयुगल बाहेर पडलें सुर्मीम कुमारानें तपस्याची सून निर्भर्त्सना केली त्यानें पंच नमस्काराचा उपदेश दिल्यानें नागयुगल धरणेंद्र व पद्मावती झाले

भिषद्दपास्यपञ्चाप्यापविद्र्वाभिसम्य स ।
अमाभ्यां पुरुतं स्तुत्वाद्विरम्यापनाप्तसपम ॥ २७ ॥

---

१ ममत्वमपकृत्या २ दारुण ३ पञ्चुना छिन्नौ इत्यर्थं ४ हेतुना पञ्चनाम ५ विचारलें नवमाली मानमोपगतानी... ६ वनेऽनुप ७ ...मनोभाग्यम ... ८ पद्म जन्मनागी होऊन ।

पार्श्वनाथाच्या तिसाव्या वर्षी अयोध्यापति जयसेनानें घोडे वगैरे भेट दूता बरोबर पाठविली असता अयोध्येत ऋषभादि तीर्थंकरांचे वर्णन त्यांनी केले ते ऐकून पार्श्वनाथकुमारांनी दीक्षा घेतली

विहृत्य चतुरो मासान् छाद्मस्थ्येन स्थितः ।
सप्तरज्यास्तिथामर्त्यभूतेन खगमनक्षते ॥ २८ ॥

चार महिने विहार करून सदीक्षावनांत ध्यानस्थ असतां संवर नामक ज्योतिष्कदेवानें आपल्या विमानाला अडथळा होऊ लागला म्हणून तक्रार केली

दीप्तवैराभिनासीरिरुपसर्गैरुपद्रुतः ।
द्विषां धरणपद्मास्यम्याप्तविश्वाराकवसः ॥ २९ ॥

पूर्ववैर आठवून त्याने पार्श्वनाथांच्यावर क्रूर सात दिवस उपसर्ग केले कारण तो कमठाचा जीव होता पूर्वजन्मी आपल्या जीवावर पार्श्वनाथांचे उपकार स्मरून धरणेंद्र व पद्मावती या नाग देवतांनी त्यांच्यावर नागफणांचे छत्र धरून उपसर्ग दूर केला त्यानंतर चार घातिकर्मांचा पूर्ण क्षय होऊन त्यांना केवलज्ञान प्राप्त झाले

धर्मामृतमयी वृष्टिं कृत्वा भव्येषु निर्वृतः ।
तं पार्श्वं तापदुःखौघशमायेव पर्युपास्महे ॥ ३० ॥

भव्य जीवांवर धर्मामृताची वृष्टि करून जे निर्वाणाला गेले त्या पार्श्वनाथाची आम्ही तापनिवारणासाठी उपासना करतो

१ निर्ग्रन्थपणानें २ सातवे दिवशी विमानस्खलनात् ३ वेगवान् ... सर्प निर्माण करून उत्पात ।

मस्फ तिग्मानिधाप मारनाराज्य पार्श्वेगाऽस्पृतमः ।
देवाल्पेमिन्द्रमानन्द आनतश्री मजन्ब पार्श्वजिनम् ॥२१

मरुभूति   धरनिन्द्र सहस्रारम्पगोसोम देव विद्याधर, दग ना नि गेम रत्नाभिदकुमारी, मध्येपराग अहमिन्द्रेन ज्ञान न आनत देवलोकमें इनको मानाको मामूल आसन्ना पार्श्वनाथ जिनरूप आर्यो नमन करतो

प्रमठ कुक्कुटसर्प पञ्चमनरकी घपुस्तम सितिज ।
व्याघ्राऽपापासिंहा नरकी नरपाऽस्य सम्बर भिर्तेजक ॥२२

कमठ, कुक्कुटसर्प पाचवा नरकगामी और अजगर, मिद्ध गत । नरकतरा नारकी मिह नारकीऔर, महीपाल राजा इनके मन नमूस की सदा मान्धानर का और सम्बर नारकी हाया

इति श्रीपार्श्वनपस्य अपार्थिवगम ॥ २३ ॥

सार्येऽत्र पुन्नगमवस्या मिक्षार्थे मधुक पने ।
इति सागरदत्तस्य छमस्त शिम्भिमाहव ॥ १ ॥

एक दिन पुष्करमारी देवर्षि मधुम रहे तोचमा मठ गहात हसता भिक्षामी व्यापारन्दपा दोस्त इसके कि कुछ पुत्र उनका सागरदत्त नामक मुनि विहार करीन पर । समक्ष स्वप्न आवे

ज । प ४ नय मरकरा मन्त्राराम्पका ४ श्रीपार्श्वनाथस्वामीके शिलक रात भिक्षाधि व जिन के पुरोहितमि विनि ।

स्नुकामा मृग मत्या व्याधराज पुरूरवा ।
हम देवाधरन्तीति निषिद्धो निजभार्यया ॥ २ ॥

पण्यर्थे हरिण समजून मुनिस पुरूरवा भिल्लान मारणार होता पण त्याच्या कालिका नामक भार्येने न ? आ त प्राण मारू नका म्हणून त्याला रोकले

शान्त्वा तत म मध्यादिनियमत्यागजन चित ।
गत्वा सौधर्मकल्पमन्मरीचिरान्त्य सुतोऽग्रणीः ॥ ३ ॥

मुनीची मेट झाल्यावर त्यानी धर्मोपदेश केला त्याचा त्याचे मनावर फार परिणाम होऊन त्याने मद्य वगैरेचा त्याग केला त्या व्रतामुळे ता मेल्यावर सौधर्म स्वर्गात देव झाला नंतर तो अयोध्येत भरतराजाला अनन्तमति राणीपासून मरीचि नाव धारण करून पुत्र झाला

मरतेशानन्तमत्या पुरूस्वासह दीक्षित ।
पर्ण.पत्रादिभो एकफलमरकादे स स्वयम् ॥ ४ ॥

श्रीआदिनाथावरोबर त्यानेहि दीक्षा घेतली होती पण कठोर परिषह सहन न झाल्यामुळे तो स्वत पत्र फळ खाऊ लागला, त्या कालेंमेसू लागला

मिथ्यात्वमनि पमेतरपकस्वेदं नपान्तरं भय ।
इत्याविष्टो देवताभि पारिव्राजकतामधात् ॥ ५ ॥

१ कविकाकस्मा २ मिथ्यापि ... पारिव्राजक वेष ।

निग्रंथरूपाने कपटाने दिगंबरपणा हें आचरण निरर्थक आहे असें समजून त्याचा अनादर करून अशा दुसऱ्या मार्गाचा त्यानें परिव्राजक वेष धारण केला.

तेनान्दोऽपि मद्यैव किं तु दपात्समोऽभवत् ।
तेषामपि साङ्ख्यतत्त्वानि कपिलादीनामशिक्षयत् ॥ ६

ऋषभनाथांपासून दीक्षा घेतली असूनहि तो त्या पदाचा त्याग करून मागें सरला होता त्यानें सांख्य नामक मिथ्या मत काढलें तसेंच कपिलादि अनेक तपस्वी त्याचे शिष्य झा

एवं भ्रमन्मरीचिः साङ्ख्यादिनोऽथ जटिलोऽभवत् ।
सौधर्मदेवो य पुष्यमित्रस्तापसधर्मनायकः ॥ ७ ॥

पुढें तो मरणानंतर पांचव्या स्वर्गांत देव झाला. तेथून अयोध्या नगरींत कपिल ब्राह्मणाची काली नामक स्त्रीपासून जटिल नामक पुत्र झाला. तोहि परिव्राजक बनला व मरणानंतर सौधर्म स्वर्गांत देव झाला. नंतर स्थूणागार नगरींतील भारद्वाज ब्राह्मण पत्नी पुष्पदत्ता हीपासून तो पुष्यमित्र नामक पुत्र जन्मला. त्यानेंहि परिव्राजक दीक्षा घेतली व मरणानंतर तो सौधर्म स्वर्गांत देव झाला.

भिमोऽप्याग्निसहः सानत्कुमारमाभिपिमक ।
ततो माहेन्द्रगो भूत्वा भारद्वाजोऽप्य तत्पुनः ॥ ८

१ भारतिनाभयुक्तस्य तपोऽभ्यासेऽप्यस्य प्रथम वेष धर्मेण स-
सम २ पुत्र तथा पतिता ३ ज्ञानपीठे मिथ्यात्वेन ४ तत्पुत्र म-
हर्षीत्रा ।

तेथून तो मृत्तिका नगरीतील अग्निभूतिनामक ब्राह्मणास गौतमीपासून अग्निसह नावानें पुत्र झाला परिव्राजक दीक्षा घेऊन मेल्यावर तोहि सनत्कुमार स्वर्गात देव झाला पुढें मंदिर नगरांतील गौतम ब्राह्मणास तो कौशांबीपासून अग्निमित्र नावानें झाला व परिव्राजक बनून मेल्यावर माहेंद्र स्वर्गात देव झाला पुढें श्वेत नगरीत शालंकायन ब्राह्मणास मंदिरा स्त्रीपासून भारद्वाज नामक पुत्र झाला त्रिदंडी दीक्षा घेऊन त्यानें उग्र तपश्चर्या केली मेल्यावर तो माहेंद्र स्वर्गात देव झाला.

ततस्त्रसस्थावरेषु संभ्रमेषु चोत्कटम् ।
कष्टं स्थावरविप्र सन्माहेंद्रे माप पूर्ववत् ॥ ९ ॥

नंतर त्या जीवानें त्रस व स्थावर योनीत अनेक जन्म घेतल्यावर तो राजगृही नगरीत शांडिल्य ब्राह्मणास पाराशरीपासून स्थावर नावानें जन्मला परिव्राजक बनून मेल्यावर तोहि माहेंद्र स्वर्गात देव झाला

विश्वनंदय नापत्यां भूत्वा निग्रन्थदीक्षया ।
महाशुक्रे गतोऽथाभूत्त्रिपृष्ठोऽथान्त्यनारक ॥ १० ॥

पुन्हा मगधदेशांत राजगृहीचा राजा विश्वभूति व राणी जैनी यांच्या पोटी विश्वनंदी नावानें जन्मला त्यानें दीक्षा घेतली व गायीचा धक्का लागून मेल्यावर महाशुक्रस्वर्गात वैमानिक

१ नृपति पुत्र

देव झाला तेथून तो पोदनपुरचा राजा प्रजापति व राणी मृगावती याच्या पोटी त्रिपृष्ठ नावानें जन्मला

सोऽयं सिंहोऽस्य मार्गोऽस्तु सिंहो याऽमूत्स आत्वदन् ।
किश्चिन्मृगमवष्टभ्य सहामितगुणस्तं ॥ ११ ॥
यतोमितजयेनैनं दृष्ट्वैवं तीर्थनायतः ।
स्मृत्वोपत्य वमध्यास्य शिलामेवमुवाच स ॥ १२ ॥

त्रिपृष्ट अर्धचक्रवर्तीनें वरेच वैभव भोगल्यावर मरून तो सातव्या नरकात गेला तथून सिंहयोनीत जन्मला पुन्हा नरकात गेला व पुन्हा सिंह झाला तेथें तो एकदा एक हरिण मारून खात असता अमितजय नामक चारण मुनि आले व त्यांनी त्याला शिलेवर बसून मृद धर्मबोध केला तेव्हां सिंहाला पूर्वभवाचें ज्ञान झाले

भा मृगेन्द्र ! त्रिपृष्ठः सन्नुक्त्वा सौम्यं विक्रमम् ॥
प्राप्य श्वाभ्रं यदु स तत् स्मरसि यत्पुनः ॥ १३ ॥

मुनि म्हणाले हे मृगेन्द्रा, त्रिपृष्ट अर्धचक्रवर्तीच्या भवात पापकर्मानें हे भोगलेले विषयसुख विसरलास काय ? त्या पापामुळें पुढे नरकातील दुःख भोगावें लागलें हेंहि विसरलास काय ?

दुःखं याहि मा ः कुवमीदम्मौग्रपापैमृत् ।
सद्यो जातिस्मरो भूत्वा तत्त्वश्रवणसीद्धया ॥ १४ ॥

---

१ गच्छता २ सिंह प्रत्युवाच ३ मवति मविष्यति.

इतकें दु:ख मोगलें अमूनहि तू पुन्हां पापोपार्जन करणारें असलें हें हिंसाकर्म कां करीत आहेस ? मुनींचें हें भाषण ऐकून त्याला पूर्वभवाचें स्मरण झालें व शुद्धबुद्धीने त्यानें तत्त्वज्ञान ऐकलें

मेषमानो गलग्राप्य मुधा साऽभूत्तदय इक ।
विलोमयेप शुभान्यपीत्यादिर्म स यति पु॰ ॥ १५ ॥

तत्त्वज्ञान ऐकून तो अश्रू ढाळू लागला — त्याच अग काय् लागलें हें पाहून त्याच शुभ चिंतणारा मुनि त्याला पुन्हा म्हणाला

मुग्ध भीम महापापं मम शार्दं मग तुवम् ।
महीहि काषसमुग्ध क्षेमं षडाप्नुमिच्छसि ॥ १६ ॥

हे मुग्ध सिंहा तुला जर कल्याणाची इच्छा असेल तर हे हिंसेचें महापाप सा॰ जगईव अस शील धारण कर व कामादि कषायरूपी शत्रूचा त्याग कर

तदा दुनीन्द्रवाक्यानि श्रुत्वा ध्यात्वा जिन हृदि ।
तत्त्वश्रद्धानमासाद्य सद्य कामादिमिश्रित ॥ १७ ॥

मुनीचा उपदेश ऐकून व जिनाचें स्मरण व ध्यान करून त्या सिंहानें कामादिविकार प्राप्त करून सम्यक्त्व धारण केलें

मणिपाय सुहृदि मर्त भावकाणुव्रत मुधा ।
मृत्वा सौधर्मकल्पस्सौ सिंहकेतु सुराऽजनि ॥ १८ ॥

त्या सुहृद् जिनानें श्रावकाणुव्रतें मन । धारण करून मृत्यूनंतर तो सौधर्म स्वर्गांत सिंहकेतु नामक देव झाला

सुखं भुक्त्वा गतच्युत्वा मातश्रीरम्भमाप्यसून् ।
नगाद्रा मगमापत्यां गवर कनकप्रभो ॥ १९ ॥

मागसुख भागून धमून नो भीर पाल्की गदम पूनमद्राव अथ पूर्व निहृलेश्वम मागावर्षी टेकालीउ निजधाम पर्वताच्या उत्तर अर्माविग कनकप्रभनगराध राजा कनकपुण्य निपावर म राणी म्नम्माला याच्या पोटीं कनकोद्गम नामानें पुत्र जन्मला

कनकोऽद्भमनागासो रत्नु मग गता मने ।
भुक्त्वा मियमनधर्मं तप खिल्वा पथानवम् ॥ २० ॥

कनका म कनकनगरी नाम मार्गेण मगाघछ पर्वतावर जाता करोगि असल्य त्याज प्रियमित्र नामक यतिवानी मुनीचें दर्शन झालें त्याच्याकडून धर्मनार धारण करून त्यानें दीक्षा घ नतो व तप आचमम मग्यावग तो माम्तवमगाम सदानद नामक र्व झाला

मदानन्ता मयपम्मा प्रस्यात्मिन्धौतसाधिप ॥
हरिपेया महाशुक्र जात मीनिकरा प्रभात् ॥ २१ ॥

नघून तो ननागभिर नम्मन व गर्भी दोष्णी याच्या पोटीं हरिपेण नावान नमना गम्द उत्तन माम्याग दीक्षा घऊन नान तप आचारमें न मनाग मो महाशुक मानक मगाल गेला व मीनिकर नान न झाला

भुक्त्वा माग्य नर्सीगपण्य पुष्कलानन्त्यधर्पेवरह् ॥
मियमित्र मरमाग मोऽप्यस्युपममस्तव ॥ २२ ॥

१ मयरामुरुन्मी

तेथून तो धातकी खंडांत विदेह क्षेत्रांत पुष्कलावती देशांतील पुंडरीकिणी नगरीचा राजा सुमित्र व राणी सुव्रता यांचे पोटी प्रियमित्र नावाने जन्मला. चक्रवर्तीचे वैभव कांही वर्ष भोगून त्याने दीक्षा घेतली व सन्यासाने तो सहस्रार स्वर्गात सूर्यप्रभ नामक देव झाला.

छत्राकारपुरे भूत्वा स नन्दाख्योऽथ शासितः ॥
प्रोष्ठिलाख्यात् स्वचान्त्यं जातः पुष्पोत्तरेऽच्युत ॥२३॥

जंबूद्वीपातील छत्रपुरचा राजा नन्दिवर्धन व राणी वीरवती यांना नंद नावाचा तो पुत्र झाला. पण पुढे भोगत्याग करून त्याने प्रोष्ठिल मुनिजवळ दीक्षा घेतली व सोळा भावनांचे चिंतन करून तीर्थंकर नामकर्म बांधले. समाधिमरण करून तो अच्युत स्वर्गातील पुष्पोत्तर विमानात इंद्र झाला.

च्युत्वा सि द्धार्थस्य सिद्धार्थस्य राजगेहेऽभूत् ॥
सोऽत्र कुण्डपुरे राम कृत्वाभिषवणादिकम् ॥२४॥

तेथून च्यवन पावून या विदेह देशांतील कुंडपुरचा राजा सिद्धार्थ व राणी प्रियकारिणी त्रिशला यांचे पोटी जन्मला. इंद्राने त्याचे जन्माभिषेक वगैरे उत्सव केले.

वीर श्रीवर्धमानेत्यस्य नामद्वय व्यधात् ॥
स्वोत्पादे सन्म्य। यस्मात्समानन्तर्गर्भोक्षितान् ॥२५

१ विपरीतोदये २ मधुरोक्त ३ अन्यत्र मुनेः।

वीर व वर्धमान अशी त्यांची दोन नांवें ठेवली गेली जन्मा नंतर त्यांना पाहतांच जयसेन व विजयनामक दोन चारण मुनींचे संशय दूर झाले

निर्मुक्तौ संशयेनाभ्रचारिणा विजयेन च ।
तत्रैव सन्मतिर्देव इत्युक्तः प्रमदात्तदा ॥ २६ ॥

तेव्हा त्याला सन्मति असे नाव ठेवून ते दोघे चारण मुनि आनंदाने परत गेले

वीर शूरोऽयमित्यूचे सुराणामिन्द्रसंसदि ।
श्रुत्वा सङ्गमकोऽन्येद्युरागत्य परीक्षितुम् ॥२७॥

महावीर हा फार शूर आहे अशी चर्चा इंद्रसभेत झाले-ली ऐकून संगम नामक कोणी देव त्याची परीक्षा करण्यासाठी गेला

दृष्ट्वा क्रीडन्तमुद्याने ऽमर्त्यान्वा नृपात्मजैः ।
कापत्सकैः सार्धं सवयोभिर्महाफणी ॥ २८ ॥

इतर राजपुत्रासह बगीचातील झाडावर चढून खेळणारे राजपुत्रासह महावीर खेळत असलेला पाहून तो देव महासर्प बनला

मूलाद्वेष्टितमारुह्य स्कन्धावस्थौ सञ्ज्ञयतोऽसितः ।
विटपिभ्यो निपत्याशु राजपुत्राः पलायिताः ॥ २९ ॥

त्या महासर्पाने झाडाच्या बुंध्याला विळखा घातलेला पाहून त्याखाली राजकुमार पायांखालून उड्या मारून पळून गेले

१ मन २ देवता ३ इत्युक्तमिति ४ वृक्ष ५ मिळून ६ जरा ७ वृक्षमूलम् ८ भूमौ पतितः ।

वीरोऽस्यादाम्य भीष्मं मार्मकैवटरारमत् ।
ततभीतैः महावीर इत्याख्यां तस्य से व्यधात् ॥ ३० ॥

वीरजिन मात्र न भिता अर्भ्या मोठी र खेळण्याप्रमाणे त्या सपावर स्वक् खागल तेव्हा भ्यूप होऊन मगम देवानें त्याना महावीर हृन्ज व तो निघून गेला

साऽन्यप्रत्रिंशदद्वान्त स्मृतपूर्वभवान्तर ।
नर्षिप्युनिर्वेदरसा दीक्षितवा चम्यमभ्यगात् ॥ ३१ ॥

पुढ तीस वर्षे वयास शल्यावर महावीराना पूर्वजन्माचें स्मरण झालें व वराग्य झाल्याने त्यानी दीक्षा घेतली व धमध्यान चालविलें

रुद्रा दुगानुग। दौष्टपार्थ स्मशानेऽतिमुक्तक ।
रुद्रा विस्मतिमायागमाश्रित वीक्ष्य दुष्टधीः ॥ ३२ ॥

विहार करीत करीत ते एकदा अतिमुक्तक स्मशानात येऊन प्रतिमायोग धारण करून बसले असता दुर्जेष्ट रुद्रान दुष्टपणा सुरू केला

योगाकुंसयितुं घारान्वेतालादीन्द्रकुञ्जरान् ।
किरातसन्यरूपाणि नानाम्यादीस्तया निम्नि ॥ ३३ ॥

त्याच्या योगाम्यामें म्हटेयाने भयंर पसरविता बेताल त्याना अकाळविकाळ रुप धरून हत्तीनी व क ग्यास पारधिर भयंकर सर्प मनाम्मन हर्ती निमग केरु अग्नि पसरविला मोसत्याचा बारा सुरू केला प्रथम किगन सैन्य धाडले

१ मातुस्नेना २ वीरऽयमाम ३ ससमर्य ४ बम्यध्यान ध्यातनिस्म ५ वार्वानीमरिन्तः ।

निपात्य मातमकुम्भेष मनो विक्षेपमसमः ।
त्वं मदविमहार्धरोऽसीत्युक्त्वास्तान्मुस्तानद्य ॥२४॥

या सगर्नी महागणिका त्यू उपसग केन पण तपोनिष्ठ्य मोठ्या महागीरानी आपण मन किचितहि निचलित होऊ दिले नाही हें पाहून तुम्ही मदविमहारी आहा असे म्हणून इष्मान प्रभूची ज्ञानदर्ने नायून स्तुति केली

कन्यां पेरकराजस्य चन्दनां भाविनीं वन ॥
पर्व दन्तीं धीम्य कामार्तां हत्वा पश्चिमसर्गोऽव्रजत् ॥

चम्प राजाची मुली चन्दनायाक्षिका वनक्रीडा करीत असता तिला पाहून कामार्त झालेल्या एक विद्याधर तिला पळवून नेत होता

स्वरामाभिपिनीं भुज्यन्महाटव्यामवाप्यताम् ॥
पद्मश्यामस्वसमानीता काणाम्बीमाप्यपट्टनं ॥२६॥

त्यावेळी त्याची बायको आल्यामुळे विद्याधराने तिला रानात सोडून आपल्या मामाकडे निघाला तिने आपले डागीन दिले आणि धर्माकरिता करा या मित्राने तिला भिल्लामार्फत भिल्लराजास देऊन त्याने ... निमित्तानें वृषभसेन सावकाराच्या मित्रीकरिता सावकाराच्या ... वर्माकरिता केली ... स्वाधीन सावकाराच्या ... केली.

नमाव नमस्ये १ लिपु दश त्रिलोकनगरस्य ३ मातापिता ४ भक्ति पर चन्दनेन ।

एना वृषभसनस्य मध्यस्यापि स्वयापित ॥
सोऽपि स्वकान्तसम्यकवैद्रिनी शृङ्खलासिता ॥३७॥

शेठने तिला आपल्या रायकोची दासी म्हणून ठवलें पण शेटजींचा तिच्याह। संशय येऊन या मालिनि तिने चन्दना अध्या पायात बेडूत ठेविले

शरावस्यसधान्यान्यक्षीणकोद्रवतिस्तया ॥
सामषाधयदन्यमुर्वीस्य पयासमागतम् ॥ ३८ ॥

तिला ती मडक्यांतून कोद्रूचा भात पेजेंतून खायाला दत असे एकदा आच गावीं भिक्षेसाठी महावीर आले

वीर मत्युपना मक्त्या सघागलितशृङ्खला ॥
विन्यमृपाम्बग केमच्युतपुष्पाश्रितशिति ॥ ३९ ॥

महावीर स्वामीच भक्तीने स्वागत करीत असता तिच्या शृंखला तुटल्या तिची बेड न्यि झाली केस सुशोभित झाले कमरावर पुष्पें जमिनीवर पडून ती सुदर दिसू लागली

स्वीकृस्य शीलमाहात्म्यादिमीमुवन्नरावगम् ॥
क्षीरषाल्यादनीसुव तस्त्वमक्तभयोजयत ॥४०॥

शीलमाहात्म्यामुळे मडके सोन्याचे झाले ... भात वीर झाला व त्याचा स्वीकार महावीरांनी केला

१ शरावात् भाषस्य ... २ मद्यपाका मरमन् ३ भद्रा ४ कदा ५ सन्माक्षिवनी ... श्री वीरभक्त्या गच्छ्ती ६ विभिन्ना मतिमम ॥

पश्चाद्याप्यत मात्य संयोगश्च स्वन्दपुभि ॥
निर्विघ्नावदत्ता साग्रगणिनीश्चिमाभवत ॥ ४१ ॥
पाश आस्र निर्माण झार । आस्सहा नी गडी पण
वराम्य उपश ठेऊन तिने अभिषेक । त्या पश्ची तेरहा तिच्यो
झ्दाम पूजा पश्ची

छपरथ स दिपद्धा यजुकृमानट स्थित ।
शुकुध्यानेन घातीनि निरयाबन्त्यमासदत् ॥ ४२ ॥
पुढ मघानीर था । ये विहार फरून ऋजुकूमानगी सी ।
शुक्लध्यानाथ महत समता त्यांनी घाती घातिकर्माचा नाश झाला
व ते अर्हतदाका गेले

ज्ञात्वा दिव्यध्वनेर्हेतु तस्येन्द्रा भवपारगम ।
मार्वं गोतमगोत्रस्कविमानात्मेन्द्र गतमान् ॥ ४३ ॥
त्यांची दिव्यध्वनि होण्याचे कारण आठरूप इंद्र गोमिन
गा भिवपारगा गौतम गो त्मा इंद्रभूमि नामक ब्राह्मणाकडे गेला
इंद्रभूमि आनि म निमानानीक देवगर्तीन तेथे जन्मन्य होता

ग्रामादुपायेनानीय सार्द्धं पञ्चशतद्विजैः ।
तप नीत्वा पवित्रा पत्निन्द्रभूति गणाधिपम् ॥४४॥
त्याचवेळी ब्राह्मणासह इंद्रभूतीला त्या गावाहून आणण्यात आले

१ दासम् २ मातिनि मुक्ताशुपाया: मविकर्मिवर्षे ३ अत्रस आसन चित्ता गिरावर्षे: ४ भावता: ५ पवमसर्वांश विमानाराज्य ६ रामनाम्न भेनिक्षमागात् ७ मनुर परिरक्षणेन ।

त्यांनें महावीरांना शंका विचारल्या व त्याच समाधान झाल्यामुळे त्यानें दीक्षा घेतली व पाप कमाविणारें तप आचरिलें तसेंच तो इन्द्रभूति गणधर झाला

किंचिद्दूनत्रिंशद्वर्षाण्यहानि मासैः पदम्।
परं प्राप्ता महावीर स दिव्याद्य परं पदम् ॥४५॥

तीस वर्षांना काही कमी दिवस भूवर पदम भोगून ते सिद्ध पदाला गेले ते महावीर आम्हालाहि थाय पद देवोत

मद्यमांसमधुत्यागात्सौधर्मे स पुरूरवा।
भूत्वा मरीचिर्दिवीभूय परकारान्साङ्ख्यमतो गत ॥४६

पुरूरवा भिल्ल मद्य, मांस व मधाचें त्यागामुळें सौधर्मस्वर्गात गेला तेथून मरीचि होऊन दव झाला व मग नेल्या सांख्य मताचा प्रवर्तक झाला

ततस्त्रसस्थावरयु भ्रमित्वा सांख्या द्विजोऽभवत्।
त्यक्त्वा विश्वनन्दी सन्नपि निग्रन्थदीक्षया ॥ ४७ ॥

नंतर अनेक त्रस व स्थावर योनींत जन्म घेऊन तो सांख्य मताचा ब्राह्मण झाला पुढें स्वर्गातील देव होऊन विश्वनंदी झाला

सिंहत्वात्तपश्चारिशें पर्यंसूय नत भसनं।
सिंहास्य भावकर्मनाशस्तस्य ततास्त्यगः ॥ ४८ ॥

नंतर देवगतीतून त्रिपृष्ठ झाला पुढें नरकगतीतून सिंह झाला व मग देव होऊन चिपार झाला

१ दिव्याना।

लांतवं दृग्विण सन्मदागुरु सताऽभवत् ॥
प्रियमित्र सहस्रारं नन्द मधवपुलेन्द्रताम् ॥ ४९ ॥
सगताल्न भ्यनून हरिषेण झाला महा देव झाला प्रियमित्र झाला नतर सहस्रार स्वर्गात जाऊन नन्द झाला व मग अच्युत स्वर्गात इन्द्र झाला

ततश्च्युता विरज्याप्तसंयमश्चाप्य केवलम् ।
वीपङ्कजय यः सिद्धः महावीरं नमामि तम् ॥ ५० ॥
तेथून च्यवून जो महावीर झाला व वैराग्य पावून दीक्षा घेऊन त्यावर तपाचरण करून ज्याला केवलज्ञान प्राप्त व ज्याने धर्मतीर्थ प्रवर्तन करून सिद्धपद मिळविले त्याला मी नमन करतो

गणभृत्पूर्वधृन्सत्संयमावधिसत्त्विव ।
विक्रियद्धिंगस्यायज्ञानिन केवलक्षणा ॥ ५१ ॥
श्रावितमार्यिका येषां श्राविका श्रावका गण ।
स्यादख्यश्च तिर्यञ्चस्तान्नुमस्तीर्थनायकान् ॥ ५२ ॥
गणधर चार पूर्वांचे धारक सामान्यमुनि, अवधिज्ञानी विक्रिया ऋद्धि धारक मुनि मन पर्यय ज्ञानी केवलज्ञानी याप्रमाणे आठ असा मत व सत्य सकल संपन्न मुनि व आर्यिका श्रावक व श्राविका देवदेवी व तिर्यच प्राणी आहेत त्या तीर्थकराना मी नमन करतो

इत्याशाधरकृत त्रिषष्टि स्मृतिनाम्नि महापुराणतत्त्वसंग्रहे श्रीमहावीरपुराणं चतुर्विंशम् ॥

* सैतक १ तर मिळते

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

श्रीमानस्ति सपादलक्षविषयः शाकम्भरीभूषणः ॥
तत्र श्रीरतिधाम मण्डलकरं नामास्ति दुर्गं महत् ॥
श्रीरत्न्यामुदपादि तत्र विमलव्याघ्रेरवालान्वयो ॥
च्छ्रीमल्लक्षणतो जिनेन्द्रसमयश्रद्धालुराशाधरः ॥ १ ॥

धर्म, अर्थ व काम या तीन्ही सपत्तींनी भरपूर असा शाकम्भरीभूषण सपादलक्ष नामक देश आहे त्या देशात रतिधाममण्डलकर नामक मोठा किल्ला आहे तेथ शुद्ध वघार व्याघ्रेरवाल वंशाच्या श्रीमान् लक्षणराजांना श्रीरत्नीच्या पोटी जिनशासनानुरक्त असे आशाधर पंडित जन्माला आले

सरस्वत्यामिवात्मान सरस्वत्यामजीजनत् ॥
य पुत्र छाहडं गुण्यं रंजिताजुनभूपतिम् ॥ २ ॥

सरस्वतीच्या पोटी, हा पंडित जसा स्वतः गला त्यानेहि सरस्वतीनामक भार्येच्या पोटी छाहड नामक पुत्राला जन्म दिला त्याने अर्जुनराजाला आपल्या गुणांनी खूष के

म्लेच्छेशेन सपादलक्षविषये व्याप्ते सुवृत्तक्षति ।
त्रासाद्विन्ध्यनरेन्द्रदो परिमलस्फूर्जत्त्रिवर्गौजसि ॥
प्राप्तो मालवमण्डले बहुपरीवारः पुरीमावसन् ॥
यो धारामपठज्जिनप्रमितिवाक्शास्त्रे महावीरत ॥३॥

१ रतिधामपतिपुर   २ व्याघ्रेरवाल वंशे: जिनागम ।

म्लेच्छराजानें सपादलक्षनामक देश पादाक्रांत केल्यावर उपजी-विकेला हरकत पोहोंचल्यामुळें या ग्रंथकार विंध्यनरेंद्राच्या बाहुबलाखालील मालवदेशांतल्या धारा नगरांत येऊन महावीरापासून जैनेन्द्रव्या-करण व जैनन्याय या जिनशासनाचें अध्ययन करीत राहिले

श्रीमदर्जुनभूपालराज्ये श्रावकसंकुले ।
जिनधर्मोदयार्थं यो नलकच्छपुरेऽवसत् ॥ ४ ॥

श्री अर्जुनदेवाच्या राज्यांतील श्रावकसमुदायांत जिनधर्माचा उदय करण्यासाठीं ते नलकच्छपुरांत राहिले

यो द्राग्व्याकरणाब्धिपारमनयच्छुश्रूषमाणान्न कान् ।
षट्तर्कीपरमास्त्रमाप्य न यतः प्रत्यर्थिनः केऽक्षिपन् ॥
चेरुः केऽस्खलितं न येन जिनवाग्दीपं पथि ग्राहिताः ।
पीत्वा काव्यसुधां यतश्च रसिकेष्वापुः प्रतिष्ठां न के ॥

त्यानें कोणत्या शिष्यांना व्याकरणसागरी समुद्राचें पैलतीरी नेलें नाहीं बरें षट्तर्कीपरमास्त्र त्याच्याकडून घेतल्यामुळें कोणी प्रतिपक्षावर प्रहार केला नाहीं ? त्यानें जिनवाणीचा दीप राजमार्गावर धरल्यामुळें कोण निर्धोक वागू शकले नाहींत व त्याची काव्यसुधा पिऊन रसिकांमध्यें कोणी बरें प्रतिष्ठा मिळविली नाहीं

धर्मामृतादिशास्त्राणि कुशाग्रीयधियामपि ।
सिद्ध्यङ्कं महाकाव्यं रसिकानां मुदेऽस्यन् ॥५॥

कृष्णामुद्रीची मोसक धमामृतादि शास्त्रे व रसिकांच्या प्रमो दासाठीं सिष्पका महाकाव्य ज्यानें रचिलं

साऽहमाशाधरः कण्ठमलंकर्तुं सधर्मणाम् ।
पञ्जिकालंकृतं ग्रन्थमिमं पुण्यमरीरचम् ॥ ७ ॥

त्या मी हा आशाधर पंडितान धार्मिकांचा कंठ भूषित करण्या साठीं हा पावन ग्रंथ रचला

क्वार्षमब्धिः क्व मर्द्वास्तैस्तथाप्येतच्चर्ुं मया ।
पुण्यैःसञ्चर्यैःकथारत्नान्युद्धृत्य ग्रथितान्यत ॥ ८ ॥

आर्षकथांचा सागर कोणीकडे व माझी अल्पबुद्धि कोणी-कडे ! तथापि त्या पावनसागराचा मी स्पर्श केला व सज्जनांच्या साठीं त्यांतून कथारत्न काढून मी त्यांचें ग्रथन केलें

संक्षिप्यतां पुराणानि नित्यस्वाध्यायसिद्धय ।
इति पण्डितजाजाकाद्विज्ञप्ति प्रेरिकात्र मे ॥ ९ ॥

नित्य स्वाध्यायासाठी भेसपुराणांचा पुराणाची पुराणें संक्षिप्त करून या अशी जाजाक पंडितांनी केलेली प्रार्थना या प्रयत्ना कारण झाली

यच्छद्मस्थतया किञ्चिदत्रास्तिस्खलितं मम ।
तच्छोध्य पठन्त्वेनं जिनशासनभाक्तिका ॥ १० ॥

जिनशासनभक्त सुज्ञ जर माझ्या हातून काही अवज्ञ झालें असेल तर तें शुद्ध करून वाचोत

१ मम मतिः २ प्रकृष्टैः पुष्पैः ३ मिलेमिलनाथ ४ टिद्रुपें वा प्रमाद

महापुराणान्तस्तस्वसङ्ग्रहं पठतामिमम् ।
त्रिषष्टिस्मृतिनामानं दृष्टिदेवी प्रसीदतु ॥ ११ ॥

त्रिषष्टिस्मृतिनामक महापुराणातील हा अन्तर्गत सर्वसंग्रह वाचणाऱ्यांवर सम्यग्दृष्टि देवता प्रसन्न होवो

प्रमारवंशवार्धीन्दुदेवपालनृपात्मजे ।
श्रीमज्जैतुगिदेवेऽसिस्थेम्नावन्तीमवत्यलम् ॥ १२ ॥

परमार वंशरूपी समुद्राला प्रफुल्लित करण्यास चंद्राप्रमाणें असलेला जो देवपाल राजाचा पुत्र जो जैतुगिदेव तो आपल्या तरवारीच्या सामर्थ्यानें अवन्तीचें चांगलें रक्षण करीत असता

नलकच्छपुरे श्रीमन्नेमिचैत्यालयेऽसिधत् ।
ग्रन्थोऽयं द्विनवद्व्येकविक्रमार्कसमात्यये ॥ १३ ॥

नलकच्छपुरांतील नेमिनाथ मन्दिरांत हा ग्रंथ विक्रम संवत १२९२ मध्ये सिद्ध झाला

खांडिल्यवंशे महणकमलश्रीसुतः सदृक् ॥
धीनाको वर्धतां येन लिखितास्याद्यपुस्तिका ॥१४

ज्यानें ही प्रथम प्रत लिहिली त्या खांडिल्यवंशज महणकमल श्रीसुत धीनाकाची भरभराट होवो

धर्मामृतप्रसंगेन—याचा विस्तार पुरे

१ त्रिषष्टिलक्षणमहापुराणार्थसमुच्चयेनाम् २ सम्यक्त्वसेवका ३ त्रिपुरवत्तु प्रत्येक इति प्रतीत्य वा भावीमत्तर्गंधवाक्य । ४ नेमिचैत्ये, १२९२ । ५ तद् वदति पुनीतो वा

शान्तिः शं तनुतां समस्तजगतां संगच्छतां धार्मिकैः
श्रेयः श्रीपरिवर्धतां नयधुराधुर्यो धरित्रीपतिः ॥
सद्विद्यारसमुद्गिरन्तु कवयो नामाप्यघस्यास्तु मा ।
प्रार्थ्यं वा कियदेक एव शिवकृद्धर्मो जयत्वर्हताम् १५

सर्व जगांस शांतिनाथजिन शांति व कल्याणाची वृद्धि करोत धार्मिकांबरोबर पुण्याची वृद्धि होवो न्यायनीतीस अनुसरून असणाऱ्या पृथ्वीपतीचें क्षेम राहो कविजन सद्विद्येचा प्रसार करोत पाप नांवालाहि कोठें न राहो दुसरें किती मागावें कल्याणकारक अशा अर्हच्छासनाचा जयजयकार होवो

इत्याशाधरविरचिता त्रिषष्टिस्मृतिः समाप्ता ।

